

Hornyák József

Novellák

TARTALOM

Palacsinta

Szerelmeim

A fantaszták

A remegők

A kifehéredett ajakú tanárnők

Az éjfél utáni órák

Rózsa ciklus

A konfliktus

Képes beszéd

Dráma

Monológ

Fanti?

Párbeszéd

Végjáték

Mese

Egy kis neo

Realizmus

Naturalizmus

P. Howard-modor

A naiva

Pirosak a palettán

Hat élet

Weininger Csaba

Olasz vőlegény

Egy bolond

Lovon

Costache-ciklus

A jó kisautó

Az elhanyagoltak

Morfondírózások

Gordiuszi csomó

Rokolyás Mária

A hősiességről

Okról s okozatról

A hűségéről

Évek, órangyalok

Édesség a táskában

Az SS-kutya

Petur: Laudatio Mihály

Csak pontosan

Az Erzsébet úti Don Quijote

Kutyanapló

Érzelmes játék

Itália

Farkasok

Leány a felezővonalon

Csendélet Zelmával

Idill, ó!

Akiket a néni szeret

Az öreg mérnök szeretője

Pilincki-tó

Bánataim 97'

A csirkeetető

Pató-Papék

Tisztelet Mészáros Lőrincnek

Benvenuto a Roma

Bibliográfia

Palacsinta

1.

Zováni Gyalogot kereste telefonon. Tüdeje olyan kétségbeesetten zihált, hogy Gyalog kagylót tartó keze összerándult. - Megkereslek, hogyne - felelte a telefonba rekedten. A rátapasztott hallgató zsibbasztotta a fülét. - Ide hallgass, Zováni. Nehogy elkövess valami méltatlant! Rendben van, kérek egy napot. Este ott leszek. Csókollak, Öreg.

Hídon igyekezett át, melyen a közeledő ünnepért pántlikák libegtek, utána leviharzott a még mindig hajdaninak és eredetinek tetsző Sugár úton; sárfoltos, ócska udvar végében lakott, fogta táskáját, s a sarat kerülgetve elsietett. Az autóállomáson sorban álltak a távolsági buszok, és mind ugyanabban az irányban, mint a kilövésre váró lövedékek, két óra se volt, s a hajnali eső ellenére plusz harminc fok. Nadrágövénél nedves lett az ing.

Annyira vészkiáltó volt Zováni hangja, Gyalog egy olyan adag kilátástalanságot érzett benne, hogy míg a jegyét megváltotta is hallani vélte. Mintha a kagyló, azóta a fülén lenne a kagyló.

- Tartsd magad, Öreg - mondta és utána még egyszer: - Kérlek, tartsd magad! - fellépett a buszra, hogy a helyét elfoglalja.

Zováni hasonlít az ő Bubi kutyájukra, gondolta. Bubi olyan szelíd, soha nem morog, sohase ugat, borzasztóan tud örüdni, mindig ott hempereg az ember lábánál, az idegenhez is barátként közelít - a szukák értékelik is ennek a koloncos, korcs, olykor azonban nagyon serénykedő eb ivadéknak az odaadását... És Zováni is - szelíd, s már a kinézése is pózmentes, az ember csak ránéz, és azonnal tisztában van, hogy kivel áll szemben. S ha egy nő megkönyékezi, elég a szemöldökének az apró rándítása, Zováni ugrik, kosarat, neccet hord utána és elkíséri a világ végéig.

Annyi jószág van benne, gondolta Gyalog, ez a Zováni olyan végtelenül tisztességes, hogy engem mindig meglep.

Gyalog tekintete tele volt aggodalommal.

Kinézett a buszablakon: faágak hajlongtak az útnál, s akár valami nagyító alatt, a bekerített akácerdő, szuszogni látszott. A busz figyelmes kanyarodásokkal rátért utána a biztonságos autósstrádára.

Zováni ötvenegyben eljegyezte a kolléganőjét; Selymes-Zovánon húszévesen csináltak belőle tanfelügyelőt, nem értett semmihez, kereskedelmi érettségije volt, és azután valameddig tanítóskodott, hogy legyen némi közéleti tapasztalata, és hogy a politikai gazdaságtanban is kiismerje magát, káderiskolát is elvégzett. Innen ment tanfelügyelőnek; s a vonat már erőteljesen robogott, de ő még mindig integetett - volt szeminárium-társai kikísérték, és még Ilona asszony is búcsúztatta. És milyen érdekes; az asszony hogy megérzi, ha a pasas akar tőle valamit. Ő már szinte biztos volt a dolgában, amikor Ilona asszony megszólalt: mért nem mondja, hogy mi a terve? Azt hiszi, hogy ő nem vette észre? Szemrehányás nélkül beszélt: - Be akarsz rúgatni - mondta, s még duzzogás sem érződött a hangján.

Zováni tényleg kért a pincértől italt, és ráadásul erőset. Ilona belekóstolt, és mindjárt átlátott a szándékán.

- Nem Ilonka - mentegette magát -, csak annyit igyál, amennyi jólesik.

Az asszony az ital felét itta ki, és akkor ő is csak a felét. Utána olyan felszabadulás következett, és annyira vidámak lettek mindketten, az asszony vele maradt indulásig. Kimentek az állomásra, ahol a káderiskolai kollégák már vártak rá...

Megérkezett Selymes-Zovánba: - Itt van ez a kocsmáépület. Maga ebben megnyitja a tanfelügyelőséget. - Kapta segítségül a volt csaposlegényt, azután adminisztrációs munkára, a torz mosolyú volt szeszfőző raktárnokot. Hármójukból állott a tanfelügyelőség, de aztán gépirónak felfogadta a székelharisnyás Zágont, akit a száraz évek szüksége üzött erre a vidékre. Nem tudtak beszerezni fehér papírt, az első körlevelük csomagolón készült, annyira lelkes munkával és olyan kihívó modorú buzgó szövegezéssel, amit az akkori közéleti atmoszféra csak elbírt. Akartak valamit ezzel a világgal s jót akartak, még hogyha nem is sok hozzáértéssel.

Ebben a feje tetejére állított kínos felfordulásban kérte férjül őt egy lány.

- Most konkrét leszek, elmondok egy titkot - beszélte el a történeteket Gyalognak valamikor; neki az volt a tragédiája, vetette közbe mindjárt, hogy azok a nők estek bele, akikkel nem volt mit kezdenie.

Megérkezett Selymes-Zovánra, igyekezett független maradni, nem lekötni magát, rengeteg tetszetős nő csellengett az utcákon, s ő első perctől megnyerte az emberek rokonszenvét: vendéglőben ültek, bejött oda egy tizenéves lány, ibolyát akart árulni, és senki nem akart tőle vásárolni, a lányka lába rongyokban volt, de ezzel együtt is regénybe illő -, a sikertelenség kétségbe ejtette: annyira rá volt utalva arra az apró keresetre, olyannyira rászorult egész családjával - és senki se igényelte az ibolyát - nem tűnt fel senkinek az ő nyomorult helyzetének a tarthatatlansága. Zováni felkelt, megfogta a kezét, friss tanfelügyelő volt, egyenes, tiszta ember, a jelenlétüknek tetszett a határozottsága, ezt is meg lehet magyarázni, olyan volt a város, tele irodalmi hagyományokkal, a helyiekben mélyen élt a múlt, egy nagy költő gyerekkori lobogása és bohóságai, és Zováni annyira magabiztosan cselekedett, úgy tudta, hogy mit tegyen - annyira bízott benne, hogy tudja -, árulta a leánykával az ibolyát, és el is adták az összezt, a gesztus megragadt az emberekben, napokig beszéltek azt is, hogy a részéről ez azért túlzásnak tűnhetett, de a lányka szemének vészes elborulása, a szinte a tébollyal egyenlő kétségbeesése nem hagyta, hogy közömbös maradjon. A vendéglőben másképp hogy érezhette volna magát jól?!

Kinevezték a román tanfelügyelőt is, leány volt, Nagy Klárinak hívták. Klári kivette a kantinjegyeket, de állandóan a táskájában felejtette, és ez azt eredményezte, hogy együtt jártak ebédelni. Klári egyszer azt mondta neki - itt folytatódik a férjkérés: eltelt közben egy fél év vagy még több -, azt mondta: este menjen át hozzá almát enni. A tanfelügyelőségen szemben ültek egymással, nézhették egymást hajnaltól vakulásig. Zováni gyorsan dolgozott, románul is kitűnően fogalmazott, gyakran a kollegina feladatát is magára vállalta, s el is végezte, Klári meghívta tehát, és ő pontos időben ott volt. - Nem érzel semmit? - kérdezte Klári. - Hogy nő vagyok!

Zováni becsületesen megmondta.

- Nem.

Klári másik alkalommal megint hívta. - Nem veszel el feleségül? - Zováni restellt szabadkozni, és beleegyezett. Azt gondolta, az időre kell bízni, az majd elrendezi, Klári majd rájön, hogy ez a házasság egyiküknek se okozna örömet. S az idő csakugyan azon volt, hogy közbeavatkozik: a megyénél kilátásba helyezték, Klárit küldik pártiskolába. Csak mielőtt útra kelt, eljegyeztette magát Zovánival.

- Mondtad, megveszed a gyűrűt.

Kierőszakolta hát legyenek menyasszony-vőlegény. Elküldték iskolába, és Zováni vele utazott a csatlakozásig, de előtte beállítottak a titkárhoz, mondták, mi összeházasodunk. Ő ehhez nem tud mit szólni - felelte a titkár -, sok szerencsét! Megkínálta őket cigarettával. Gratulált: és kezet fogott. Klári elment - nő, az ember nem teheti meg, hogy elutasítja, hozta fel Zováni később mentségül Gyalog előtt. Részéről ez nem volt szélhámosság, mondta az utcán, ahol találkoztak; Klári nagyon akarta, és akkor ő hogy gördítsen akadályokat. Klári olyan kutya-hűséggel tudott nézni, s már ezért szükségesnek tartotta jól tenni vele.

Selymes-Zován bortermő központ. Lakott benne egy jól szituált família, kockázatosnak látszott hozzájuk menni, a látogató kitette magát annak, hogy rásütik a tökés-barát bélyeget; Zováni bement az udvarukra, már újra nyár volt; látott az udvaron egy lányt - az ember abban a helyzetben találja magát, azt se tudja, öt perc múlva mi lesz vagy mit fog csinálni, kivált míg fiatal - előfordul, hogy zavarban van; természetesen, hogyha töprengő alkat, aki szokta vizsgálni saját magát -, Zováni meglátta ezt a lányt - hintaszékben ült -, ő eddig abszolút semmit nem tudott róla; ott meglátta és már határozottan tudta: ez a lány lesz a felesége. Honnan tudta? Soha nem hallottak egymásról. Ő még hűséggel hordta a jegygyűrűt - talán, mert az élet egyszerűbb, mint amilyennek képzeljük? - kérdezte Gyalogtól. Talán egyszer, ezer év múlva az ember megismeri önmagát - mondta. Ő beszél, folytatta, beszél, beszél, és sokszor nem tudja mi lesz a következő szava, nem tudja, mi lesz az a következő kifejezés, ami a száját elhagyja; nem lát fél percnél előbbre, és ott akkor mégis... - hát nem csoda? - Ez a lány lesz a felesége. Tudta! - Hát mi súgta meg neki?...

Ott volt ez a gyönyörű gyermeklány, ült az udvaron hintaszékben, meg se volt szabad mozdulnia - balettiskolába járt, és a vizsgák a végsőig próbára tették az erejét, kapott egy szívizomgyulladást, a napra nem volt szabad állnia, Zováni hordani kezdte neki a könyveket, ettől kezdve a szabad délutánjait vele töltötte; felolvasott neki, egy olyan szép barátság kezdődött - sajnálta a lányt de a família tagjai is kedvelték, bár még csak rokonai sem voltak: egy szervezetnél valahol elhangzott, hogy kik azok, akiknél a beteg talpra állhatna, és ezt a selymes-zováni szőlőtermelőt tartották legalkalmasabbnak. Piucát ide szállították, és a család el is követett mindent, hogy jól érezze magát, és hogy mielőbb meggyógyuljon: édességgel traktálták, az injekció se hiányzott, de főleg sok, sok, örömben részesült - Piuca anyja, míg élt, kikötőben lakott, karcsún, nagyon fiatalon hozzáment egy hajóskapitányhoz, felejthetetlen idő következett a részére, s ő szülte és szülte a gyerekeket. A kapitány a végén ráunt és otthagya. Ebből a négy kislányból négy csodálatosan szép nő nevelkedett. A legnagyobbik, nagystílu, rossz útra tévedt. A másik ugyanolyan kék szemű és szőke, játékkaszinó-tündér ma is. A két kisebb - fekete, mint az üszök - az anyjuk elhalálása után szétvált, és nemcsak a nővéreiről, egymásról is megfélemedezett. De hát Zovániak sejtelve sem volt erről az egészről. Amikor Piuca végre lábra állt, fel kezdett járni az irodába. Barátnőivel rendszerint ő vitt a családtól Zovániak ebédet. Piuca az irodába ért az ebéddel, és alig fél perccel előtte megérkezett oda a Zováni menyasszonya, Klári is! Elintézte, mondta, hogy Selymes-Zovánban a tanfelügyelőség végezze a gyakorlatot. Alig fejezte be, megérkezett Piuca is. A két nő egymásra pillantott, Piuca az ő kis ártatlan képével, és Klári, aki időközben már lett valaki. Átlátták nyomban a helyzetet.

- Zováni, gyere ebédelni - mondta Piuca. Nem volt szándékában, Klárral szemben mégis lefitymáló volt.

Így bánnak vele? Klárinak, aki már mondhatta magát valakinek, szokatlan volt az eljárás. Ujjáról lehúzta a gyűrűt. - Majd még beszélünk. - Természetesen majd még levélben - válaszolta Zováni. Ő is levette a gyűrűt. Utána megírta Klárinak, itt van ez a kislány, és ő feleségül

veszi. Klári halálosan meg volt bántva. Visszakérte a fényképeket, melyekre sorban az volt írva: Zovánié, örökre.

Közben az történt, hogy átszervezték a közigazgatást. Zováni máshova kapott kinevezést, vette a bőrendjét, elutazott, rengetegen búcsúztatták Selymes-Zovánon. Elment a többi hivatalnokkal együtt, mert az átszervezés a volt megyeszékhelyről kiderítette, hogy jelentéktelen település. Másik helységtáblát állítottak a kivezető út végére. Kifelé menet Zováni nem mert a táblára nézni. Arról értesült volna, hogy:

EZ A VÁROS FALU

2.

Hogy Zováni Nagykarélyon bankigazgató lett, abban okvetlenül közrejátszott a kereskedelmi érettségije. Folyt a mezőgazdaság kollektivizálása, a szövetkezeti gazdaságok hitelt igényeltek, Zováni csizmát rántott, ujjast kapott magára, a falvakat járta lóháton, arca piros lett, majd kicsattant, bajusza megnyúlt, alig győzte kitörölni szájaszéléből.

A közösökben készítették a tavaszi vetést, azután elvetettek, s akkor egy nap, karján kicsike utazó vesszőkosárral, beállított a bankba Piuca. Zováni kivett neki egy szobát, gondoskodott róla, míg egyszer eszébe jutott, s elmentek a néptanácshoz. Addigra az utcában annyira megkedvelték a leánykát, Piuca elbeszélte az ő betegségét és a felgyógyulását, s hogy ő nem ok nélkül van a világon, hanem hogy Zováni örömet leljen benne. Mentek a néptanácshoz, és a térre odagyúlt Nagykarély - ez egy olyan örömnép volt, sírt a házínéni, és az asszonyok mind könnyeztek az utcájukban: utazó vesszőkosárral jött egy sápadt leányka, s most a néptanács előtt kiszállt az autóból sujtásos ezüstszerű kosztümben, karján virágok. És sok, sok lelkes ember, beleértve Zováni banktisztviselőit is, ujjongott. A nénik karjukba zárták Piucát, és az anyja helyett négyen is megáldották. Mindenki körülötte tolongott: az összes nő könnyezett a Piuca nagy-nagy boldogságán. A vacsorát a házínéni rendezte, és éjfélkor előállt Miska, a bikásmezői kollektív fogatos, és a volt uradalmi hintó elvitte őket a gazdaság almásába, egy tornácos, tornyos házikóba. Hajnal volt, nagy csend, és amikor egészen késő délelőtt megbredtek, Anna, a Miska felesége kopogtatott. Jött, és törődött velük; hozott be gyújtóst. Majd utána - a faháznál konyhájuk volt - hozott piritóst, forró velős csontot, teát. Megterített, egy régi kedves piros szőttesét simította eléjük. Zovániék szalvétát kötöttek, és egyszer csak egy olyan vékony cincogás hallatszott: a sarokból az ételszagra előbújtak az egerek. Letelepdedtek - birsalma meg dió volt télen elraktározva a házikóban -, Piuca kezéből közéjük pottyanttak pici falatok: az egerek két lábra álltak, orrukat nyújtották - még szolgáltak -, és falatokért ugráltak. Piuca kitámasztotta az ajtót, sütött a fényes Nap, a küszöbön volt legmelegebb, és egy egérmama odatelepdedt a fiaival: kitárták magukat a Napnak. Sütkeztek, és akkor, mint a nehézidő, megjelent Anna, jött az asztalt leszedni, a látvány a küszöbön felingerelte, mint amikor Miskára tüzet kíván, fűjt hogy: beste kártékony férges, hozom a macskát, megálljatok! Olyan életmentési akció kezdődött, Piuca szaladt, felkapta egérmamát, s a fiait rohant velük ki az oldalba, az erdőnél egy virágos fa alatt elhasalt. - Piuca - kiáltotta Zováni, rosszra gondolva. - Piuca! - szaladt utána. Piucához ért, látta, feleségének nincs semmi baja, akkor térdre ereszkedett mellé. Piuca szétnyitotta az ujjait, fehér tenyeréből az egerek óvakodva a fűbe ereszkedtek. Meleg szemük volt, s a fényük a fűszálak közt ki-kihuny: látni engedték, mennyire örülnek az életnek.

Zovániék két és fél napot szándékoztak a faházikóban eltölteni. Belebolondultak az almáskertbe, és tizenegy napig maradtak. Nem lehet azt elmondani, nincs annál édesebb, mint mikor az ember fekszik, kompótot kap, lágy tojást. Az egerek felszedegették a morzsát; végig kitartot-

tak mellettük, sötétedéskor nagy hancúrozásba kezdtek, keresztül-kasul szaladtak a párnákon meg őrajtuk, Zováni egy ideig hadakozott, de aztán unta, s tovább nem kapkodott utánuk.

Szombaton Miska hazafuvarozta őket, párás este lett, holddal, békakuruttyal, Zováni ült Piucával a hintóban, hallgatta a békazenét; annyira elégedett volt: az oktan kincskeresők! Addig a rövid pillanatig, míg ez eszébe villant, Zováni annyira megértette őket: előveszik féltett tárgyaikat, kifényesítik, és mondják: Habán. Karja Piuca gyenge vállát tartotta. A birtoklás öröme! Ez még abból a korból maradt az emberre, gondolta, amikor tehetetlen volt, és olyan mérhetetlenül áhítozott a fényes tárgyak után. Követte felesége tekintetét, és gyönyörködött benne. Piucának, mint a kisgyerekeknek, puha fényű meleg szeme volt, és az egerekhez hasonlóan bujkáltatta Zováni elől.

Új reform végrehajtási időszaka következett, az átszervezéssel Zováni visszakerült a tanügyi állományba, csak most a tartományi tanfelügyelőségre. Innen járt hétvégén haza vonattal. Megszületett Veronka lányuk, a szobát az új állapot kívánalmainak megfelelően ők is átrendezték, elégedettek voltak - várták közben, hogy a tartományi székhelyen lakást kapnak, és akkor megint mindig együtt lehet a család, és teljes lesz a boldogság. Zováni utazott minden héten haza, és egyszer, valami ünnep előtt, a Piuca arca a szokottnál is jobban sugárzott: neki nővére van! - újságolta, és tényleg egy nő feküdt a pamlagon, fehér bőre és - akárcsak Piucának - üszökfekete haja alátámasztani látszott a vérségi állapotot. Nagy volt az öröm... Piuca nővére ott ragadt náluk, és Zováni a legközelebbi szombaton, miután megérkezett és kiörvendezték magukat, elindult, szerzett a sógornőjének pénztárosi állást. Idővel a Piuca nővére annyira elegáns lett, szinte repült Nagykarély utcáin, és a szelíd helybeliek álmélkodva utána fordultak. Zováni kezdte magát kellemetlenül érezni, hajnalban a székhely felé a vonaton hosszú időig az volt a gyanúja, hogy a Piuca nővére a kasszában a pénzhez nyúl. Hét végén felkereste sógornője igazgatóját. - Igazán nem tudod? - Az igazgató Zováni szeme közé nézett. Ezt csak az nem fekteti le, aki nem akarja, mondta. Le kell nála a százast pengetni. Az estét mulatóban tölti, ahová Piucát is magával hurcolja. Zováni hazament, dorgálására Piuca egész vasárnap könnyezett, és így vett tőle hétfő hajnalban búcsút, a szeme ki volt sírva, és amikor a hét eltelt, és megint találkoztak, Zováni egy szerény kicsi hamupipóként talált otthon, aki Veron babával bújócskát játszik az asztal alatt, s aki alig mer feltekinteni őrá. Ki nem mozdult a szobából egész héten, mondta Piuca, és Zováni mellére hajtotta leánykás fejét. Sehol nem volt, mondta. - Hát akkor menjünk el valahova. - Zovániban megszólalt a lelkiismeret. Az asszonyt hurcolni kell, tudta. Kivált az ilyen színházi légkörhöz szokott, művész-környezetben nevelkedett, művészi hajlammal rendelkező leányka tart rá igényt. Zováni szíve megesett a Piuca még mindig fátyolos tekintetén. - Elmegyünk a Károly-kertbe. - Piuca buzgólkodott, szaladt, tárcsázott, telefonált a nővéréért. A Károly-kert előtt, mire odaértek, már összeszaladt több férfi, Zováni egytől-egyig ismerte őket, s egy-két olyan - Zováni tudta róluk - könnyebb ellenállású hölgy. Találkoztak, és aztán jött a Piuca nővére is feketében, fehér nyak- és kézelő-muffokkal.

Bementek, s hogy mind elférjenek, egy asztalsort összetoltak.

Nagyon csúnya kis ember volt a kerthelyiség primása, de jól muzsikált, és ahogy sötétedett, közel merészkedett az asztalukhoz. Tompított hangon, félig bizalmasan súgta Piucának:

- Hát a kisasszony tegnap este sokkal jobban érezte magát.

A vihar elült, még mielőtt elszabadult volna. Zováni felkapott egy krigli sört, kiitta, ennyi árulkodott az indulatáról.

Az örömnél olyan kicsi a repertoárja, beszélte el Zováni később ezt az estét is Gyalognak. Olyan szűk az örömnél a skálája, Zováni idesorolta a szerelmet, az udvarlást, a virágot. Újat felhozni itt már alig lehet, mondta. Hanem a másik... a bánat... annak a skálája - végtelen. Úgy vagyunk ezzel, mondta, mint ahogy a születés is egyféleképp történik, s a halál, az ezerféleképpen! A szenvedés, az elmúlás skálája felsorolhatatlan. És az ember ma is állandóan bővíti. Személyes! Erről a japán halászok tudnának legtöbbet mondani. Hogy milyen az atom okozta nyomorúság. És milyen a napalm okozta szenvedés! Hogy mit bővült a halál skálája az ember teremtése óta!... Ő a társaság szeme láttára egy perc alatt végigélte kínszenvedések özönét. Várták, hogy ordít, hogy csapkod, elindítja a szemrehányások zuhatagát: a társaság el volt rá készülve, hogy jön a hegyi átok! Hogy ő felugrik, és rájuk borítja az asztalokat. És ehelyett egy belső gát, a szemérem lefojtotta benne a lángot. A saját hangjáért is, hogy újra megjöjjön, küzdenie kellett. Azután azért, hogy ne remegjen, ne reszkessen. Ne zokogjon. De azt már hiába kívánták volna, hogy továbbra is ott üljön köztük. Felállt, és ment, mint aki győzők sora közt halad, és hol ez, hol az veri nyakon.

- A nőcsábász férfiak! Figyelted, milyen előszeretettel vadásszák azokat a nőket, akiknek a férjük vitte valamire - kérdezte. - Így jobban esik nekik?

Egy hét múlva, amikor szombaton romokban hazaérkezett, üres szoba fogadta, Piuca felpakolta mindenüket egy autóra, s gyerekestől, nővérestől ismeretlen helyre távozott.

3.

Amit bankigazgató korában annyira természetesnek talált, mármint hogy leugrik a lóról, a kantárszárat a kerítéslecre dobja, azután kopogósan felszalad útba eső vendégfogadók grádicsán - élete eme fordulóján Zováni újra igénybe vette. Nem az istenadta ital miatt, hogy hát bűt apaszt, hanem hogy ideig-óráig távol tartsa magát társaitól. Kis tömör és erős kasztnak hitték magukat, kik immár minden felelősségtől megfosztódva kintinok pinceodrában is oly magasztos hangnemben fecsegnek délidőben arról, ami az ő szemükben érdekes, meg jelent valamit, és csak akkor szaladnak össze egy percre megriadni, amikor koholt vagy felfújott vádak alapján egyiküket-másikat kigolyózzák közülük, de már másnap, ha valami buja történet előadódik, ismét azonnal otthonosan kezdik érezni magukat. Zováni kirekesztette magát közülük: külvárosi kocsmák harmadosztályú hentesáruait ette, vacsorára száraz vadászkolbászt, s ezalatt próbálta elkészíteni eddigi élete statisztikáját. Igyekezett kideríteni, boldognak tudott ösztöndei házaselete min borult fel annyira, hogy hegycsuszamlások mintájára nem maradtak csak sérültei. Eleinte valamiféle homályos bosszúvágy is foglalkoztatta, leteríteni maga körül minden férjet: legalább annyi elégtételt vegyen, gondolta, hogy megszerzi az összes nőt, főnökei és hivatali beosztottak feleségeit is természetesen. Pénzen vagy csalárdul. Felesküldött a házastársak ellen, és már az első zsenge próbálkozásba olyan szánalmasan belebukott. Kocsmában volt, és belépett oda a főkönyvelőjük felesége. Harmincévesen, barnán, magára szabott tehenész-nadrágban, szarvasbőr kesztyűvel - délutáni hőség volt, megszomjazott, kért hűsítőt, és helyet foglalt a Zováni asztalánál -, egy roppant barátkozó, könnyed természet; leült, és mindjárt végigsimított Zováni kézfejen. Felajánlotta, körülfürkázza vele a várost, és amikor beültek és elindultak, azonnal meghívta Zovánit haza, hozzá. Otthon felvett egy bebűjóst. Zováni most látott igazi minit, de ez már nem is mini, hanem : nini volt! hazaért a nehézkes mozgású férj, benézett a szobába, és alig tudott hinni a szemének: - Hát már megint, Juli?

Zováni elszégyellte magát.

Kilépett az előszobába; többé senki nem törődött vele, a házaspár fásultan marta egymást.

- El vagy hívva - mondta az asszony.
- Amilyet érdemelsz - felelte a főkönyvelő.
- Elhíztál, hallod?! Pocakot eresztesz. Eh!
- Csak amilyet érdemelsz - mondta a főkönyvelő. - Semmivel nem rosszabb.

Zováni vette a kalapját, bandukolt, bár nem volt híve a hallgatózásnak. Eljött, és örült, hogy nem gázolt mélyebben a főkönyvelő önérzetébe, pedig akkor már nagyon hiányoztak neki a nők. De az élet ott és akkor kárpótol, ahol és amikor nem is számítunk rá. Csak hát ez is mivé silányult: ott állt vele szemben Tici, a gépíró. Egy igazi becsületes, szerény teremtes. Férje volt, és nem volt semmi elgondolása, hogy megcsalja. Zováni, akkoriban még az intézet kedvence, egy tanulmányát diktálta Ticinek. Az asszonynak sok minden tetszett abból, amit Zováni csinált - volt a gépírószobában egy idősebb hölgy is, aki dicsérte neki Zovánit. Felhívta rá a figyelmét, felolvasott a Zováni tanulmányaiból: egyik-másik már időszaki kiadványban is megjelent. - Miért nem fogadja a közeledését? - kérdezte Ticitől. Már ennek a rábeszélésnek a következtében is szívélyes volt Zovánihoz. Jaj, milyen jó, hogy neki diktál, suttogetta. Bármennyi munkája volt, kitette magát annak, hogy esetleg dorgálás lesz a vége, amiért Zovánit soron kívül veszi.

- Meg fog jelenni nyomtatásban, és örökre megmarad - mondta. Mert rajongani.

Eke, az intézet vezetője nekiment ennek az amúgy is félénk asszonynak. Esti inspekciót tartott, és erőszakoskodott vele: az ő közeledését mért nem fogadja? Zováni igen, és ő nem? Ő a főnök! Eke nem tudta elképzelni, hogy vonzalom is van a világon. - Szerettük egymást - mondta Zováni Gyalognak. Szerették egymást ceremónia és cécó nélkül. Szólamok nélkül. - A szerelmet nem úgy kell elképzelni, hogy folyton hangoztatjuk - mondta Gyalognak. Értekezleten, ha Tici mellett ült, titokban egymás kezéhez értek. Egy hétig is éltek belőle! Megtörtént, amikor a gépírószoba előtt ment, a falat ütögette. Koppantott az ajtón. - Itt voltál; hallottam, suttogetta Tici gépelés közben. - Nem szabad hogy téged szeresselek - súgta Zováninak. Van két fiam. Van férjem. Jó ember. - Lelkén átvándoroltak, homlokán kiültek kétségei. Szégyellte, amiért nem ura érzelmeinek. Nagyon szereti a férje - mondta -, nem szabad tovább mennünk. - Nagyon szégyellném magam. Előtted. - Azt mondta: ő nem tudja megállni, hogy ne beszéljen Zovánival, de Zováni legyen erős, ne kényszerítse őt olyasmibe, ami válaszut elé állítaná. Egy férjet nem lehet csak úgy otthagyni, mert neki így jött a bolondériája. Kicsi, fehér fodrokat aggatott kék ingblúza gallérjára meg a mandzsettákra. Zováni féltékenyen tisztelte benne ezt a töprengő Garbós mindennapiságot. Olyan volt, mint egy megtöretett. Egyszerű, jóra való, alázatos. Ebbe a gyötrődéses, fel-felgyöngyöző fehér vonzalomba taposott bele a főnöke csizmástól.

Eke a felesége révén lépett előre; a feleségét, aki titkárnő volt fontos helyen, csak egy kicsit már unták, felső iskolába küldték. Elvégezte, és ha Láb Jenő marad a szekcióvezető, s ha a szépasszony évei nem szaporodnak, jó titkárnő lett volna továbbra is, de mert húszévesek minden évben felbukkannak, őt a könyvtárba helyezték. Kompenzálásul a férjére bízták a tanügy nemzetiségi osztályát. Eke előbb szerény volt. Körülvette magát meghunyászkodó emberekkel, látta, mindenki neki ad igazat, elhitte magáról, hogy mindentudó. Emellett pénze sose volt azoknak, akiktől a pozíciója egy kicsit is függött, folyton vacsorát adott. Egyfelől a pénz bejött, másfelől el is folyt, de mert az utóbbinak volt nagyobb sodrása, Eke, hogy zavarait áthidalja, állandóan kisegítette magát. Emiatt a tehetségtelenebb munkatársainál le volt kötelezve. Zováninak olykor ezek helyett a kollégák helyett kellett terepre járni. Így küldte őt Eke soron kívül Versengőre... Reggel Tici megsúgta neki, ő öttől a férjével cirkuszba megy. Ha látni akarja, menjen ő is; Zováni ott beült a cirkuszba. Tici elbámult a férje válla

fölött - meg akart győződni róla, hogy Zováni ott van-e -, a Tici férje észrevette, hogy ők egymást nézik, felállt és eltávozott. Tici utána sietett. Ez már olyan volt, mint egy forgószél, ami port vet az ember szemébe. Este titokban találkoznia kellett volna Ticivel. Ilyenkor pár percig fogták egymás kezét és utána sokáig boldogok voltak, de Tici nem jelent meg. Zováni a társaival hajnalban Versengőre utazott. Versengőn három napig lótot-futott: órákat hallgattak, ellenőrizték, értékelték. - Együnk már valamit. - Harmadnap délután beültek a kerthelyiségbe. Bort rendeltek, vacsora előtt ittak konyakot. Ahogy ott üldögéltek, belibben Láb Jenő utóda, akit a tartománynál mindenki Tokásnak titulált. - Jól figyelj - mondta Zováni Gyalognak, amikor elbeszélésben idáig ért. - Jól figyelj! - Itt jön a második tus az életemben. Tokást nem lehetett szeretni, mondta. Olyan nincs, hogy ezt az embert szeretni lehetne. A felesége például ki nem állhatta. Lefestheti Tokást, mondta Zováni, rég menesztették abból az egyáltalán nem rá szabott pozícióból. De akkor mint teljhatalom belibbent a kerthelyiségbe, és kivel? - a helyi színház cicáival. Affektált, megjegyzett, a pincérek körülugrálták; ért a parancsoláshoz, rögtön az volt a benyomás róla, tud rendelni, sőt rendelkezni, körül táncolta a vendéglőfőnök - ő meg a meredt szemét a cicákon tartotta. Emelték a poharat: a két cica Zovániékra is figyelt - egy kis ital után bennük annyi vidámság volt -, a cicák emelték a poharat és Zováni szintén a magáét, rájuk köszöntötte: a lányokra meg a főnökre. Tokás magához intette közülük a történészt. Nagy hajlongások után ez a Fernandel-figura, akit soha senki nem vett komolyan, kifehéredve visszatért. - Azt üzeni, induljunk haza. - Miért? - Ők értetlenkedtek; rengeteg idejük volt a vonatindulásig. Tokás másodszor is magához intette a történészt: - De csak menjenek! - Harmadszor goromba volt. - Szedjék magukat! Reggel gyűlés vele a tanfelügyelő-ségen. - Zovániék elutaztak, otthon még kikötöttek a központi vendéglő teraszán, másnap Tokás rájuk olvasta, hogy dorbézolnak, szemtelenek, s neki közbe kellett lépni és haza kellett őket zavarnia: a nyilvánosság szeme láttára rákoccintották a poharukat. Egyetlen tollvonással így került el Zováni a tanügytől.

Nem ivott soha többet, mint más, mondta Zováni. Soha nem erőszakoskodott hölgygel. És ő az immorális és züllött pasas. Immorális, mert bemásznak hozzá nők éjszaka az ablakon.

- Kérem, elvált ember voltam.

- És nem akar megnősülni!

Irigyelték őt, mondta Zováni. Irigyelték a szabad életét. Őneki talán nem fáj, hogy a másik viszi kézen fogva a gyereket sétálni? Arra vágyott mindig, hogy hazamegy, és otthon várják. Garzonlakásban lakik, mint egy szállodában, és a nők - igen, néha bemásztak hozzá; a nők végtelenül elszántak, és nem ismernek lehetetlent. De a nők csak felhasználták. Nem kihasználták, felhasználták: vele ijesztgették a férjüket, a vőlegényeiket, a szeretőiket. Ha valamelyiknek úgy adódott, ágyrajáró lett nála. Az ágyába bújtak, az életüket, kevés kivétellel nem osztották meg vele. Kiigényelték egy éjszakára, időre, órára... Ennek a mongoloid képű Tokásnak gyönyörű felesége volt a legbájosabb dolgok zajlottak le a házuknál. Az asszony úgy intézte, hogy este kilenckor elfogyjon a szódavíz. Az asszony fogott egy üveget, és rendszerint nála kötött ki. Valamikor egy rendezvényen összeismerkedtek, és neki volt egy megjegyzése: asszonyom, maga nagyon szép. Nem volt hátsó gondolata, felfigyelt az asszony ruhájára, jó érzéssel elkönyvelte: létezik, van, és megmondta, hogy igen jól mutat. Az asszonynak jólesett, Tokás otthon is megjátszotta az osztályvezetőt. Éppen úgy nem tűrt ellentmondást, mint a hivatalában. Az asszony, amikor alkalom nyílt rá, beállított hozzá. Nála ült, amíg csak lehetett. Nem hasonlított ez ahhoz, hogy: az ezredes úr csicskája valahol különb legény az ezredes úrnál. Ilyesmiről nem lehet szó. Az asszony talán azt értékelte benne, hogy olyan valaki, aki nem tart az ő urától.

Zováni azt mondta Gyalognak, kitették, és a gyűlés végén Eke utánament, megfogta a vállát: - Mára te, holnap én; sajnos, nem tudunk lépést tartani. - Eke mentegetőzött, és ez már nagy szó. Soha ilyesmi ne fordult elő azelőtt. Ekének soha, egyetlenegyszer nem volt ellenvéleménye azokkal szemben, akiknek fent maradását köszönhette. Ő állott, hallgatta Ekét. Mindent mosolyogva kell fogadni, gondolta. Veszekedni nem lehet! Ha a lendület elkap, soha nem lesz igazad. Törni, zúzni - minek? Mint a madár vergődni, csapni a szárnyával. Belül anélkül is minden tönkremegy. Összetörik az ember arca is, de az nem annyira fájdalmas.

Ha én megfogom valakinek a karját, az morálba ütköző. De ha a császárok fogják meg, az nem ütközik az erkölcsbe?

Állott Eke előtt, Eke megpróbált az ő összezárt ajkairól olvasni.

Másnap Zováni elment, jelentkezett utcaseprőnek. Nem vették fel. - Magának túl sok iskolája van - ennyi volt a válasz.

4.

Az autóbusz Gyaloggal hegyre kapaszkodott: befutottak egy kicsike helységbe, ez a negyven ház a félúton volt, tíz percet álltak, Gyalog kiszállt, és az ötszögű téren beszerezte a következő huszonnégy óra cigarettastokkját. Ellátta magát füstszűrősökkel, az első cigarettára mindjárt rá is gyújtott, s miután utolsó szippantásig kiélvezte, visszamászott a helyére. Továbbmentek, és valami vízvázasztóról lefutó patak mintájára, szinte az enyhébb lejtőket is kiiktatva, a korlátok közé hengerelt aszfalt egyszer csak nagy lapos síkságra vezetett.

- Hozzád fordulok - mondta Gyalognak sok évvel azelőtt egyszer Zováni. Hogy miért éppen őhöz, maga se tudta indokolni, talán mert Gyalog se volt ász vagy hetes. Voltak barátai, akik ma már ismerősei, fejtette ki akkor Zováni öelötte. Sose ment tanácsot kérni, segítséget meg egyáltalán - esetleg másoknak, a mások részére. És Gyaloghoz se segítségért fordult: mintha ő maga lenne Gyalog is, és csupán hangosan végiggondolná az eseményeket. Gyalog maga sem töprengett azon, hogy Zováni miért őt választotta, különben magától értetődőnek találta, hogy Zováni hozzá fordult: ha az ember egyedül van, magában él, az arra kötelezi, hogy mást meghallgasson, s hordja a terhét.

Semmi egyéb nincs köztük, csak annyi, hogy ő is ember, én is. - Élem az életet, mint a legtöbb hozzám hasonló, legfeljebb másnak a lelkére kötnek dolgokat, nekem - mintha a nyakamba akasztanák.

Az autóbusz erre-arra ingott. Ő pedig azzal fárasztotta az esztét: a világon van négy és fél milliárd ember, és ő a négy és félmilliárdból, egy négy és félmilliárdod sejt - felveszi becsületesen az oxigént és szállítja. Egy jó hemoglobint: szállítja az oxigént, és néha, mint jelen pillanatban is, kissé elhagyja a béketúrás. Nem akar ő az Isten dolgába beavatkozni, az Isten tudja, hogy mit csinál, de ha már megteremtette a világot, azt a sok nyakon ülőt, aki megkeseríti az ember életét, minek tűri meg?

- Légy szíves, csinálj valami jót is ezzel a világgal, és ne mindig csak rosszat. - Gyalog szinte felfortyant.

Zováni nem emlékezett pontosan, amikor azt állította, hogy őt a tanügytől kirúgták. Még ki se rúgták. Eke utánament, vállon veregette, megdicsérte, hogy ezúttal is fegyelmezetten viselkedett, a kezét rázta, és tudomására hozta: másik munkakörbe helyezték, nyugodtabb körülmények közé, jót tesz majd neki, kipihen magát, megnyugszik; Zováni Ekét hallgatva jutott el annak a felismeréshez, hogy amit ő eddig csinált, az nagyon szép, de nem foglalkozás. Ha mindez két év múlva következik be, Zováni nem szól semmit, de annyi év után?! Voltak

ismerősei, megkérdezték, miért vált meg a tanügytől. - Nem voltál megelégedve? - De, nagyon. - Keveset kerestél? - Erről sincs szó... - Azóta sokszor töprengett rajta: ha a legelején nem csinálnak belőle tanfelügyelőt, akkor mi lett volna? Tizenkét év alatt csak vitte volna valamire máshol is... Elintézni így: - Jó napot! - Egy embert ennyivel útra tenni. Elküldeni alsó munkára. Régi káderek és új káderek közt az a különbség, mondta Gyalognak, hogy a régi káderek nem tettek olyan különbséget munka és munka közt. Csak amióta kitalálták az alsó munkát, beszélnek olyan mély undorral róla.

- Látod, ha egyszer elkezdem, képtelen vagyok befejezni.

Egy utcakereszteződésnél álltak.

- Örülök, hogy így elbeszélgettünk - szakította meg élettörténete elbeszélését ott akkor Zováni. Száz nap óta nem beszélt ki magát. Elváltak, s Gyalog utánanézett: Zováni járása mintha felszabadultabb lett volna.

Zovánit alagsorba dugták üzemraktárnoknak. Feje felett egész nap villany égett, s már a raktár átvételekor az igazgató leszalasztotta hozzá egyik emberét, hogy vigyen fel neki egy üveg tiszta szeszt. - Hogy vételezi? Nem hozott igénylőlapot. Akkor ad átvételi elismervényt. - Az igazgató visszaküldte a szeszt. Érzéketlen vagy az ilyen munkára, mondta Zováninak fejcsóválva az igazgató embere. Zovánit, mint aki raktárkezelésre alkalmatlan, elsején felmentették. Zováni örült, hogy megszabadult, utálta a pinceéletet: mintha megszakítás nélkül november lenne. Nem fellebbezett, nem protestált, elment, jelentkezett utcaseprőnek. Ekkor utasították el, hogy sok az iskolája. A vendéglátóipar? Belépett ide, és így lett palacsintaárus.

De előtte még volt egy útja, kapott Piucától táviratot, hogy keresse meg a gyermekük érdekében.

Látod, ebből adódott az életemen a harmadik törés - mondta Gyalognak; a találkozás hatása egyenlő volt azzal - Gyalog ezt a hasonlatot használta -, mintha megkapta volna a tífuszt. Annyira ragaszkodott kicsi Veronhoz, a távirat vétele után sebtében rögtön mindent összevásárolt, s már a vonaton egyre a találkozásról képzelgett. Képzeltései közt volt egy olyan változat, amelyben kicsi Veron a vékony lábacskáin megy lépcsőkön felfelé, és ölében egy üveg pálinkát cipel. Később többször a Zováni eszébe jutott, hogy mennyire ez a változat állt legközelebb a valósághoz. Az asszonyt hurcolni kell, az asszonyt be kell mutatni. Azért vesz magára ékszer, azért festi ki magát, hogy más is lássa, és vegye észre. Piuca, míg együtt voltak, csinosan öltözködött, csak Nagykarély a magakelletésre nem adott hozzáértő közönséget, pedig Piuca más férfiakon is le akarta mérni szépségének a hatását, és ő, Piuca aki egy elszakadt rongyból, kifordított férfinadrágból is tudott ruhadarabot szabni, itt, a nagyvárosi albérletben, ahol Zováni rátalált, tépettnék, ha úgy tetszik, vedlettnék látszott. Fáradt volt, gyerekes kedvessége kesernyés korai hervadtságot kapott. Zováni már a szürke lépcsőháztól megirtózott, amikor ment fel, és a háziak annyira rosszallóan nézték. Ereszközelben volt a manzárd, egy nagy rozoga ággyal, az ágy alatt lavór. Piuca, ahogy feléje fordult, nem tudott szólni, annyira megijedt. Álltak egymással szemben, szorították előbb egymás kezét, azután a hátát, annyira, hogy nem jutottak lélegzethez. Kapaszkodtak egyik a másikba, mint egy partba, de amely alá van mosva, és a víz mindjárt elenyészt.

Haragszol.

Nem.

De haragszol. És mért ne haragudnál.

Nem! Nem! - Zováni felkiáltott, tenyerével gyengéden letapasztotta Piuca száját. Így álltak. Aztán leültek a rendetlen nagy ágy szélére, és megindult a csendes, töredezett, halk beszélgetés, melyben az egyetlen téma a kicsi Veron volt, Piuca beszámolt, Zováni közbekérdezett, egy óra múlva Zováni mindent megtudott a leánykáról, aminek a sommája, hogy Veron szépen fejlett, semmi baja, és a Piuca nagybácsijánál lakik. Ezt a napot, hogy kibékültek, meg kell ünnepelni, mondta Piuca, csak nincs otthon semmije. Zováni pénzt adott neki, és Piuca felvillanyozódva elszaladt vásárolni. Elment, és Zováni ült ugyanúgy az ágy szélén, nem tudott semmire se gondolni, kinézett a világos, tiszta háztetők feletti kékségbe, a szoba látványa gyötörte volna, a levegője így is elviselhetetlen volt, kopogás nélkül egy nő lépett be, Piuca hol van? - kérdezte, ő a barátnője, itt laknak együtt, mondta. Levetkőzött, hogy átöltözzön, az egész, mint egy sztriptíz, úgy játszódtott le. - Maga tetszik nekem - mondta a nő Zováninak, már újra ruhában. - Maga jóképű fiú. Magának feltétlenül Piucára van szüksége? Tönkre van menve - mondta. Csont és bőr.

- Hallgasson - kérte hirtelen közbevetve Zováni. - Hallgasson!

Ő nem beszél le, válaszolta a nő, de övele Zováni jobban jár.

Menjen el, kérte Zováni. Nagyon kéri, most menjen el! Kiabált, pedig nem szokása; nagyon ijesztő lehetett.

A nő nem értette, bámulta Zovánit. - Csak nem?...

Nem merte a kérdést folytatni, lábát hirtelen cipőbe erőszakolta, úgy elkezdett kapkodni, felölelte a táskáját, s futott.

Zováni egészen magába roskadt.

- Miért jöttél? Hogy lássad a nyomoromat?! - Piuca durváskodott, hogy visszatérve nem tudta szóra bírni. Egyszerre könnyezett és szitkozódott: mért jöttél, mért kerestél meg? Mért?! Zováni egyfolytában ezt hallotta. - Lágysága furcsa lágyság volt - beszélte el a jelenetet Gyalognak annál a már említett utcakereszteződésnél. - Keménysége a durvaságig elmenő keménység. - Piuca ordított s csapkodott, mondta.

- Azt a szerencsétlenséget! Azt a fájdalmat!

Ő kifordult az ajtón, és erre-arra tántorgott.

Nagy távollétek és hosszú kihagyások után nem lehet a töréseket összeilleszteni, mondta Gyalognak. Ők ott abban a manzárdszobában akkor mind a ketten elvéreztek.

5.

Zováni egész életében azért küszködött, hogy önmaga legyen. De nem valósíthatta meg önmagát, mert a körülmények viszik, sodorják, és ő képtelen ellenállni. Minden áramlat beleakad. Lesz gané ember, lesz jó ember, lesz senkiházi - a helyzetektől függően. Soha semmit önmagától nem követett el, amit elkövetett, a körülmények által rákényszerített ruha. Az élet görgeti, viszi magával. Ő mindig elismétli, az ember valósítsa meg önmagát, és a lét ki tudja milyen szeszélye és játéka folytán sohase sikerült neki.

Gyalog ült az autóbuszban, kibámult, s a végtelenül békés alföld széli kékségben egy nagyon szomorú ábrázat volt előtte, a Zováni törődött arca.

Pedig Zováni sose volt ennyire lemondó és kétségbeesett.

- Na, megtaláltalak.

- Meg, igen. Itt vagyok - felelte Gyalognak, amikor bebotlott hozzá a palacsintabutikba. Itt van, mondta, neki itt kell lenni, őt ide pottyantotta egy kakukk. Nem megalázó, kiáltott fel a másik pillanatban; azt azonban elmondhatja, hogy más embert ez a földhöz vágott volna. Szelídebb lett a továbbiakban: nem szabad azt hinni, hogy harminc évvel ezelőtt jobb volt. Egy fenét volt jobb. Csak nem láttunk ennyire tisztán, ennyire világosan. Ő volt értelmiségi, ő élt munkások között, ő abszolút nyugalommal nézi azt, ami zajlik. Ő már elérte a legnagyobb csúcsoakat, a múltban ő sohasem lett volna tanfelügyelő, bankigazgató. Volt minden. Tanító, tanár, szakfelügyelő, megért olyan idöket, amikor mindenki igyekezett jóban lenni vele - versengtek a barátságáért, mindenki olyan sima jövőt jósolt neki - de az ő képességeit abban az időben túlbecsülték. Emberek szaladtak elébe, hogyha meglátták, és ő sose élt vissza senki jóhiszeműségével, becsületére legyen mondván...

Álltak egymással szemben a palacsintabutikban, az ajtó egyre nyílt és csukódott, Zováni a rövid pult mögül nyújtotta a soföröknek meg a gépkocsi szerelöknek a palacsintát.

Ezekből állott a vevöközönség: kezeslábasba öltözött lakatosokból, de előkelőségekből is. Vannak soför arisztokraták, mondta Gyalognak, kesztyűben vezetnek, vasalt ingben - és gyűjtik a pénzt. Ezek nápolyi szeleteket, dobost, csokoládékat, édes tésztákat kérnek, és azért veszekednek, hogy miért nem tart finom cigarettát. Az arisztokratáknak dupla szalvétában jár a palacsinta, ők az áron, az ötven banikért sohasem vitatkoznak, de azért is érdemes őket kiszolgálni, mert körülöngiák őket szerelök és kocsijavítók. - Na, adjon ennek is egyet, na, ennek is legyen szíves. Számolja össze, mennyi ez az egész... Hét, nyolc palacsintát is elosztogatnak. Az intelligens megköszöni a kiszolgálást, aki potyázó, az elvárja, hogy a kiszolgáló hálálkodjon neki. Az ilyen igényesebbnek akarja magát feltüntetni, mint aki fizet, ami könnyen megmagyarázható, okvetetlenkedik, finnyás, fitymál: nem friss a palacsinta.

- Mindig félek, hogy megmosolyogsz, amiért nekem még az is élvezet, hogy forró palacsintát adok valakinek a kezébe - nézett Zováni egyszer csak gyanakodó szemmel Gyalogra.

Így állottak, és utána mindketten elnevették magukat.

- Csak fejlődtem. Mégiscsak egy analfabétát váltottam fel - szólt utána, akaratán kívül is csüggedten.

Az elődje nem tudott írni-olvasni. Maga megy az Autófuvarozóba, mondták neki, ott jó dolga lesz, és agyonkeresheti magát. Zováni nem úgy tesz: nem hajszoalta a pénzt soha, és itt se töri magát. Ez nem egy beteges passzivitás. Különb is előfordult már, hogy valaki hajszoalta a pénzt, és mégse volt neki, és amikor máskor kevésbé szaladt utána, szépen kialakult. Zováni-nak mindig van nadrágja, amit felvegyen. Egyszerű palacsintaárus, és jóindulattal végighallgatja a politizáló soföröket, akik adják a világlátottat s mindent bejósolnak, ami várható.

Egy palacsintabutikban lehetne mindenfélével pénzt keresni - az ellenör urak nem járnak reggel hét órakor ellenörizni, kilenc után jönnek, ha jönnek, és az, aki az egészségügyi hálózatot képviseli, annak az ember ad egy csokoládét, hogy menjen a búsba.

Zováninál nagyon jól bevált a rövidkolbász. A munkások igényelték, ő az egyik kováccsal megtárgyalta a rostélyt, a központ küldött töltővel ellátott húsdarálót, a rövidkolbásznak az a tulajdonsága, szódavízzel kell gyúrni, s az felfűjja. Azt azonnal kell szervírozni, különben összeesik akkorkára, mint egy ujj két íze. Zováni annyira betartja az előírásokat, s úgy porciózza a húsmennyiséget, hogy hozzá jár reggelizni az Autófuvarozó egész vezetősége, és a környék is kezdi a palacsintabutikot megtalálni, meg a kerületi milícia.

Ne tegyél tönkre - szóltak már be hozzá a kollégák. Rengeteg reklamáció érkezik a központba. Máshol miért nem olyan nagy és ízes a rövidkolbász, mint az Autófuvarozónál? Vagy alkalmazkodik a többiekhez, vagy beszünteti a rövidkolbász-árusítást, kapott már ilyen figyelmeztetést, tudniillik nincs rá jóváhagyás. Nem mondta meg, hogy a felszólításnak nem tesz eleget, utóvégre neki is lehetnek hiányosságai. Hincegek, mint a cigány a pápával, mondta Gyalognak a saját maga lehűtésére. Az Autófuvarozónál meg vannak róla győződve, hogy ő nem az, akinek kiadja magát, hogy ő több egy palacsintaárusnál. Telefonhoz hívta egy ismerőse, foglalkozásra kapitány, és ő tréfából azt mondta neki a kagylóba: itt Zováni őrnagy. Tréfa volt, és a lány, aki az irodában hallgatta, elhíresztelte. Zováni a valóságban őrnagy! Csak ide van küldve. Hónapokig nem ment reklamáció ellene.

Most megint szépít, gondolta akkor, a rövid pult külső felén Gyalog. Annyi gátlása van, mint - magamnak, gondolta. Van benne szemérem, gondolta, Zovánival azonosulva, behelyezve magát teljesen Zováni létébe: kifelé másképp láttatjuk magunkat, azzal is hincegünk, ami nincs. Vidám arcot vágunk, magabiztost, mint aki felülről nézi a világot. Fájdalmunkat röhögő álarc mögé rejtjük. Gyalog jól ismerte ezeket a kínból támadó rögtönzéseket, öneki is például akkor volt mindig legkevesebb pénz a zsebében, amikor a legavallérbabnak láttatta magát: megivott egy pohár limonádét - egy lejbe kerül -, és a pincérnek két lej borraivalót csúsztatott. Valahányszor valamiről lemondok, gondolta, és igénytelenséget diktálok, rá kell jönnöm: ha keveset kérek, vagy darabkát tűzök ki célul magam elé, az élet akkor még kevesebb jutalmaz - hogy mégse maradjak egészen elégedetlen.

Utána megmosolyogta Zovánit, aki éppen mondta: az élet szín. Bennünk a hiba, hogyha leszűkítjük, kifogjuk a szürkéket. Hozzá bekopogott Fekete Macska. - Mi már árultunk ibolyát - mondta neki. Ő meg volt hatódva, hozzá nők eddig csak azzal fordultak: nem emlékszik, mi már egy ágyban is aludtunk?! De azzal: mi már árultunk ibolyát?!... A lába nem volt rongyokba csavarva, mint Selymes-Zovánon, a vendéglőben, Zováni mégis azonnal ráismert, annyira gyönyörű a szeme. Fekete Macska olyan rossz körülmények közt lakott, hogy az eklatáns példa volt a nyomorúság ábrázolására. Zováni kiolvasta a tekintetéből a kiszolgáltatottságot: Fekete Macska elvégezte a főiskolát, utána valami méltatlan, rossz házasságot csinált, s hiába adott túl rajta, mégse tudott kiegyezni belőle. Fekete Macska azóta mindig azzal állít be hozzá, ő kérdezi: ki az? - Fekete Macska - Hallszik a felelet. Ha csak az eszébe jut, vagy ha csak magában felemlegeti, legkésőbb három órára kopogtat s lép a szobájába Fekete Macska... Az asztalán könyvek és újságok álltak akkor, ő félretolta őket, megvacsoráztak. - Maradj itt - mondta neki. - Itt maradjak? Jó. - Fekete Macska visszaült. De ő annyira liba az ágyban, mondta, s tanácstalanul nézett Zovánira.

Ott maradt. Azóta ő nincs egyedül, mondta Gyalognak Zováni.

Az élet - élet. Az élet - érték, kincs! Meg kell becsülni. Zováni mosolygott.

6.

- Örvendek, hogy nem untatlak - sietett az imént elhangzott szavait kiegészíteni. Félt, hogy elbeszélésével Gyalog terhére van.

Ő soha nem akart császár lenni. Gyalog eléggé ismerte, hogy tudja: Zováni Kazinczy szeretett volna lenni. Aki bátorít másokat. Megmutatja. Nézd, milyen csodálatos az ég felettünk.

- A tanügyben napszámos lenni, ilyen.

Kérdőn várta a Gyalog választ.

De a reménye lassan már a hiábavalóságok hiábavalósága, mondta. A reménye ábránd. Nem kiábrándult, beletörődik. Mindenki bolygatja: ideje volna rendbe tenni magát. Mindenki, akivel találkozik, elismeri: magának nem itt lenne a helye. Hát hol akkor? Láb Jenő végtelenül rendes ember, amikor itt járt, és meglátta, felkiáltott: - Jaj, Zováni, csak nincs ebben a bódében? - De igen. - Jaj, hát mivel tudnék magán segíteni? - Ide nézzon, Láb elvtárs: van kezem? Van lábam? - Jó, jó. Maga nem változott semmit. De ha elhelyeznénk intézetnél?!...

Zováni azt mondja: ő nem hagyta magát rehabilitálni. Akarták. Vasárnap reggel ment a borbélyhoz, és oda kanyarodott kocsin a tanácselnök is. Mi van magával? - kérdezte tőle. Mi lenne: palacsinta árus. Na, maga megint hülyéskedik. Pokoli a maga humora, Zováni.

- Hogy maga miket ki nem talál!

Ez egyáltalán nem kitalálás, felelte. A tanácselnök beült a borbélyszékbe: menjen reggel hozzá, szólt Zovániak elmenőben. Hétfőn már a kocsijából integette neki: na gyerünk, gyerünk! Ő odaért, de az épület előtt már ringott egy gyönyörű bárka, a tanácselnököt várta valaki a minisztertanácsból, őt az elnök átpasszolta a titkáranak. A titkár előre közölte: Csak röviden. Nincs ideje. A tévovázása felfigyelt, és rászólt: jobb, ha leírja a problémáját. Természetesen röviden! Mit írjon le? Őt hívták ide. Vette a kalapját. Eljött, s kinyitotta a palacsintabutikot. Ezt a pasast nem festi le Gyalognak, mondta, mert ez még császár. Milyen érzékenyek, ha az ő idejükről van szó. Muszáj nézni a szemük rebbenését. Nehogy ne adjál neki igazat, mert akkor megsértődik. Isten ments, hogy valamin felháborodj, mert akkor úgy ítélkezik, mintha személy szerinti sérelem érte volna. Eljött tőle, és kinyitotta a butikot: a sofőrök már várták.

Azért nagyon erősnek kell lenni, hogy az ember kibírja - mondta Zováni legutóbb Gyalognak. Milyen ereje kell hogy legyen az embernek, hogy mindezek után mosolyogjon! Ő nem tudja, honnan veszi a bátorságot hozzá. Itt van, nem tudja, átlépi-e valamikor is a Rubikont. Nincs semmi jel, ami erre engedne következtetni. Ha este eloltja a villanyt, az úgy is marad leoltva. Régebben előfordult, hogy újra felkattintotta, milyen gyönyörű az, felgyúl a villany, s ő lejegyzí a lefekvés után abban a mérhetetlenül jótékony csendben támadt gondolatokat. Most ha elő is fordul, hogy valami érdemes az eszébe jut, és utána felkattintja a villanyt, hogy lejegyzí, a mozdulata rögtön elakad, mert eszébe villan, hogy elfelejtett tejet rendelni az átutazóknak. Vagy egy hang korholón rászól: arra lett volna gondod, hogy az egérfogót felállítsd, az egér megrágja a kekszes-dobozaidat... Ő Fekete Macskával már rájött, mi a legkevesebb az ember számára: az idő. Fekete Macskával ők megfogadták: soha egy rossz napot nem okoznak egymásnak.

Mindjárt megjelenik - mondta Zováni Gyalognak a rövid pult belső oldalán. Emlegette, tehát itt lesz. Kíváncsi rá, nézett Gyalogra, Gyalog is gyönyörűnek találja Fekete Macska ibolyaszemét. Olyannak, amilyennek ő látja?

Gyalog állt a rövid pult külső oldalán, mint egy türelmes, jól nevelt vevő. Mért tapossuk össze az embert? Ilyen előfordulhat? Hogy lehet? Belázasodott, nadrágövénél nedves lett az ing. Huszadik század! Ugyan, legyintett magában. Csak én teremtek mítoszokat.

- Adok neked palacsintát - nézett rá akkor Zováni. - Hogy legyen türelmed Fekete Macskára várni.

Az autóbusz könnyed puhasággal hagyta maga mögött a kilométereket. Gyalog kifelé bámult: már feltűntek a város tornyai. Azé a városkáé, amelyből Zováni olyan kétségbeesetten telefonált. Vajon mit zúdítottak megint a nyakába?... Nyíló liliomok hajoltak az elővárosi kertek kerítéseire. És ahogy az autó fordult, előttűnt az új tévétorony. Gyalog szinte látta, mint ahogy rajzok ábrázolják: a toronyról vég nélkül hullámkörök szaladnak el s terjednek minden irányba. És mint valami segélykérő üzenet, feléje is. Mintha ő ki tudja ki lenne, aki képes megszüntetni bénaságokat. Kicsi fiú ő ahhoz. De azért a segélykérő rejtjelek bizakodva jönnek, jönnek.

Szerelmeim

A fantaszták

Csengetnek, és a lány az előszoba-ajtóhoz indul, dallamos léptei vannak, mint aki mostanig csizmában járt, és a szava is ének; kedves, ahogy kifordít magánhangzókat.

- Kijaz?

- Én vagyok.

A hang az Ádámé. Állandóan fél, hogy valahonnan elmarad, szalad, azután kifül... és észrevehető örömmel a lány is felismeri, mert türelmetlenebbül, mint illik, és ahogy kellene, elrántja a reteszt.

- Jó estét - viszonozza Ádám elfogult, esetlen köszönését; hangja színéből ítélve egész kicsi arca Ádámon sugárzik; Konczér, a gazdája a szoba küszöbéről tekint hátra, dohányzókabát van rajta. Az előbb egy pohárért indult, és most a szoba küszöbén teljesen a bejárati ajtó felé fordul.

- Mi van, Ádám?

Ádám be akar surranni, de Konczér elébe teszi a lábát.

- Mit akarsz, pajtás?

- Engedj be. - Ádám megkerüli, és a másik oldalán próbál bebújni. - A szobában elmondom.

- Itt mondd el. - Konczér a felöltő ujjával együtt megragadta és szorosan tartja az Ádám karját.

- Fáj, te ló...

- Miben ügyködsz megint? Ki vele, pajtás!

- Eltöröd a karomat.

- Mondod, vagy nem mondod? - csavar Ádám karján.

- Kivágtak rózsaszínű fákat!

Konczér ellöki Ádámot, túl vékony és átlátszó a máz, mely a vonásai takarására szolgál; tudomásul akarja adni, hogy ő szilárd, és semmiféle kalandba nem vonható:

- Hivatalos ügyben keress az irodában.

- Szeretném, ha közbeléptetnél valakit, azok a fák nem vétettek. Hagyják abba a fűrészélést.

- Gyere holnap az irodába - Konczér szinte szótagol.

- Az ilyesmi nem tűr halasztást. Vétek várni - fakad ki Ádám.

- Na, eredj, ne szaporítsd a szót. Szedd magad, pajtás!

Kihozza a sodrából, hogy Ádám ellenkezik, galléron ragadja.

- Mars!

Ádám alig tud átlépni a lábtörlőrácson, úgy megtaszítja, s bevágja az ajtót, még mielőtt visszafordulhatna. Ádám nekiugrik a bezárt ajtónak: dörömböl.

- Engedj be, engedj be, te fakír! Kényelemhajhász! Te egoista problémakerülő!... Engedj be, vagy legközelebb beverem azt a hivatali mosolyt produkáló pofádat! Te kétes dicsfény, végig-dekoráció...

- Veszedelmes alak - hallgatom a Konczér kimagyarázkodását, amikor Ádám egy pillanatra kifulladás. A megrémült lány előtt védekezik, disznó provokátórnek minősíti Ádámot, aki őt leszólítja a nyílt utcán, mindenféle kérdésekkel zaklatja; mániája, hogy kapualjból les rá. Ádám tele van nyugtalansággal, annyit nyugtalankodik, és másokat se hagy nyugodni. Panaszodik, dühöng; már itthon sincsen maradása tőle.

- Engedj be, nem hallod? - Ádám rúg az ajtón.

- Útonálló! Folyosót-elálló! Eltakarodj, míg szépen vagy! - kiáltja neki Konczér.

- Engedj be, a zsebemben a bizonyíték, hogy nincs felhatalmazásuk kivágni a rózsaszínű fákat. Önkényesen járnak el, utánanézttem.

- Gyere holnap az irodába.

- Most kell lépéseket tenni.

Konczér otthagyja.

- Gyalázatos - hallom Ádámot. Konczér távolodó léptei kétségbeejtik, dörömböl.

- Gyalázatos, gyalázatos...

Mint aki kikészült, ráborul az ajtóra, legalábbis a zajból következtetve.

- Tespedt! Vigyázz, kiesel a kegyből!

Teljesen rekedt:

- Igaz, hogy mi patkányok vagyunk, de hősöktől származunk!...

Konczér beteszi a szobaajtót, és a hátát nekiveti.

Azt mondja utána: annyira erőszakos, két élet van benne. Vagy csak egy rossz természet. Lerázhatatlan, fanatikus. Egy fanatikus! Elrejtőzik, megbújik, annyira kitartó, fáradhatatlan. Agitál, hadakozik. Kiszámíthatatlan. Megszállott. Igen, megszállott: ő jön haza este későn - részt kell vennie fogadásokon - hivatali kocsi hozza; de általában későn jár haza, a kerítés tövéből valaki előtte terem: Ádám. Alszik leguggolva a kerítésnél, és őrá vár. Eleinte behívta, megkínálta itallal. A felesége megtiltotta; elmérgesedett köztük a viszony, amikor a felesége meglátja, akkor a háborúság mindig előveszi; jöttek az olasz kereskedelmi kirendeltség fogadásáról, Ádám előugrott a semmiből. Zuhogott az eső, a felesége elvesztette a fejét, kiutasította; dulakodtak, neki kellett közbeavatkozni, bírkóztak a zuhogó esőben, kituszkolták, Ádám szájtátva a kapu előtt maradt. Ádámnak nem fér a fejébe, hogy nem lehet valakire rátelefonálni: „Hát az a pasas talán nem a barátod?!” Konczér, amikor Ádámot idézi, méltatlankodik. Ádám megengedheti magának, hogy pasasokat tartson, mondja, az ő barátai, azok tényleg pasasok!... Ádám szerint ő elégedettségi mániában szenved. „Rád ragadt a meglegedettség mánia.” Elintézni valamit - azt nem lehet akárhogy és akárhon és akármikor, úgy, ahogy azt Ádám elképzei, ahhoz alkalom kell. Ő is szenved a fák miatt; annyi fejtörést okoznak neki. Konczér fogja a fejét. Kivágják azokat a tünetényeket. Cementpárkányt fektetnek le, a város elveszti eredeti, természetbe visszaolvadó jellegét. - Ne vágják tovább! - Amikor legelőször eléjük állt, csodálatosképpen engedtek. Máskor a városi főkertésznél érte el; szólt neki, és akkor megint abbahagyták a vágást. Mennyi fejfájást okoztak neki a rózsaszínű fák, annyit emészt magát, Konczér még mindig a fejét fogja.

- Ádám az ösztönének él. Egy fantaszta.

Leengedi a kezét, kimegy, a poharat az előbb mégsem hozta be, a konyhaajtón kopognia kell, a lány bezárkózott.

Ádám azonnal jelentkezik:

- Te közöny! Te úgyis-mindegy! Senkit sem képviselő! Vigéc! Egy jóézésű ember nem bízna rád a ruháit!

Konczér sápadtan beteszi az ajtót.

- Ádám nem ért hozzá - mondja. Ádám csak arra való, hogy sértegesse, már többször a fejéhez vágta, hogy minden rendszernek megvannak a propagandistái, a szószólói - meg a vigécei. A vigécei, akik meg akarnak élni, és jól akarnak megélni. Ádám őt sértegeti.

- Ádámnak fogalma sincs a világról, nem politikus; mit ért Ádám a politikához! - kifulladás.

Megtölti a poharakat, az övét az enyémhez érinti.

- Ádám holdkóros. Délibábkergető. Fantasztá!

- Mégis... a „fantaszták” viszik előre a világot - kockáztatom meg.

Közbeszólásom hiábavaló, meg sem hallja.

- Fantasztá, igen - ismétli. Levert és szomorú és a szája íze meg van keseredve. És újra tölt, hogy igyunk.

A remegők

- A neve? Hát a neve fontos? A név nem fontos, amit csinált, az a fontos S hogy megcsinálta.

Üvegcsűri a meg nem értettek bánatos tekintetével pillant rám. Közbevetésem, hogy tulajdonképpen kiről van szó, megakasztotta. A visszaemlékezés nem kavarta fel, de le volt sújtva, nem tudott felocsúdni, magához térni, azzal folytatta. Mennyire ott van az emberben a vágy, hogy jó legyen, valami mellett kiálljon, megtegye, amit tennie kell, és nem teszi meg.

Rá akart gyújtani, de elfogyott a cigarettája, kiment, a folyosón cigarettát és tüzet kért, egy percig - az ablakon át láttam - forgott a fejében, hogy továbbáll, nem tartozott nekem beszámolni, mi sem indokolta, hogy érzelmeit feltárja, azután mégis visszatért, és mintha ettől, hogy a lépést felém tette meg s nem ellenkező irányba, megkönnyebbült volna. Szívta a cigarettáját, de vigasztalatlanul. Az ördögbe az ő fehér hajával, az öregségével! - Kifakadt.

- Jó, hát legyen igazad - mondta az előzményekre utalva -, adjunk nevet neki; hívjuk Nagynak, vagy legyen Demeter. Mondjuk, hogy Demeter... Ez a Demeter egy kincs. Ezt a Demetert meg kell dicsérni. Ő jutalmat érdemel.

- Akarod, hogy elkísérjelek?

Fejével intett, hogy nem szükséges. Rosszul szoltam megint, bosszantottam ezzel; azt mondta, hogy ezt a lépést egyedül fogja megtenni. - Demeternek - akiről beszél - ez egy kis győzelem volt, győzelem az értelmetlenség felett.

Jóval előbb lát valaki, mint beszél, gondolkozik vagy cselekszik, fejtegette. Demeter jól látta, hogy akik az asztal mögött ülnek, minden szónál, amit ő a száján kiejt, elkomorodva horgasztják le a fejüket, de azt is megfigyelte, hogy ők, Üvegcsűriék, akikért pedig szolt, közönyös, unatkozó arcot vágnak, és a jobbérzésűeken sem fedezett fel a félszeg félénkség és kíván-

csiság kevert kifejezésénél egyebet, és ez a Demeter - bár ő, Üvegcsűri, másokkal együtt észrevette ujjai reszketését - mégis beszélt, holott jobb szeretett volna maga is hallgatni.

Utólag elismeri, mondta Üvegcsűri - és most az ő ujjai is remegtek, cigarettájával csak ügyel-bajjal talált bele a hamuzóba -, kénytelen elismerni, hogy ott, abban a kritikus helyzetben kelletlenül fészkelődött. Egyedül Demeter volt köztük őszinte, kimondta, amit mindnyájan gondoltak. A lelkük legmélyén vele éreztek, de szeméremből, kényelemből hallgattak.

- Mi hallgattunk, mellébeszéltünk, vagy tupíroztunk - jajdult fel Üvegcsűri -, Demeter pedig eseteket sorolt fel, amelyek szomorú, hogy megtörténtek. Érvelt mindaddig, míg valaki az asztaltól rá nem szólt:

„Ez nem ide tartozik!”

Demeter összerezte, tétován körülhordozta tekintetét, és akkor ők, Üvegcsűriék, lesütötték a fejüket. Mélyen lehajoltak, és belenéztek az ölükbe.

„Kinek a nevében beszél?” - tette fel az ingerült kérdést Demeternek az, aki megelőzően is rászólt. „Megbízta talán valaki?” „A lelkiismeret nevében, a jóérzés nevében” - akarta felelni Demeter. Biztosan azt akarta mondani, mert a válasz az arcára is rá volt írva; az ilyen Demetereknek az arca jó előre mindent elárul, de a szigorú hang miatt visszarettent, elbátortalanodott.

„Üljön le” - mondták neki az asztaltól többen.

„Üljön le, nem hallja?”

Demeter állott, és zavarodott volt, tovább nem tudott volna beszélni, de jobban azt szégyelli, ha leül.

És akkor Demetert a szomszédja idegesen lerántotta a székre.

Üvegcsűri bizonyítani kezdte előttem, hogy Demeter a legbecsületesebb, a legártatlanabb, leghiszékenyebb mindnyájuk közt, az, aki soha a légynek sem árt, és ott, abban a bizonyos szituációban tapasztalnia kellett, hogy kik veszik őt körül, és ami borzasztó, hogy Demeter azóta retteg tőlük, és őt is elkerüli.

Most ő úgy van vele, minden hangból a lelkiismerete szól, mondta Üvegcsűri. Hogy van az, kérdezte, hogy ő, mint amatőr, nem mint felszentelt közéleti, teljes mértékben azonosítja magát Demeterrel, az viszont, az a másik, megsértődik, ha olyasmit hall, amilyeneket Demeter felhozott.

- Nem érti meg, hogy ha egyetértesz, akkor gazdagodsz vele, ha meg támadásnak fogod fel, akkor az emberek becsukódnak! És kénytelenek belső emigrációba vonulni.

Sokszor elgondolja, folytatta, nincs vajon joga a kezébe venni egy olyan kasztanyettát és elvonulni? Ez olyan különbéke-féle lenne? Rettenetes ellenérzés van benne mindennel szemben, ami erőszak. Lehet, hogy az a disznó kényelmes természete juttatta ide: a rázós dolgokat nem tudja elviselni. A felesége mindig szidja, hogy a konfliktusokat kerüli. Ha két erő harcban összecsap, azt ő szereti, mondta. Őszintén. Nyílt sisakkal! De ha egy gyengét bántanak, nem képes elviselni.

- Hát miért nem keltem a védelmére Demeternek? - kiáltotta.

Ült a helyén, és a cigarettája már elhamvadt. Csak ült, gondolkozott.

Nyomasztó, mardosó volt magába roskadtan.

Sajnálta, és irtóztatóan szerettem.

A kifehéredett ajakú tanárnők

Akivel együtt vagyok, asztal választja el tőlem; meleg délután van, az ajtó kitárva a levegőnek, jólesik a falusi tespedtség; nem engedem felállni, akár csak a szoba szögletéig is elmenni, egyfolytában nézem, keze a kezemen babrál, ujjai habfehérek. Mi lett belőle? Amikor másfél órája megérkeztem, ijedt volt, keskeny háta mellemet súrolta, oldalról, visszafelé nézett rám, zavarta, hogy tudom, mennyire fontos neki a kedvező válasz, négy éve nem láttam, gondolataimban szeretett volna olvasni, szeme fürkésztett.

Mi lett belőle?

Félt, pedig csak jót mondhattam, nagyon dacol az idővel, ilyen szépnek még nem is láttam és ennyire lánynak. Mikor megérkeztem, csak húszéves volt, és azóta még fiatalodott.

De ő már mikor volt tizenkilenc; átlátszón érvelt, jóleső megkönnyebbüléssel.

Bő habos köntöst vett magára - török ajándék -, és én folyton lebeszéltem, semmi nem fontos, ne is készítsen uzsonnát, annak örülök, ha látom.

...Egy szép napon, ennek több éve, befejezte az egyetemet, és diplomával a kezében ide jött. Azt ő csak úgy a fejébe vette, nem városra megy - naiv volt -, a nagyszülei falun éltek, és ő gyakran ellátogatott hozzájuk; tud bánni a gyerekekkel - gondolta. Azóta itt él erdők s dombok közt. Olyasmi nincs, hogy gondol egyet, s bemegy a szomszéd községbe. Ide van rekesztve. Akkor indították az autóbust, olyan nagy eseménynek számított, az egész falu kicsődült; na, jön a fényes autóbusz! Egyedül ő szállt le.

„Megjött az új káder?”

Egy idős asszonynál szállásolták el, a néni ugrált, annyira akarta fogadni, olyan nagy dolog, hogyan fogadják az embert! Itt a képességeit érvényesítheti, nem kell különösebb erőfeszítés hozzá - gondolta. Tévedett: ami kevés esze van, úgy össze kell szedje, a furcsa, apró lázak, az izgalom fényei másképp nem gyúlnak ki a fekete gyermekszemekben. Mindig érdekes helyzeteket, képeket felvillantani, ami leköti a gyereket, ha Toldiról, ha az igekötőről van szó, nem könnyű feladat, és azután a gyermek kitűnő bíró. Szerencséje, hogy a szép beszédet hozta otthonról, és azzal is annyira felvág, hogy olyan rövid, egyszerű magyar neve van: Katona tanárnő.

- És a magánélete, Katona tanárnő?

Újra az égerutat kereső, fedezékbe vonuló tekintet. Mint mikor ide megérkeztem.

Fontos az? Az élete annyi itthon, hogy az órát felhúzza. Körülbelül akkor is jár haza, mikor az órát fel kell húzni.

Tétova.

Annyi munka van, úgy elrepült az a néhány év, férfi tanerő nincs, egyedül az igazgató, de ő nő, mindent nekik kell elvégezni és fegyelmezni és tekintélyt megkövetelni, az igazgatónak már mondta, kérjen férfi tanerőt is, az igazgató félreértette. Ő egyikhez sem akar férjhez menni - még előttem is szabadkozik.

- Azok, fiam, azok hozzám nem valók már.

Hátat fordít. Most én megyek hozzá, mellemmel én súrolom keskeny vállát.

- Volt aki a tanerők közül férjhez ment, nem?

- Az vagy annyira elvakult, hogy az eszményeit kezdi látni abban a férfiban, aki elveszi, vagy...

- Vagy?

- Vagy rájön, hogy nem csinált jó boltot.

Volt egy kövérkés fiúja az egyetemen. Mackó. Lány volt, nyafogós, egyszer otthagyt a sírni az utcasarkon. Műőnbombázást rendezett, sajnáltatni akarta magát.

- Az az eszmény!

Ó, már ő nem beszél férfieszményről, ideálról - vallotta meg csendesen.

Annyira tiszta szemmel nézett rám, és az arca is, melyet felém fordított, üvegre festett szentképre emlékeztet.

Diákkori elképzelése volt, hogy a másiban, a társában, mint egy tükörben, önmagát fogja látni.

Az ember ugyanazzal az agytekervénnyel születik, mint egymillió évvel ezelőtt, ugyanaz esik jól neki, s ugyanaz rosszul, ugyanaz melegíti, s ugyanattól fázik.

Muszáj megőlelnem, muszáj megcirógatnom, mintha a kicsi leányom volna.

Azért itt szereti, mondja, olykor humoros, van egy mezőgazdasági mérnök, az egyetlen értelmiségi, szegény fiú, mind a kertek alatt jár haza, annyira fél tőlük.

Szerényen mosolyog.

Kísérjem el, szól hozzám azután; valami dolga van. Viszünk magunkkal poharat. Ők sose mennek pohár nélkül. Pont a falu közepén van az ezer méter magasság, s van egy forrása, olyan csodálatos: erőt adó, üdít és pompás! Ők olcsó, de jó minőségű dolgokkal pótolják a város örömeit, ilyen: a jó levegő, a tiszta víz, a napfény. Aki ezeknek tud örüdeni, az boldog. Ami pénzbe kerül, az nagyjából úgyis csak az, amitől érelmeszesedést lehet kapni és blazirtságot.

- A hegyes sarkú cipő bizonytalanná teszi a járást - mondja, amikor beledugja a lábát.

- És nőiessé a nőt.

Csengőn kacag, hogy rajtafogtam.

Növendékek felkutatására indulunk, részben ő szedi össze a tanítványait. Különben egyszerűen kimaradnának, vagy más iskola tenné rájuk a kezét.

De vigyázzak, mert fővárosi távolság, legalább négy villamosmegállónyi az út, ijeszt rám.

Ha van egy kis ideje, életrajzokat olvas. Bartókot! Őt könyvet olvasott el róla, és két életrajzot. Hogy megértse. Hogy ebből se maradjon ki.

- Nem érdemes akárhogy élni - lélegez nagyot.

Megyek az oldalán. Szinte remeg, ahogy jár; jól érzi magát. Alkotórésze a világnak: van, létezik - gondolom. Ha valami szép fennmarad ezen a földön, a nőknek köszönhető! Űl itt a semmiben, és szigeteket épít.

Az éjfél utáni órák

Balassa nézte, ahogy a társai szedelőzködtek, hogy éjfél van, most ők mennek, és azután egyetlen zajos csapatban el is indultak, csak Szépelgő idétlenkedett Kiánka előtt, aki gyűretlen, fehéren állott, mint egy gyújtatlan gyertya. És Táncoló üzte vég nélkül az esztét: vissza-lopta magát a kókusz-szőnyeges előszobába, előbb a táskájáért, melyben egy P. Howard regény volt, amit nem adott volna oda az egész társaságért, másodszor ottfelejtett pörgekalapja után, amelytől nem vált volna meg P. Howard összes művéért. - Kísérjétek ki egymást. - Maxi a házigazdák jártasságával tette őket útra. - Hogyha siettek, utolértek a többieket - hangzott a biztatás. Mindent, az estét betöltő hajbókákat, a sok esetlen alázkodást, kézcsókra járulást Kiánka elé, így hátratekintve Balassa mindent erőltetett bohóckodásnak tartott, s hogy ez a Maxi szimpátiájának elnyeréséért történik. Az egész este, a borok, a piros vadpecsenye és hal-kocsonya, azután a zsolozsmákra emlékeztető bűnbánati hajlongásoknak is beillő topogás, ami programban sem volt, nagyon hasonlított ahhoz, ahogy királyságokban megünneplik a fejedelem születésnapját, és Balassát önfeledten lekötötte. Végigcsinálta az egészet, mint egy méltóságteljes, ostoba szertartást, dobolt a széktámlán, ujjával brummogatta az ajtófélfát, s valami ősi önkívületi állapotba helyezkedve, a tenyerét csapta, miközben idétlenül hosszú lábán, akár valami szálkás fűzkarón, Táncoló meglepő jártassággal figurázott:

an dan, dan, dan, dó-ri.

A tizenkét meghívott, akik közül a házigazda őt meg Szakáll Milót visszatartotta, alárendeltje volt Maxinak, és Balassa tudta, hogy hozzá meg Szakáll Milóhoz hasonlóan az utcán a többiek is azon gondolkoznak, hogy ez a marasztalás jót jelent-e, vagy csak rosszat. A szobában mindenféle szőnyegek, függönyök, selymek voltak, s a kertben - a déli fal elfordítható üvegén túl - függóágy és heverők, lépcsők, fürdőmedence.

Tompa volt, esetlen Balassa, és annyira álmos, hogy nem bánta volna, ha összecsuklik.

Kiánka ment át a szobán, nem nézett se jobbra, se balra. Egész este úgy járkált köztük, mint egy ágyékkötős kis rabszolganő, mint aki rettegő igyekezettel mindent elvégez, de akinek ezenkívül nincs köze semmihez. Balassa tekintetere egyszer sem reagált, és amikor nem volt tennivalója, felkucorodott a heverő sarkára, és maga alá húzta a lábát. Dermedtnek látszó arca, melyen máskor minden vonás, még ha egyetlen kis izom vibrálása okozta is, új meg új szépségek felfedezését engedte Balassának, ezen az estén érzéketlen maradt. A vállalati büfében ismerkedtek össze. Kiánka hozzálépett. „Ide ülök maga mellé” - mondta, és annyira közel tolta a széket, hogy Balassának nevetnie kellett. „Vigyázzon, meg találja szűrni a szakállam.” „Úgyis azt ajánlották nekem - felelte Kiánka -, legyen szerelmes magába.” „Ajánlj valakit, Miló, akibe szerelmes tudnék lenni, hallod?” „Balassába érdemes - válaszolta. Soha senkinek nem mondja el, finom lélek, diszkrét, és a torockói hámorokról fog neked mesélni.” Ezzel kezdődött, azután más nem történt. Míg egy este ki nem aludt a villany. Előtte elzárták a vizet, és mikor a villanyt is kikapcsolták, a csendben - a rádió elnémult a kisasztalán - Balassa feltépte az ablakszárnyat. „Vidék! Vedd el a levegőt is” - kiáltott az utcának. Lemondóan nézett a fekete mozdulatlanságba. „Maga miért békétlenkedik, és ha békétlenkedik, miért ad neki hangot?” Balassa annyira meglepődött, Kiánka állott a hátánál. Bár sötétség volt, betette az ablakot, és összevonta a függönyt. „Elfogadhatja a jelenlétemet minden kínos érzés nélkül” - mondta neki Kiánka. Boldog felnőttisésséggel játszott az öregebbet. Beleszeretni nem volt csoda.

Olyan határozott léptekkel, senkivel se törődve haladt át most is a szobán, Balassa csak bámulta.

Szakáll Miló a zománc kályhánál térdepelt, ahova Kiánka a hamuzókat ürítette, cigarettavéget kotort elő, és féloldalas szájjal rágyújtott.

- Mi az, nincs cigaretta? - Miután Táncolóékat elengedte, Maxi is megjelent.

- Elfogyott az összes - mondta Szakáll Miló.

Balassa lehunyta a szemét, azt hitte, lábon állva elaludt, s mikor rövid idő múlva kinyitotta, Maxi a merev hátú támlaszéken, az asztalfőn ült. Olyan csend volt, olyan félelmetes szótlanúság, hogy Balassának kiment az álom a szeméből.

- Hol van Kiánka? - kérdezte feleslegesen Maxi. Felállt, a szoba végébe ment, ahol függöny választotta el a szoba alkóvját, benyúlt a függönytakarásba, s felkattintotta a villanyt. - Kiánka! - kiáltotta a feleségét.

Kiánka fel se nézett, vetkőzött az átlátszó csipke takarásában, levetett magáról mindent, és Balassa, aki pedig hozzászokott a hasonló jelenetekhez, nem tudta levenni róla a tekintetét. Megérezte, hogy a test illata átüt a függönyön, s megtölti a szobát. Kiánka levetkőzött, azután egy aranyszálakkal átszőtt lepelbe bújt.

- Gyere - szólította Maxi.

- Nem megyek sehova - felelte.

- Így is jó - mondta Maxi. Visszaült a merev hátú karosszékre. - Tud ő nagyon hangos is lenni, csak hogy ahhoz nem én kellek. Ahhoz egy másik társaságra van szüksége - mondta. - Van, ahol nagyon otthonosan tud mozogni. Gyere ide! - kiáltott az alkóvhoz.

- Ne feledjük el, hogy két légkör a differencia - mondta Szakáll Miló.

Balassa megérezte Szakáll Miló italozásra célzó hangjában: itt bármi elhangzik, fenntartással kell fogadni, hiszen ahhoz, hogy mérlegelni lehessen, hiányzik a józan állapot. Most bármi előfordulhat vagy megtörténhet. És míg az előbb átvillant rajta, hogy mindent be fog vallani, odaáll Maxi elé, és töredelmesen elbeszéli viszonyukat, rájött: semmit nem szabad felfednie. Kiadja Kiánkát? A szerelmük az egyetlen tiszta és szép ebben a vidéki elzártságban. Maxi sem köszönné meg neki. Túlontúl sok bonyodalmat okozna vele. Nézte, ahogy Miló másik cigarettavéget kotor ki a hamuból, és félrecsúszott szájjal, miközben szeme sarkából elégedetten sandít feléje, rágyújt.

Rózsa ciklus

(szerepek, műformák)

A konfliktus

Meglátogattuk egy nagynénémet, időtlen ideje nem voltam már a házában, a nagybácsi harminc éve halott, és mintha csak tegnap ment volna el, a lakásban ugyanolyan a hangulat: poloskás óra a falon, a nagynénin az a slafrok, macskái elnyúlva fotelen, karfán. Néztem, hol talállok helyet, úgy értem higiénikust, ahová leülhetek.

A nagynéni rohan, topog, tényleg kitörő a lelkesedése, óriási felhajtásba kezd: körülcirkalmazott tányérok, monogramos villák, kis- meg nagykanál... Előétel, középétel, főétel; a lábasok harminc éve nem kerültek le a szegekről, a helye mindnek sápadt telehold a falon.

Viszolygok a nádszéken; ha bolha van, az engem megtalál, és itt forrása volt a bolhának. És egy már el is indult rajtam. Szerencsére gyakorlatom van a bolhafogdosásban. Taszítom a hajamat balra, tágítom az inggalléromat, ez mind megtévesztő mímelés, s két gomb közt a kezem máris az ing alatt. De már húzhatom is elő, hüvelyk- és mutatóujjam közt ott a kedves nyugtalanító.

De utána?

Össze nem sodornám a világért. Ha azonban elengedem, kiteszem magam annak, hogy újra felugrik. Annyira undorodom a rovartól meg nem ölnék egyet is. Tartom a bolhát két ujjam közt, és közben levest kanalazok, sóbafőttet eszem, az után a főfogást, ami csirke, és ehhez az ujjaimat is használom.

Nem pusztítanék el rovar semmi pénzért, a bolhát otthon mindig kitessékelem az ablakon. Sokszor elgondolom közben, ha én azt a nácit annak idején a körmöm közé kapom, gondolkodás nélkül összeroppantom. De egy mitugrász bolhával hol dicsekedjen el az ember? Még a lehetősége is undorit.

Alma is volt, sajt is. Utána rágyújtottam. A nagynéni boldog, hogy az ebédje osztatlan örömet okozott. Hálából, tetőzésképpen, csészéket kezd kirakni elének.

A bolhát rühellem, megvetem, de hiányzik belőlem az akarat, hogy összemorzsoljam. Pöffeszkedő, undok kis mitugrász - mint annyian akit rúgásra sem érdemesít az ember.

Az ebédet egy könnyű kapucínerral zárjuk. A társaság majdnem szédelegve tekintget nyugszékek felé. Cigaretára gyújtva elindulok az üveges tornácon, és akár máshol annyiszor, a bolhát leengedem a nyitott ablakon.

Képes beszéd

Reggel négykor mocorog s nyitogatja a szemét a sok butaság. A sok butaság meg okosság - ébred a város. A nagy szőke asszony magára vesz egy kockás pulóvert - férje tegnap értesítést kapott, hogy az intézet dolgában utazzon a székhelyre; a nagy szőke asszony cipőjén masnira köti a fűzőt. Hárman, a lányával, aki még el sem érte a nagykorúságot, meg a kolléganőjével, kinek a csizmája rámás, kirándulnak. Úgy beszéltek meg, hogy szednek hecsepecset. Nem

lépnek le az útról, a nagy szőke asszony ijedős; az út ahol haladnak, kétfelől vadrózsa. Szednek bogyót, fognak csinálni csipkebort. Minden nap megisznak majd egy pohárral, mert az egészséges. Jött a kolléganő, mázas az ajka, haja bukétába fogva a fején. Elindulnak, és aztán, kapaszkodók után letérnek a Vadrózsásba. Négy óráig ebédet esznek és hecsepecset szednek. Mire fordulnak, a levegő már élesedik. Rövidítés céljából, kissé fejvesztve, letérnek az erdőnek. A fák köze tarka az őszi gombától, s a kolléganő összegyűjt belőle, de a nagy szőke asszony ki nem hajolna egyért is az ösvényről. Háromforrásnál a nagy szőke asszony bejelenti, hogy éhes. Serpenyő van, olaj is, hát gombát sütnek. Előkerül morzsa, tojás, liszt - csak épp fát kell gyűjteni, a kolléganő most abból válogat, amit a patak kihord a partjára. Mire égni kezd, sötétedik. A fűben csobáncutyák hasalnak, a láng csalta oda őket. De a nagy szőke asszonyt a gomba teljesen lefoglalja, s csak miután az ujját végignyalta, képed el: mennyi kutya! Hiába: kialszik az utolsó láng és egyszerre sötét lesz. Az út egyenetlenségeit még ki kell tapasztalni.

Ez meg mi?

Reflektor világít az arcukba.

Autós huligánok: hölgyet szednek maguknak!

A fény erre-arra vet pászmát.

Ezek be vannak rúgva. Lődörög még az autójuk is.

Annál rosszabb nekünk.

Újra rajtuk a reflektorkéve.

Hova bújjanak? Ide az oldalba, gyertek.

Hajolva szaladnak ki a reflektorvakításból.

Az meg csak szökdös; itt is, ott is feltünedeznek útgödrök. Hallani, ahogy az autó moraja közeleg.

Ne mozogjatok! Ezek tényleg ránk vadásznak.

Az autó odaér, s alattuk megáll.

Legyünk fák!

Dermedten várakoznak, olyan pozícióban, ahogy találta őket az iménti felszólítás.

Lentről beszédfoszlány érkezik. Az autó utána sutorogva tovább áll.

Végre!

Igyekeznek lebotorkálni, és szó nélkül tovább.

Akkor hátulról kapják a fényt.

Már mögöttük jönnek!

Legyünk bokrok! Guggoljunk!

Összehajtják a fejüket, s a lélegzetük is kihagy.

A reflektor megállapodik rajtuk, de aztán továbbsiklik. Azután bizonytalanul visszatáncol utána.

Vedd a kést a kezedbe!

A kést?!

Igen. Arra az esetre ha belénk kötnének.

Végre más irányba hasít a reflektor. Az autósok, anélkül hogy ügyet vetnének rájuk, elhaladnak mellettük.

Ők mégis jobbnak látják letérni előlük. Rossz szagú, posványos réten járnak, amit még ha nincs is eső, tanácsosabb elkerülni, hiszen a béka se él meg benne. Ők belegázolnak. Na, ha van merszük ide jöjjenek utánuk! Cipő, csizma csúnya és mocsaras. Rézsút azután valahogy kikecmeregnek. Szerencsére az autóbushozmegállóiig nincs sok. Odaérnek, fel is kapaszkodnak.

...Később, amikor a nagy szőke asszony lemosdva már a paplan alatt van, mint egy révületet, úgy idézi fel magában a napot. Úgy érezte, akár egy rosszullétet. Mint valami holdkórságot. Ha nem érezné még mindig a posvány bűzt. A megállónál, amikor felszálltak, alig találtak helyet. És két percre rá, akárha kiürült volna a busz - ki mennyire tudott, elhúzódott mellőlük; a mocsár, amiben jártak, rémítő bűzt árasztott. A nagy szőke asszony próbálta lezárni a szemhéját. Legyünk fák! Most guggoljunk bokornak! A hangját vélte hallani állandóan. És egyszer, már félálomban a férjét kiáltotta. Azután kihunyni látta a fényeket. Mert éjfélre almos lesz és megszakad a hajkurászás. Butaság, okosság, elszenderül! Hogy reggel négytől éjfél utánig, mi minden meg nem járja az emberi agyat!

Dráma

Villája mögé az ezredes meggyet telepített. Idomítja a fákat, sok ágfát összegyűjt, a fészert az ereszig máris telerakta. Hadgyakorlaton, amikor egyszer a Dunán átkeltek rohamcsónakon, a mérnökkari főhadnagy egy vadnyúlfiókát talált, és az ezredesnek ajándékozta. Lövedék-hüvelyben az ezredes hazahozta és a Balduin nevet adományozta neki. Ágfából sátrat rakott, a fasátorba levelet, de szénát is behordott, Balduin jól érezte magát. A Zöldértnél vett hatvanöt banis krumplit meg egy láda sárgarépat. Lehetett négytized milliméteres horganyzott lemezt kapni, az ezredes tálcát csináltatott, és a nyúlketrecben efölé helyezte a rácsot. Így a tálcát csak kihúzza, a szemetet mindjárt a trágyadombra üríti. Létra vezetett a nyúlzállásra, Balduin megmászta a fokokat, a legfelsőn ágaskodott, hogy az ezredes hozza-e már az abrakot? Kerítések alatt az ötödik szomszédig utat vájt magának, és az ezredes fűttyére vágatott haza. A murkot mellső lábai közé fogta, mint pele a mogyorót - egy ilyen buta kicsi állat, mint a nyúl. Nagyon vad volt, azután megszelídült; felmászott az ezredes cipőjére, ráült a lábfejére. Persze, ha az ezredessel valaki volt, akkor elszaladt. Az ezredes vitt neki árpát, morzsolt kukoricát. Olyan gyönyörű irhát növesztett, gallérnak megfelelt volna téli zubbonyra. De egész kabátnak is, hölgynek. Az ezredes annyira megszerette, gondolta, könyörületből autón elviszi, és a vágóhídon túl, ahol egy régi viadukt van, meg patak és füzes, elengedi. Egy vasárnap szakított rá időt. Beengedte Balduint a hónaljig érő fűbe, s aztán mindjárt sietve továbbhajtott, nehogy visszacsinálja az egészet. Elhajtott a várdombig, végigsétált a vármúzeum kilenc termén - örök életében szerette a páncélos alakokat: soha nem lehet tudni, ki les ki a sisakrostélyon. Meg is ebédelt a Vársánc vendéglőben, utána sétált és kiült a sánkra, a bodzák alá napozni. Távolról hallgatott zenét, hogy ne legyen bántó. Későn indult haza, már be kellett kapcsolni a fényszórókat. A viadukt előtt, egészen sötétben, egyszerre a fényszóró elé vágódott valami. Csak egy nagy csörömpölés és sikoly hallatszott. Mint mikor valahol betörik az ablakot, s valaki halálra rémüli magát. Az ezredes fékezett, rossz előérzettől hajtva kiszállt. Körüljárta az autót, vissza is ment az úton jó darabon, de semmi zavarót nem tapasztalt. Valami rettenetes volt pedig a sikoltás. Hátborzongató. Mintha ember ordított volna, az ezredesnek az volt az érzése. Meg volt róla győződve, hogy Balduint gázolta halálra.

Monológ

Ma délben megsemmisítettem a hivatali archívumot. Az irodában, az asztalfiókomban évek óta levélborítékot őriztem, volt benne rózsaszín selyempapír szőke hajszálakkal, azután négybe hajtott szalvéta rúzsos ajaklenyomattal. Volt sok minden butaság is persze, volt mit eltüntetni. Csak egyetlen valamit tartottam meg, ezt a fényképet itt. Ennek ezentúl a levéltárcámban a helye; szőke hölgyet ábrázol. Ez a hölgy annyira bolond volt; a végtelenségig követelőző és kíméletlen. Most már a hét közepétől csak hordom haza, ami az enyém. Van egy nagy transzport, egy csomó tinta, ragasztók, hivatali jelvények, rangjelző sávok. Soha életemben nem viseltem semmiféle jelvényt, tisztségjelzőt vagy effélét. Elvből természetesen. Kilépőcédulát soha nem írtam, eltávozást egyetlen egyszer nem kértem. Elvből természetesen. Van egy postatiszti sapkám, nem volt a fejemen; arany-sújtásos, ma is egészen új. Hozzá tartozik egy email ötágú csillag. A sapkát Kazár Pistának, simontelki kézbesítőnek ajándékozom. Mához egy hétre kiteszek az üzemi étkeзде asztalára két üveg konyakot; gyertek, komák, igyatok, mert én ide többet nem jövök. A fél-legális búcsúztatáson már túl vagyok. Ilyenkor nyugalomba vonulásnál így-úgy dicsérik az embert, én is megkaptam a szép szavakat. De az igazán megható és felemelő búcsúztatóra Tornyán került sor - a központtól távolabb még van érzés az emberekben. Jobban törődnek egymással, és amikor január harmincegyedikén végeztünk a vizsgálattal - én voltam megint az ellenőrző csoport vezetője, mint sokszor: simán és gyorsan lezártuk a jegyzőkönyvet, nem büntettünk meg senkit; egyszer csak az egész társaság bejött oda, ahol én voltam, kezdődött az ünnep. Jöttek a nagy ölelések. Persze, aki azelőtt is kedves volt, azt most nyilvánosan még inkább át lehetett karolni. Nekem Ferencné meghitt barátom volt. Végtelenül sajnáltam örökké, hogy csak az, és nem több. Nagy, nagy, nagy ünnepség volt ez a tornyai. Könyveket adtak. Megkaptam az *Életörömet* Zolá-tól, *Akiért a harang szól*, Hemingway-től. Magyar könyveket természetesen, beleírtak egy-egy hosszú mondókát. Hát az *Életöröm* még csak megy. De a másik? Nyugdíjazáskor? Remélem nem célzás: akiért a harang szól!... Ferencné egy szögletben külön adta át nekem ezt a nyakkendőt. Hát igen. Most már megszűnök felügyelő lenni. Bürokrata ellen, bohémekkel szemben hadakozni... Itt a központban, na persze, itt is elbúcsúztattak... Előtte már mind példálózta, hogy mit iszunk? Hát itt is megrendezték. Az osztályfőnökömbe nem lehetett lelket verni. Hadd az isten nyílába, most már ne dolgozzál. Csakugyan, most menjünk járn egyet. Nem engedtek be a könyvelőségre, csak fél négykor. Volt sok szendvics, turci is elég, az érzékenyek megsirattak - nekem csak kedves embereim voltak. Kiváltképp nők. Ők énnálam külön rekeszt foglalnak el itt belül. Nagyon szépre sikerült az én elmenetelem. Az igazgató szavaira válaszolni kellett. Mondtam: én láttam Kazár Pistát, a simonkai kézbesítőt, félig megfagyva. Akkor hó volt, és ő ment a lova előtt, hogy törje az utat. Kazár Pista valósággal ráült a kályhára, annyira át volt fagyva, mikor visszatért. Könnyebb egy levelet Szeredából Szentgotthárdig vinni, mint Szentgotthárdról ki Simonkára. Nem a fővonalon kunszt a szállítás, hanem vidéken. A hajszálereknél. Simonkán egyáltalán nem fontos, hogy ki a miniszter, de roppant fontos, hogy ki a postai kézbesítő. A kicsi emberek nagyobb figyelmet érdemelnek. Kazár Pista nincs ezerhetven lejjel kielégítve. És még ezerhetven lejjel, és háromszor ezerhetven lejjel sincs megfizetve. Az ő kézbesítő vonala tizennégy kilométer. Kazár Pista körzetének se vége, se hossza, mégse tudtam kicsikarni, hogy megkapja azt a pótlékot. Nem lehetett megadni, mert a szabályzat húsz kilométert ír elő... Jó úgy eljönni, hogy sajnáljanak: többet már nem lesz velünk! Nem lesz több alkalma felszólalni kisemberek ügyében. Zaj Demeter érdekében. Volt egy súlyos vonalszakadás - hol a villám vág a telefondrótna, hol a szél dönt rá fát -, Zaj Demeter felgyalogolt a szakadáshoz, útközben elkapta egy hóvihar s betemette. Katonai járőrt küldtünk, az fedezte fel és szedte ki. Nagyon szép ez az én eljövetelem. Viszem haza a dolgaimat, még van egy transzport vinnivaló. Grafitceruzák. Roppant kevés ceruzát használtam a felügyelőségem idején, most látom. Az én ceruza stószom egy szálíg megmaradt.

Fanti?

A Ráczokhoz egy este beállít valaki, egy szimpatikus kinézésű idegen. Csengetett, a Ráczok - férj s feleség - ajtót nyitnak, ez az idegen mond egy nevet, hogy ő azt az illetőt keresi, és közben a tekintete felleltározza az előszobát. Akár egy becsüs, Rácznak és Rácznének az az érzése. Valószínűleg nem jó helyen jár, mondja közben az idegen. Mintha ők nem azok lennének, akiket keres. Le van hangolódva e miatt, s zavaros. Valóban, felelik a Ráczok egyszerre - szőke férj és csitri feleség -, tényleg ők nem azok. Lelkesek; örömeiket, amit afölött éreznek, hogy nem azonosak a keresett személlyel, nem tudják titkolni. Nem azonosak az illetővel, de még csak nem is ismerik. Az idegen tovább érdeklődik, és közben a tekintete nem rajtuk, a rakott fogason csámborog. Mondja azután: elnézést kér, amiért alkalmatlankodott. Semmi baj, a Ráczok megnyugtatták. Nem tesz semmit, igazán felesleges, hogy mentegetőzzék; örvendenek, ugranak ki a bőrukából. Az idegen azonban még nem gondol távozásra. Ő két napja egyfolytában gyalogol, beszéli el, csak jár, mondja. Nem tudják róla, hogy kicsoda - nem mutatkozott be -, és azt sem mondta, hogy azt a valakit mért keresi... Nincsen, úgy látszik szerencséje, hogy az illetőt megtalálja. A Ráczok könnyelműen mindjárt invitálják. Ha egyszer úgysem azok, kiket keres, megengedhetik maguknak ezt a gesztust. Összenéznek, bent az idegent nagylelkűen leültetik. Azelőtt éppen vacsorához készülődtek, meg van terítve. Hívjuk meg? A Ráczok - kék a férj -, ferde vágású a feleség szeme - egyetértően összemosolyognak. Hát akkor egyen velünk ő is. Az idegen szed a tányérjára, tölt magának újól is a poharába, és a tekintete közben körülöleli a szobát. Van úgy, hogy ismerősnek tetszik valaki, hogy felrémlik bennük a gondolat: ismerős fejének a tartása, és mégse tudjuk hová tenni. Kérdezősködni kínos. Így voltak az idegennel a Ráczok. Mintha már látták volna állingálni a házuk közelében. A sötét utcán mintha settenkedett volna utánuk. Ettek, azután cigarettáztak. Ideje volna lefeküdni. Őt is lefektetjük? Hát persze, adjuk meg neki a szállást. A Ráczok közös egyetértésben megágyaznak. Lefekszenek, és utána el is alusznak. Reggel a Ráczok egy mozdulattal ébrednek, az idegent nem találják sehol. És nincs a helyén néhány ingóság. Magával vitte az idegen. A Ráczok - borzas fejű alfalui s hímzett pillájú gyimespalánki - ahelyett, hogy megütköznének, eltelnek kacagással: a pacák csak azért hívatta meg magát, hogy kirabolja őket. Elvitte a csergőórát, a férj gyöngyberakásos ujjasát... meg még ezt, azt... Egyik-másik darabért szinte már nem is egészen kár. Feloldódik a teljes esti feszültség. Nyugodtak, már kacagni tudnak. Fejüket a párnára engedik, szemüket lecsukják, magukban még egyszer hagyják lejátszódni a történeteket. Hátha csak álmodták az egészet az idegennel. Mikor a Ráczok - fagyokon edzett, nyakas alfalui s keleti hercegnő tartású szíves palánki - feltekintenek, nem azokat a tárgyakat sajnálják, amelyektől megfosztódtak, annak örülnek, hogy az idegen eltávozott: és csak azért hívatta meg magát hozzájuk, hogy meglopja őket.

Párbeszéd

Látod, milyen ez a Nyerere! Vagy csak álmodtam?... A lépcsőházban lelökött, és megtaposott...

Ha-ha.

Mondtam én előre, hogy abban a lépcsőházban minden megeshet... Becsületszavamra, ha bennem volt rossz szándék... És mégis: úgy megtaposott... Hát a francba! Olyan nehéz, száz

kiló, és összedagasztott! Vagy csak álmodtam?... Olyan impozáns az a lépcsőház náluk, nem gondoltam, hogy rám fog lépni: a sarkát forgatta meg bennem.

Ha-ha.

És rád is rád lépett, igen, csak ne röhögj. És Rudira is ráhágott! Becsületes szándékkal mentem el a lányával cigarettát venni. Táncoltam vele, mikor azt a lemezt feltette...

Sokáig elmaradtatok.

Rohantunk a lányával az utca egyik végétől a másikig. Zárás előtt volt!... Szaladtunk, mint két örült, hogy megvegyük neki a kedvenc cigarettáját... Az ember elmegy hozzá békés szándékkal, s hogy jön el? Úgy jön el, megtaposva.

Félti a lányát, és félti a feleségét.

Jó, hogy immunitása van, és mindenre azonnal készen áll. Kulcsolja be a lakását. Húzza össze, csukja le, mint egy esernyőt... Hogy van az, hogy neki az életben soha nem esik bántódása? Neki ebben az életben nem kellemetlenkedet még soha senki, nem vették el a kedvét soha semmitől. Hogy van ez? Te meg tudod ezt magyarázni?... Mi baja volt tulajdonképpen velem?

Félrevontad egy sarokba a feleségét, és lefoglaltad magadnak.

S neki az mért fáj, ha másnak is tetszik a felesége? Rontsa el. Tegye ráncossá meg gödrössé. Akkor nem kell majd féltenie senkitől. Nem is tudja milyen jó érzéstől akar megfosztani egy férfiembert! Mindig szebb a más felesége. Legszebb a más feleségét szeretni. Ez a legcsodálatosabb!... Nem. Nyerere nem tudja megbocsátani, hogy nem ő az egyetlen férfi a világon.

Azt nem bocsátja meg, hogy bácsiztad. Ne öregítsd, számtalanszor megkértelek. Minden percben: bácsi, bácsi.

Mondtam?

Mondtad: Géza bátyám, Géza bácsi.

Jó, hogy tudtam a nevét, annyi furmint után... A fene a képembe. Hogy taposnék bele! Büdös disznó vagyok. Hű, de állat; ökor, marha, vadkan vagyok. Elszórtam a pénzem, s most fújhatok utána. Egész héten vigyáztam rendesen a pénzemre. Örvendtem, hogy nem költeztem feleslegesen. Egy ilyen alakra negyven lejt dobtam ki. Furmintot vittem, hogy kedveskedjem. Csak a taxi belekerült két húszasomba, amivel mentem.

Jöttél volna villamoson, az csak kétszer harminc bani.

Jöttél volna, jöttél volna... Add ide a cigarettám, légy szíves. Meg a gyújtóm is dobd; ott van melletted az asztalon.

Az ágyban ne szivarozzál! Úgy érzem magam melletted, mint egy gyarmatbirodalom. Kelj már fel, mert lemaradsz a reggeliről. Amikor más felkel, te akkor szeretnél lefeküdni. Meg: ne szivarozz!

Mi vagy te, rendőrfőkapitány?

Nem, de megint itt foglak hagyni.

Eredj csak, menj... Mindenki rám haragszik. Nyerere rám haragszik, a felesége rám haragszik; mindenki félt tőlem valakit... Milyen furcsán viszonyul ez a két ember egymáshoz, észrevetted? Csendben, szépen hazaviszik a maguk kis titkait... Az én közelségem arra volt jó, hogy Nyerere felfedezze, a felesége másnak is jó nő. Így teszed ki magad utálatnak. Végül is semmi

rosszat nem csináltam. Végül is nekik tettem jót. Valaki ezt később learatta, hogy a feleségére ráirányítottam a figyelmet. Ők aratták le ketten; már el vannak hidegülve egymástól. S végül is a lányával azért mentünk el a vendéglőbe, mert neki nem felelt meg a cigarettá.

Sokáig voltakatok távol.

Be volt a trafik zárva. Átrohantunk az utca másik végébe, a kertvendéglőhöz. Végig a kezéhez sem értem a lányának. De a liftben is: „látod, meg lehet járni emeleteket, hogy végig ne történjen semmi?” Pedig ő remélte, hogy történik, ezt válaszolta nekem... Végül is csakugyan nem érdekel az egész. Elszívom a cigarettát, kifújom az epémet. Mindenesetre egy tanulságot leszűrtem: nem szabad másokkal törődni. Nem akarok többet senkivel se találkozni ebben a villás vadonban. Nem akarok látni senkit. És eredj te is a francba... Honnan nőtt ki annyi lába, hogy engem is, téged is, és Rudit is megtapossa? Még úgy jól belém forgatta a cipő sarkát.

Végjáték

Janikon összeállt egy rezesbanda. Nem volt annak tudós vezetője - valamelyik cseh. Fújták a flügekornot, a figlikornit - ez utóbbit öreg Kasza, a fuvaros. Temetésen azt fújták: ha meghalok, nem kell nékem szerető. A nagyduda, ezt a jó tüdejű Gabránczki kovács kezelte: pam, pam. Csak a klarinét - a klánétás - tudta a melódiát, a többi hangszer csupán kísérté. Ha a falu iparosai közül valaki házasodott, kellett fűjni: túl az Óperencián.

Amikor Gabránczki megházasodott, hajnalban, pihentetőnek is ezt fújták.

Janikon négy Sajti lány élt. Mind olyan különös teremtség volt, egyik a Gabránczki anyósa, sovány, sovány, az arcán függőleges ráncok, nem szarkalábak. Lassan járt a Gabránczki anyósa, mételyes, azt mondták rá, mint a juhokra. Egyik napról a másikra élt, annyira, hogy a kovács megegyezett a pappal a temetést illetően. Gabránczki kovácsnak így úri kuncsaftja is akadt, a pap - aki valami arisztokrata-maradék hívétől örökölt egy hintót. Örökölte ezt a hintót, de lova nem volt hozzá. Soha nem ültek benne, nem volt mit befogni, a kerékagyak kiszáradtak meg kellett húzni a ráfot. Gabránczki a pap hintóját ingyen javította, a pap ásóját ingyen élezte - hogy a pap, viszonzásul eltemeti az anyósát, ha az meghal. Meghalt a pap, de a Gabránczki anyósa tovább élt. Azután az a pap is átköltözött a másvilágra, aki az előd örökébe lépett - és a Gabránczki anyósa ott menetelt lassan a gyászolók koszorújában. A végén Gabránczki kovács is itt hagyott, üllöt, fújtatót, ráverő kalapácsot. Lapos guta végzett vele. Alattomos nyavalya ez a lapos guta. Öreg Kasza ment szekérrel vízért, a szekéren lajt volt, ráfokkal jól felfogva.

Hová mész? Gabránczki felszólt Kaszának.

Megy a Tömösre.

Állj meg, megyek én is. A kovácsnak csak úgy jött egy ándungja. Feltette a lábát a hágcsóra, hegyen van, magasan a falu, a kutak mind negyven métereseek, szárazságban mind kiapadófélben voltak, ezért kellett lajttal a Tömösre járni. Összeállnak többen asszonyok, mészoltáshoz, vagy mikor takarítás van az iskolában, de leginkább mosáshoz, amikor nagy tömegű vízre van szükség, öreg Kaszánál megrendelték. Kasza hozta a lajttal, s ők elosztották. Gabránczki kezével a löcsbe kapaszkodott, lábát a hágcsóra emelte, és akkor összecsuklott. Utolérte a vég - odahanyatlott a szekérárnýékra. Temetésén fújták, ha meghalok... Az anyósa ott haladt a koporsót kísérők közt, a nagy dudát a kovács segédje kezelte megilletődötten: pam, pam. Aki ezt a rezesbandát hallotta, mindig emlékezik a taktusra.

Mese

Szent Bertalankor, véletlen, hogy akkor, és nem utalás a borzalom éjszakájára, Mihály megszökött a szülői házból. Tizenhét éves volt. A töltések, nagy lápok őt nem foglalkoztatták. Ment a látott világban, az erdő, amelyen át az út vezetett, megborzongatta. Nem tájakat akart látni, vagy településeket a maga számára felfedezni, ilyesmi nem is jutott eszébe, helyváltásra a nyugtalanság kényszerítette. Ment, és amikor elege lett a zöldszilvából, szénakazlakból, Eresztvényen beállt a grófhöz inasnak. Két évig hűségesen szolgált, mindaddig, míg a grófhöz be nem állítottak szigetországiak a magas Lordok Háza társaságából. Ezek a sápadt arcúak úgy beszéltek Indiáról, smaragd homlokpántú elefántjait olyan színekkel ecsetelték, hogy Mihály éjszaka felriadt. Hallgatózott, de csak éjfél utáni kétségbeesett némaságot tapasztalt. Szemét lehunyta, s akkor a fehér utakon újra jártak a piros palástú elefántok. Mihály felült az ágyán. De mint aki kimaradt a legegyszerűbb társasjátékból, melle a megszakadásig sajgott. Lelépett az ágyról, egy batyut igyekezett mielőbb összezsomózni. Elképzelése se volt arról, hogy mire vállalkozik, kiosont a folyósóra. A kapunál bot akadt a kezébe, ráakasztotta a batyut. Ugyanúgy, mint régebb a szülői házat, szó nélkül otthagyta a kastélyt. Sárga hajú s tizenkilenc éves volt. Anyanyelve mellett beszélt a csehet, németet, angolt. Arrafelé vette az irányt, amerre a tengert képzelte, azután az Al-Dunán felvettette magát a Mehmetre hajópincérnek. A Boszporuszon leereszkedtek a Földközi tengerre, s meg se álltak Afrika partjáig. Mihály könyökölt a hajókorláton, és hamar meggyőződött róla, hogy Algériában az ember nem tud éhen halni. Ha valaki szegény és nyomorult, halászik. Ott a halászati tilalom ismeretlen. Mihály már másnap megérdeklődte: kék húsú halat fognak és szardíniát - Mihály látott embereket sapkával meg szalmakalappal halászni. Rengeteg hal volt, a hajókról ledobott hulladék rajokban vonzotta a kikötőbe őket. Oránban azután Mihály egyszerűen lemaradt a Mehmetről. Keletre indult, és nem múlt el nap, hogy valami halat, halféleséget ne evett volna; makrárt, kagylót, rákot, a kék húsú hal és a szardínia ott nagyon olcsó, úgyszólván nincs ára. Ha az összes pénzéből kifogyott, az országút mentén voltak bekerítetlen kertek, narancsligetek, gyümölcsfasorok. Evett datolyát, banánt, fügét - a narancs folyton virágzik, kétszer érik. Evett olajbogyót. A tengeri hal és az olajbogyó Algériában bárkinek bármikor a rendelkezésére állt.

A tengernél banánérlelőt építettek, Mihály beállt munkásnak. A telepről Combe doktor magával vitte. Combe megtette Mihályt asszisztensévé. Combe a pácienseinek előszeretettel írt fel természetes kezelést, s a többi francia orvos lenézte emiatt, és sarlatánsággal vádolta meg. Mihály a doktortól eltanulta a gyógynövények alkalmazását. Combe elküldte őt Spanyol-Marokkóba, Melilla és Villa San-Jurico közt egy kiterjedt vízenyős részen magyar szakemberek próbaszántásokat csináltak; a spanyol gyarmati kormányzat, hogy a jövedelmezőséget növelje, rizskultúrára akart berendezkedni. Mihálynak gyógynövényeket kellett volna gyűjteni, de már az első héten maláriás lett. Húszéves korában megbénultak az idegei. Combe Hammán bou Hadzsirba szállíttatta. Ott más nem volt, mocsár, meg a mocsár szélén a karavánszeráj; az ingovány tele juhokkal, és jártak oda kecske- meg tevecsoordák is. Az iszap utálatos volt a piszkuktól, Mihályt a hordággal együtt belemerítették, úgy, hogy a fejét előbb felpockolták. Homokóra mérte, meddig ülhet az iszapban. A karavánszeráj, falusi szállodaszerűség, szobájában - súrolt hajópadló, egy vaságy és egy Carwillon óra: ez a Westminsteri katedrális harangjátékát utánozza - gyümölcsön élt, azután kaszkuszon. Az arabok egyebet nem főztek, nemzeti eledelük a kaszkusz. Kőmozsárban megtörik a búzát, megszitálják, de előbb egy edényt vízzel tűzre állítanak. Ebbe az edénybe elhelyeznek egy kisebbet, a kisebbre teszik a búzadarát, a juhhúst vagy majorsághúst; a kaszkuszt sokféleképpen készítik. Amikor vándorolnak, az arabok a sivatagban kaszkuszon élnek. A Mihály hordágyát nappal charubok alá állították. Charubierből, szentjánoskenyérfából erdő volt - a termést lovakkal etették; a

charubier-erdő és a Carwillon óra harangjátéka azóta is időről időre felidéződik Mihályban. Egy karaván jött amerikai turistákkal, és Mihály a kilencedik iszapfürdő után már táncolt a hölgytagokkal. Nem tudott ellenállni a menésnek, a turisták is maguk közé fogadták, és Mihály majd csak Törökországban hagyta ott őket. Gyaloglás és nélkülözések után már csak arra emlékezett, hogy parasztok közrefogják és nagy lármával vezetik. Alig fogta fel, mi történik körülötte, annyira el volt csigázva. Láta, hogy cselédek is csatlakoznak hozzájuk, s egy daraszolt kerti út végén odatuszkolják a földesúr elé. Betévedt Afganisztánba, egy végtelen birtokon vándorolt, amikor a parasztok közrevették. A földbirtokos feleségét Juliskának hívták. Az az öröm, amivel Mihályt fogadta! Ez a szép asszony a végén megkérdezte:

- Mihez értesz, fiam?

Eresztvényen a grófnál inas volt.

Nagyon jól van, mondta a ragyogó nézésű barna asszony. Itt maradsz nálunk belső szolgálatra.

Lila szegélyes zöld boy-kabátot kapott. Sárga haja betakarta a kabát keskeny pántgallérját.

Az asszony hamar összebarátkozott az inassal. Férje mérhetetlenül gazdag volt, de már inkább a nagyapaszerep illett volna hozzá. Kezdté teher lenni, és egy nap meghalt. A legcsekélyebb fennakadás nélkül eltemették. Utána az asszony behívta Mihályt az irodába. Itt milliós értékek vannak. A vasajtókat kitárta. Amennyiben velem maradsz, ez itt mind a tied is. De látod ezt a pisztolyt? Vigyázz, ha rajtakaplak, hogy meguntál, vagy sántikálsz valamiben, pisztoly végez veled.

Ez mind olyan komikusan hangzott, Mihály mégis verejtékezni kezdett. Az asszony elárasztotta minden jóval. Meghagyta azonban inasnak. Nappal, akárcsak azelőtt, Mihály kiszolgálta. Éjszaka az asszony, mintha egy másik valaki lenne, cirógatta és nagyon kedvelte Mihályt.

Európából cirkusz érkezett hozzájuk, a nyitó előadáson Mihály kíséretében megjelent a földbirtokos asszony. Azután Mihály magában is ott csapongott a cirkuszisták közt, végül az utolsó nap elhatározta, hogy velük megy. Az igazgatónak volt egy csinos állatidomár lánya, Mihály elpanaszolta neki a helyzetét: remény sincs arra, hogy kitörjön innen. Az élete forog kockán. Folyton remeg, nincs egy nyugodt perce, mert az asszony észre fogja venni, hogy mennyire unja. Az idomárnő nem szólt senkinek, beöltöztette Mihályt oroszlának, és elfektette egy ketrecben - kimúlt egy oroszlánjuk, annak a bőre nála volt a lakókocsiban dísznek. Az idomárnő ezt az oroszlánbőrt Mihályra adta. Megjelent a hatóság, kiszimatolták, hogy Mihály ott rejtőzködik, felforgatták az egész cirkuszt, de nem akadtak a rejtékére. Az oroszlánok meg a többi vad le-fel járt a ketrecében, a lőtás-futás, amit a hatóság rendezett, felfingerelte őket. Mihály, akár egy Zeus, közben átélte az antik férfi, a görög és minden idők szorult helyzetbe került férfiainak balsorsát. Oroszlánbőrben sikerült kijutnia Afganisztánból.

Az idomárnő maga mellé vette a lakókocsijába, megajándékozta bizalmával. Milyen furcsa ez az egész jótétemény a női társasággal. Mihályt kezdi azt a férfit megkedvelni, az azonnal siet kibújni a terhes szeretet alól. Mihály is azt nézte, hogyan lödörögjön odébb. Egy vasútállomáson hagyta a vonatot elmenni. Hajóra szállt utána s hazaindult. Eresztvényen felkereste a grófot, és amikor elváltak, már úgy lépett ki tőle, mint a kastély friss tulajdonosa: nem üres tarsollyal érkezett a földbirtokról.

Eddig tart ez a keleti mese, a többi magamnak kell hozzáadnom: Mihály még ugyanaz a szenvedélyes vándor. De gyalog már nemigen tenne egy lépést sem. Erre a célra van csapott farú Mustangja. Kopasz, a hasa előre mered, és - szívesen felvenne autóstoppozó lányokat, ha azok kérnének belőle. Kastélya nincs, kegyetlenül kisajátították árvaháznak. Egyébként tűrhetően él, ért a gyógytea-keveréshez. Csak a maga részére nincs receptje: a lába eldagad, s hova tűnt már az a pazar sárga haja? Kihullott sápadt szemöldökével együtt.

Egy kis neo

Meséltem, hogy Rómában belebotlottam egy postássztrájkba? Harmadszor jártam ott. Ezt csak úgy mellékesen; Velencében tizenháromszor; tizenkétszer az életem korábbi szakaszában természetesen... Megyek Rómába a posta irányába, írtam egy csomó anzikszkártyát, és be akartam dobni a postaládába, a láda nyílása le van ragasztva. Kerülgetem, míg valaki meg nem magyarázza: postássztrájk van. Jön egy csoport férfi, harci marsot fújnak; sztrájkolok. Ez a csoport, harminc-negyven fő, elegáns úriemberek, megállt egy újságbódénál. Körülvették az árust, és mind vásároltak újságot. Az újságokat szétszedték, a kibontott lapokat az úton keresztben leterítették, s ráültek. A fő szervező bement a cukrászdába, és mindjárt ezután megjelent egy csinos kiszolgáló, tálcán feketével. A sztrájkolók sorban elvették a csészéket, megitták a feketekávéját. Én félrehúzódtam, onnan láttam: a sztrájkolók teljes szélességben elzárták az utat. Egyszer csak - hát persze beletelt fél órába - oá, oá, forgó kék fénnel jönnek a rendőrautók. A sztrájkolók felkeltek, összeszedték és összehajtogatták az újságokat, és az útfélre húzódtak. A rendőrautók elrobogtak. Akkor a csapat férfi megint leterítette az újságot, és újra leült keresztben az úton. Jött egy pincér, tálcán hozott nekik egy-egy kis pohár italt. Sorban leemelték a tálcáról a likőröspoharakat, egymásra köszöntöttek, és itták, ami a pohárban volt. Mindezt a Corso Vittorio Emmanuelen tavaly, a legnagyobb turistaforgalom idején. Ültek sötét ruhában, világos ingben, ingmellet beborító tarka, nagyon vidám lepkeszárnyakkendővel. A zsúfolt járda meg se igen bámulta őket. Egyedül én meresztettem a szemem, mintha a televízióban folytatásos filmet néznék.

Realizmus

Akármi ér, netalán lábad törik, a poliklinikán kapsz három napot. Utána újra meg kell jelenned, akkor adnak egy hetet. Egy hét múlva bizottság elé állsz, ennek a bizottságnak - rendszerint egy főből áll, és fel sem tekint a papírjaiból, annyi a körmölnivalója -, ennek a bizottságnak is jogában van egy héttel megtoldani a betegszabadságod. Előzőleg minden alkalomra sorszámot veszel ki. A hölgy a C. Brediceanu-ról mással vétetett ki magának sorszámot, egy kedvesnővérrel, akit azután kellőképpen honorált. A hölgyet belgyógyász kezelőorvosa figyelmeztette: meg ne próbáljon felkelni. Nem közönséges tüdőgyulladás van, gyulladásban van az egész tüdő. A hölgy a C. Brediceanu-ról világeletemben vérszegény volt, és az idegei is gyakran felmondták a szolgálatot. Miután a fenti betegszabadsági lehetőségeket kihasználta, de további pihenésre lett volna szüksége, orvosa tanácsára elindult az ideggyógyászhoz. A belgyógyász kezelőorvos ellátta ajánló sorokkal, hogy megvizsgálják, írjanak elő kezelést, és amennyiben indokolt, hosszabbítsák meg a betegszabadságát. Sorszámaért a hölgy a C. Brediceanu-ról reggel ötkor ment, mert köztudottan az ideggyógyászati rendelő a legzsúfoltabb. Nyolckor kezdődött a rendelés, az orvos kinézett, és név szerint megmondta, hogy ki menjen be. Miután ez a klientúra elfogyott, jött a nővér, és beengedett tizenöt egyént, férfiakat, nőket egyaránt. Idegbeteg - az nagyon komoly kivizsgálást igényel, a hölgy a C. Brediceanu-ról így képzelte el. Fel- és elő is készítette magát testileg-lelkileg - nem érezte, hogy éppen eldobnivaló lenne, női hiúság is dolgozott benne, várt a sorsára, azután hátrább lépett, ennyi mindenki előtt mégsem vetkőzhet le. Az orvos megkérdezte sorban: ki mit akar? A betegek elébe járultak, nagyjából szokványos vizsgálat zajlott, házasságokhoz kellett bizonyítvány, vagy valaki munkába akart állni, és azután még voltak a sofőrök. Egyik-másik páciensnél az orvos felkelt, megütögette a vizsgálatra jelentkező térdét, egyensúlypróbát tartott: előrenyújtott kézzel fél lábon állatta behunyt szemmel az illetőt. Volt olyan, akit elküldött

a balneológiára, másokat kiírt betegszabadságra. Azután, mert a hölgy a C. Brediceanu-ról megint csak hátrább kényszerült, sofőrök következtek. A doktor megmérte a vérnyomást, pecsétet ütött az orvosi ellenőrzést igazoló lapra. Egy férfinak, aki most szeretett volna a volán mögé ülni, az orvos belenézett a szemébe. Kérdezte közben, mennyi hétszer nyolc. Írt is valami könyvbe, míg a feleletre várt;... buzgón, teljes lendülettel hajolt az asztala fölé.

Mennyi hétszer nyolc?

A páciens nem válaszolt. A hölgyben a C. Brediceanu-ról hirtelen megemelkedett a hőnyomás, mert felötlött benne, hogyha az ideggyógyász az ő mellének szegezi a kérdést egy ilyen helyzetben, vajon tudna-e mindjárt válaszolni?

Akkor az orvos azt kérdezte a férfitől:

Mennyi ötször öt?

A férfi hallgatott.

Az orvos közben körmölt.

Mennyi hétszer három?

Azután más természetű kérdések következtek: hány éves?

Huszonhat.

Végre! A hölgy a C. Brediceanu-ról fellélegzett.

Eddig mit csinált?

Ő semmit nem csinált, hangzott a válasz. Ott né, otthon.

Hol lakik?

A szüleinél lakik.

Itt a városban?

Á, dehogyis itt. Falun.

Az orvos most sem tekintett fel:

Hány osztálya van?

Nyolc.

Az iskolában nem tanították a szorzótáblát?

De tanították, hogyne.

Akkor az imént miért nem válaszolt a feltett kérdésekre?

Gondolkozott.

Mennyi hétszer nyolc?

Elfelejtette.

A szekér és a szán közt mi a különbség?

Hallgat.

Miért nem válaszol?

Gondolkozik.

Az orvos egyfolytában szorgalmasan írta a sorokat a naplóba.

A páciens kis idő múlva:

A szán havon jár.

Szekeket nem látott havon járni?

A válaszadás megint elmaradt.

Katona volt?

Volt, igen.

Akkor hogy ennyire gyenge felfogású?

Persze, az ideggyógyásznak erre a kérdésére végleg elmaradt a válasz.

Az orvos még próbálkozott - ez a férfi volt különben az egyetlen, akivel alaposabban foglalkozott. Közben a naplóban teleírt egy oldalt. A sofőrjelöltet elküldte pszichiáterhez. Hogyha kap pecsétet, ő se tesz keresztbe egy szalmaszálat se, mondta. A nagyon szelíd, szinte túlságosan jóságos arckifejezésű, tagbaszakadt férfi csak nézte. Messziről leordított róla, fordult meg a hölgy fejében, ha egyszer ebből sofőr lesz, biztos, hogy senkit el nem gázol. A melák nagy férfi szégyen s harag nélkül átvette a pszichiáterhez szóló papírt.

Mért akar sofőr lenni?

Hallotta, hogy ott sokat lehet keresni.

Kis derűvel válaszolt. Utána nyugodt léptekkel kiment.

A hölgy a C. Brediceanu-ról egyedül maradt. Meglehetősen kicsi a rendelő, de kellemes, napos. Íróasztal, fotel, egy heverő, majdnem csak ennyi a berendezés. Az orvos írt, a nővér nézelődött. Olvasott is közben, ő már régen szeretett volna túl leni a következő csoporton is. A hölgy a C. Brediceanu-ról töprengett, ha szólnak, hogy vetközzön, hova rakja le a ruháját.

Mondja, mit akar, szólt rá írás közben az orvos.

A hölgy a C. Brediceanu-ról megrezzent. Akadozott, de mondta, s közben letette az orvos elé a papírokat. Levetköznie nem kell, a papírok eléggé bizonyítják, hogy beteg. Megkapja a betegszabadságot, hogyne. A hölgy a C. Brediceanu-ról csalódott s megbántott. Miután kilép, megy az utcán, most már kissé lehiggadva. Lehiggadva annyira, amennyire az ő állapotában ez lehetséges.

Naturalizmus

Vonaton történik, július tizennyolcadikán. A Piskire tartó gyors Gyulafehérvárhoz közeledik. Ki van lépve medréből a Maros, illetve még nem húzódott oda teljesen vissza, a víz a deltákban üvegtáblaszerű. Az asszony, akiről most szó lesz, egyfolytában kinéz a vonatablakon. Nem lehet ráfogni, hogy szép, azt se, hogy csúnya, nem nyápic, és nincs elhízva. Fáradt, kimerült, ezért rí le róla a jelentéktelenség. Kinéz és ezer apró gyűrődés van a homlokán? A maga gondjain túl egy termelő egység ügyeit intézi, ezért ül most is a vonaton. De ezeket már letárgyalták, a fülkében nagyjából tud mindenki mindent egymásról. A gyors lassít, az asszony felkel, megy a folyosóra. Amikor továbbindulnak, s a folyosóról ő is visszatér, az arca ki van pirulva. Nevet, kuncog nem lehet ráismerni.

Mi ennek a nagy változásnak az oka?

Egyetlen kérdés a fülke.

Jó híreket hallott. Összefutott egy ismerőseivel, s amiket az mondott, jön, hogy egyfolytában hahotázzon.

Eltűnnek homloka ráncai, arcából kisimul a savanyú, kérgesedni induló vonás.

Mint akit megkergetett a hír, amit hallott, mondja:

Az anyósa házát elvitte a víz.

És majdhogynem a térdére csap.

Látja, hogy a fülke megbotránkozik. Amit mondott, az bennük az ellenkezőjét váltotta ki, mint amit ez nála idézett elő, amikor az ismerősétől hallotta. Mindjárt magyarázza:

Hetvenben az ő házát vitte el a víz. Férje annyira gyenge akaratú, hagyta magát rábeszélni, hogyha nincs ház, mi köti még a családjához? Semmi úgyszólván. Menjen ő csak szépen haza a szülőkhöz.

Jobb lesz neked nálunk, anyámé.

Két gyermekük volt, és a férje mégis otthagya őket, a romokban. Hát igazán ne csodálkozzanak azon, hogy ő most nem bír magával. Már ő nem tehet róla, de a kacagás kikívánczik belőle. Nekik azóta már megint lett lakásuk. És ki tudja, hátha a férj most újra hozzájuk csatlakozik.

A szeme is látni engedi nem is annyira titkos gondolatait. Hátha az a nyámnyila, befolyásolható ember egy reggel rájuk nyitja az ajtót.

P. Howard-modor

Booper egy afféle kicsi, most felkapaszkodni készülő város az Alacsony-Béld északi nyúlványán. Booperen az összes rendőroket mozgósították. Valami megátalkodott sötét figura - egy bandavezér? - betöri az ózlagokat, s megpocsékolja a közszemlére kirakott árut. Először a Sing utcai Általánost tette csúffá, másodszor a Cukros pultot. A Ferde Nézet melléknevet viselő hegycsuszamlásos fertályból. Az Azuga a Tímár negyedből sorrendben már a hetedik volt. Nyom nem maradt utána, de még csak nem is látta a tettest soha senki, s hogy aránytalanul kevés áru hiányzott, azt annak tulajdonították, hogy a közrend vigyázói időben közbe tudtak lépni és megzavarták. Amikor a Posta oldali Mézbödön - a Piac háttérében árnyékba merülő rész - is megtette ismeretlen betörő ellen a feljelentést, a rendőrfőnök titokban a legnagyobb éberségre adott utasítást. Megsokszorozták az utcai őrszemeket; aratómunkásnak álcázva magát, szalmakalapos rendőr posztolt a főtéri telefontól a kenyérüzletnél. Tűzött a nap - Booperen már időtlen ideje nem tapasztaltak ekkora hőséget - a forró kora délutánon, amikor nehéz valamit is csinálni, és mindenki a lehető leghűvösebbre húzódik, a rendőr a szalmakalap-karima alól végigbámult az utcákon, melyek mintha kerékagyból ágaztak volna ki, sugár alakban távolodtak messzire. Micsoda megátalkodott, gondolta az ellenfeléről a szalmakalapos. Lázba hozza és rettegésben tartja a várost meg a környéket. Zsebkendőjével végigtörölte a nyakát, ki-kiütköző verítéke csipett és pocsék érzéssel töltötte el. Ez maga a Fekete kéz! gondolta a másíkról, a fosztogatóról. A zavartságból, amiben Boopernek része volt, neki is jutott. Micsoda egy elvetemült! Homlokráncolással, anélkül, hogy a kezét

használná, fején hátrább billentette a szalmakalapot, így több levegőhöz jutott. Előbb csak gondolatban, mindjárt utána ténylegesen átment a kis kerek téren s odaállt a fagylaltos elé. Vett egy tölcsérrel. Nyalogatva visszaögyelgett az őrhelyre. Benézett az első utcába, és nem akart hinni a szemének. Az átjáró udvarnál a kirakatüveg be volt nyomva a Bonbon üzleten: a kirakatbélés, akár a pelenkavég kifityegett. A legnagyobb pánik vett erőt az álcázott rendőr-őrszemen. Rohant az üzlethez, és fia lélek sehol. Beszaladt az átjáró udvarba, azután azon végig, s ki a párhuzamos utcába. Az utcavégen Korzolla jött, a bolond, valamiket mind szemelgetett egy zacskóból.

A szalmakalapos már messziről rászólt:

Nem láttál valakit a Bonbonnál?

Ő nem látott, mondta a bolond. Senkit, rendőr bácsi. Piskótát evett, és pufarint szemelgetett.

Azt se tudod ki járt ott?

Ő járt ott, mondta a bolond. Csak ő egyedül.

Hát persze, hogy te. Ha nem lett volna ez a kínos helyzet, a szalmakalapos nevet. De másvalaki kívüled?

Egyedül ő volt.

Jól van, Korzolla, a szalmakalapos leengedte a hangját. Szaladni akart tovább, de még hátrakérdezett:

Abból a zacskóból mit eszel?

Ő pufarint eszik meg piskótát.

Hát persze, hogy pufarint, mondta a szaladni készülő álcázott rendőr. Hol vetted a pufarint meg a piskótát?

A Bonbonba vette.

Nem te voltál az, aki benyomta az ózlagsarkot?

De ő volt, mondta a bolond.

De miért, te átokfajzat? Ezért a pufarinért?

A pufarinért meg a piskótáért, mondta a bolond.

A szalmakalapos hozzálépett, s Korzolla érdeklődő szemlélődése közepette csuklóját a magáéhoz kapcsolta karpereccel.

Mehetünk, mondta.

A bolond, mint egy érdekes társasjátékban, odaadással és készségesen indult el mellette.

A naiva

A férfi buszon haza utazott. Szemben vele egy asszony ült, Bedecsből. A férfi nézegette, egyszer aztán az asszony is belenézett a férfi szemébe. Beszédbe elegyedtek. Nem tud rajtam segíteni, mondta az asszony, valahogy úgy, mint aki támaszték után tapogat. Van egy problémám.

Ezen a buszon utazott akkor is, mondta. Egy évvel ezelőtt. Ült vele szemben egy úr, úgy, ahogy most is ketten szemben ülnek egymással. Az az úr hasonlított is valamennyire a férfihoz. Éppen olyan kedves ember volt, beszélgettek, mint ahogy most is.

Hova megy?

Megy be a városba vásárolni. Csak a közlekedés rossz. El kell hogy induljon délután, hogy másnap a városban be tudjon vásárolni. Az állomáson, padon ülve tölti az éjszakát. Kora reggel azután megindul boltról boltra.

Ne aludj az állomáson, mondta neki a férfi. Megtetvesedsz. Eltörődöl, holnap meg fáradt leszel. Náluk van hely, mondta. Van elég sok szobájuk.

Megérkeztek, a férfi kinyitotta az ajtót, nem volt a lakásban senki. Na, lépj be. Nyugodtan. Itt van, ez a fürdőszoba, fürödj le, szappant, törülközőt találsz.

Mikor megfürdött és megfésülködve kijött, a férfi asztalhoz ültette. Maga hozta a terítéket, hozott forró levest. Megették a vacsorát, késő lett. Akkor a férfi mondta, na te ide fekszel, ez itt jó hely. A férfi leült mellé. Beszélgettek. Azután a férfi odafeküdt, hogy úgy kényelmesebb diskurálni. És aztán ott is maradt. Reggel azt mondta, elkísérlek az üzletbe. Megyek, hogy el ne tévedj valahol.

Jött mindjárt a busz, siettek, felszálltak. A férfi lyukasztott jegyet. Az autóbuszban ő továbbssodródott, észre se vette, hogy közben a férfi hátul leszállt. Azóta már legalább egy tucatszor beutazott a városba, jön keresi a fia apját. Nézi az utcán, hátha meglátja.

Hát hol lakik?

Az asszony nem tudta megmondani. Este volt már, sötétben érkeztek. És hiába is keresné, egyik blokk olyan, mint a másik. Reggel annyi izgalommal kelt fel, eszébe se jutott, hogy körül- vagy szétnézzen. Jött mindjárt a busz is...

Fekete-fekete férfi, a haja leér a nyakába.

Komlólevest ettek nála akkor. Nagyon jó leves volt, neki nagyon ízlett. A férfi úgy hozta be levesestálban, ő kétszer mert. Friss kapor is volt belevágva; komlós paszulyleves. Egész vékony bakákra vágott szalonna úszkált a leves tetején. Más étel neki már nem is kellett.

Fekete férfi, a haja belelóg jól a nyakába. Nem ismeri? Még nincs itt, de érzem, hogy mindjárt nálam lesz, ezt szokta dúdolni. Nem ismeri. Hát persze, nagy ez a város.

Pirosak a palettán

(ÉRKEZÉS) Leszálltunk a vonatról, mindjárt látták, hogy tájékozatlanok vagyunk, körénk gyűlt egy csokorék ember - mi, festőnővendékek ide érkeztünk praktizálni; figyeltük a típusokat, voltak köztük ravasz kinézésűek, egy tudálékos asszony, fekete, lehetett volna olasz, a szeme is: pálinkába állított sötét golyó; körül voltunk véve, be voltunk kerítve, kérdi az emberfalból valaki: lakást akarunk?

Néztük: jár a szájuk, de olyan gyorsan, semmit nem értünk.

Nála perzsaszőnyeg van.

Ezt egy vastagon kirúzsozott asszony kiáltotta.

Biztosan nagyon jó módban él, s mégis sokat kér.

Azt az asszonyt, aki odébb állt, csoszogóban volt, és félt is bátran invitálni, Surának hívták. Csak nézett, csak mosolygott. Azután halkan mégis megszólalt: ő is a közelben lakik.

Vékony, lappadt, török eredetű nő, egyszerű ruhácskában; nem is kért sokat, szerényen húsz lejt éjszakánként; mi egypáran, gyengébb módú diákemberek, kikötöttünk ennél a komolyabb nézésű fiatalasszonynál, beültünk egy taxiba, s hazavitettük magunkat hozzá. Két díványféle volt a szobában, üveges kredenc, asztal, a falon nem volt festmény, fénykép, tálcára friss vízzel telt literes üveget állított a poharak mellé.

Hogy tetszik nála?

Tisztaság volt.

Mind úgysem fértünk volna el a fekhelyeken, én úgy gondoltam, elindulok magamnak más szállást keresni. A fiúk is jöttek, hogy elkísérnek.

(A FÜRDÉS) A tengernél álltunk, annyira megtetszett, még akkor mindjárt be is mentünk a kikötő napozójába.

„Hogy jó feketén mehessünk haza, minden percet fürdésre fordítunk!”

Azonnal vetköztünk, napozni kezdtünk. Futottunk a vízhez, mind bennebb merészkedtünk, ágaskodás nélkül, simán jöttek a hullámok, hozzánk csapódott egy taraj, a víz a hasunkig ért, bennebb egy másik hullám a derekunkig, azután a nyakunkig. Vártuk a hullámokat, de tartottunk is tőlük. Kitátottuk a szánkat, és egy ingerszerű mosolynak engedve, minden hullámnál tátogtunk. Mind, ahányan voltunk, elkezdtek nyalni a szánk szélét, jó só íze volt; a nagy víz félelmetes, a tudat, hogy benne fickándozunk, visszafojtotta bennünk a lélegzetet, egymást néztük, kacagtunk. Azt a boldogságot: tengerben fürdünk! Nem beszéltünk, semmit sem csináltunk, annyira közös volt bennünk az érzés, ösztönös ingerből csak neveltünk. A víz csiklandozta a bőrünket, s mi boldogok voltunk.

(AZ EBÉD) Amikor az autóra vártunk, már kint, távolabb, még nézegettük a tengert. Tanakodtunk, felüljünk-e a buszra. Én azon igyekeztem, a pénzem minden körülmények közt ne nagyon fogyjon. Minél kevesebb a kiadás, annál tovább tudok maradni. Első nap vendéglőbe mentünk, a pincér hozta az első fogást, a második fogást, meg ital is kellett - egész nap fürdeni, napozni! -, már előre tönkre voltam menve, ha a cehre gondoltam. Mint ahogy a hullám nagyítja a horogra akadt halat - na, én ezt a nagy halat most hogy fogom ki? -,

képzeletemben a pincér ceruzája úgy vastagította a számokat; én ezt a magasra tornászott összeget most miből egyenlítem ki? Második nap már vigyáztunk, az étlapról a leggyengébb levest ettük, vékony másodikat, tizenöt lejre számítottunk fejenként, s jött a pincér, és úgy fogott a ceruzája, hozzáadott mindent, a társam a számlát el is ejtette, én felvettem, megnéztem, eltettem és emléknék haza is hoztam. Harmadik nap, tanulva az előzményekből, alig ittam egy kis savanyú tejet. Én vagy két napig, míg savanyú tejen tartottam magam, olyan éhes voltam, valami változás kellett hogy bekövetkezzen; újra elindultam magamnak olcsóbb szállást felkutatni.

(CSUHRÁJ APÓ) Felmondtam a török asszonynál, nem volt se szállásom, se kosztom, a piacon kollektivistákat találtam, zöldpaprikát árultak, mondtam, az én szüleim is kollektivisták. A sátorfelelős elintézte, hogy a kikötő határában ingyen fedélhez jussak, a zöldség-raktáraknál volt egy kalyibaszerűség, zsúppal volt fedve, belül pont akkora, hogy az ágy elfér, az ágyban gyékény volt - a gyékény, ha meg is szárad, nem törik, ez volt a szállásomon: egy gyékény s egy takaró, nagyon nagy meleg volt, vittem pizsamát, nem volt rá szükség, fürdönadrágban aludtam. Csuhraj apó, az éjjeliőr, csodálkozott: hogy nem fagyok meg?

Éjjel apó is mindig szerelősködött, összetett ládákat, még subát vett magára, azzal betakarozott. Apónak a mezőőröknél volt protekciója, a ládáiban a raktáron csak zöldségféle volt, apó megkérte a társait, minden nap hozzanak két sárgadinnyét, az egyiket az én részemre. Mikor este az elsőt ettem - ott rengeteg a dinnye, nagyok, és a sárgadinnye etetős -, én azt hittem kipukkadok. De ettem, mert olyan jólesett, és olyan éhes voltam. A dinnye volt a vacsorám - ha nem vacsorázom, gondoltam, több ideig tudok maradni. Mikor apó megtudta, elkezdett sajnálkozni, hozott nekem sült halat: a fia halász volt, fogott s vitt haza is halakat.

Éppen telehold volt, fokozatosan fogyogatott, olyan szép volt a város: a rengeteg afrikai, olasz, csehek is számosan. Későn jöttem haza, apó várt, a villanyt eloltotta, ne lássa senki, hogy ül. Hozott halat, tojást, várta, hogy megérkezzem. Nem akartam megsérteni azzal, hogy nem eszem, ketten apóval a ládákon megtelepedtünk. Volt egy kapu, apó a keresztpántot megfeszítette, hogy a kapu nyikorogjon, s ő felébredjen, ha valaki ellenőrizni jön; éjfél után feküdtünk le. Az ágyam végén a villanykörtén egyet fordítottam, s ezzel leoltottam. Mielőtt még az ágy keménységéhez szoktam volna, már bele is aludtam. Reggel a gyékényfonattól csíkos lett a bőröm, a gyékény belenyomta a bogozás mintáit. Későn feküdtünk le, alig aludtam el, a traktorok már elkezdtek dübörögni. Felkeltem, beszaladtam a városba, a térre, leültem a tengerpartra, onnan néztem a napfelkeltét.

(ERKÉLYJELENET) Beszaladtam, a téren is leültem, előttem valami kis csónakok úszkáltak, faragták a tenger alját, bővítették az öblöt, a fenekén mélyítették, hogy alkalmassá tegyék hajókikötésre. Szép volt; a robbanás a vizet tölcserben felnyomta, a kövek kifordultak, a magasba repültek. Búvárok ereszkedtek le, s dereglyén partra hordták őket. Ott a munkások prizmába rakták.

A felkelő nappal szembeni tömbházon erkély volt, ajtaját állandóan nyitva tartották. Ültem, a víz loccsant, s elképzeltem, hogy az erkélyről a szobába kúsznak a nap sugarai, elérik az ágyat, melyben nő alszik, és abban a pillanatban, mintha Pukk incselkedne, hálóingben kitámaszkodott az erkélyre egy ásító, kedves nőalak. Hogy a figyelmét lekössem, vázlatozni kezdtem. A nő elmosolyodott. Nagy, dús, rendezetlen haját elsimította az arcából. Éhes voltam, még nem reggeliztem, de másképp is ki voltam éhezve és főképp szomjúhozva valami ilyesféle látványra. Éhségtől is szédelegve, felcsigázva az erkélyjelenet látványától, elindultam az utcán. Másnap újra az ásító nőt rajzoltam. A nő apja alfalui székely bevándorló. Két szép

liliom leánya, Bözsi és Rózsi: mint minden romantikus lény, mit nézték volna ők, hogy mit aprítanak a tejbe - hanem az apjuk másképp gondolkozott, a kikötőben hamar férjhez adta őket. Liliom Bözsi mészárosné lett, a tengerre néző erkélyről mint várnak a kisasszonya tekintett alá. Nekem korlátlan szabadidőm volt, és ott sétáltam az erkély alatt. Liliom Bözsi leleszolt, beszélgettünk. Utána behúzódott sírni.

„Már megint rísz?”

A mészáros az erkélyhez lépett, és kihajolt. Újra ott mentem.

„Megint a nyeszlett diákocská miatt!”

Fogta a bárdot, lesietett, jött, és megkergetett.

(A GYAKORLAT) Ezt én nem úgy fogtam fel, hogy reggeltől estig. Az állandó vázlatozást meg is untam volna. Lejegyeztem magamnak színeket, nem nagy dologba fogtam, kis, apró foltokba, vázlatokba, és közben az elhaladó lányok után pislogtam.

Elhatároztam, én mostantól csak jó nők után fordulok meg.

Az lett belőle, hogy vadásztuk a rossz kiállítású nőket. Arra mentünk rá, találunk-e csúnyát. Hát az egész tengerparton nem volt csak jó kiállítású. Nagyon tetszett nekem, ha sütött a nap, a nők elengedték magukat. Eleinte meg voltak feszülve, kevélykedtek a fürdőnadrágban, elegáns mozdulatokra pályáztak. Mellüket rendezték, nézték, mikor jó a mozgásuk, maguk köré figyeltek, fegyelmezték magukat. Sütött a nap, s ők feladták a merevségüket, elernyedtek. Csípőjük puhult, a combjuk petyhült, s én a vázlatozás eszközeit csak ekkor kezdtem előszedegetni. Legszebbek a fürdőző mozdulatok voltak. A fiatal test feszes várakozása a zuhanyozó alatt, mely köré a lehulló víz esőréteg függőnyt tereget. A zuhany alatt zene a ritmus. És utána jön a kecses sarukötés!...

(NAPJÖTTE) Ha négy órára értem ki, a Nap már rám kukucskált. Meg kellett előznöm: bár a hajnal meg-megborzongatott. Enyhe szél csapott szembe, sűrűsödtek a hullámok. Én a hullámoktól mindig meghatódtam. A jelenlétükben nem is mertem soha leülni. Fehéren loccsantak, cintányérosan csattantak. Valahogy az egész hasonlított a nagy művészethez. Ahogy mondani szokták, vannak koronként jók. De vannak az örök jók. Az igaz soha nincs időhöz kötve. Ötezer év távlatából is szép, egymillió év múlva is örök. Vannak ilyen örök jók. Rohan a tajték a falnak, és csapódik fel toronymagasan, utána porlad. S mint tüzes kemence, a vízből úgy kél ki a Nap. Kiemelkedik a tengerből. Mikor lesz úgy, hogy a lélegzeted nem állítja el a látványt? Jöhet ezer tudós, és megmagyarázhatja a törvényét, ez a jelenség a számokra mégis örök rejtvénynek tűnik. Örök csoda és visszajáró élmény... Vannak divatos jók. S vannak az örök jók. Állsz hajnalban lesben, s megcsodálsz, anélkül, hogy megfejtethnéd a titkát. Olyan szent borzadály futott végig rajtam! Mint mikor feltárult előttem Mózes szépsége. Csak álltam és néztem. Meg a Dávid szépsége! Mert szerencsés vagyok, a szemeimmel láthattam őket.

(BÚCSÚ) A hírnév sorrendje szerint felkerestük az összes fürdőtelepet. Napozással, fürdőzéssel és alvással töltöttük az időt. A legtöbbet alvással. Megvásároltuk a gyümölcsöt, volt egy lepedőnk, leterítettük, a szél hordta a homokot. Mire megébredtünk, a hajunk annyira lisztes volt, ott nem is tudtam rendesen kimosni... Rangsorolás szerint mind fokoztuk a látnivalókat. Mamaia a végére maradt. És mintha csak ki lett volna csinálva, akkor voltunk a legszegényebbek.

Hat élet

Visszamentem a tegnapba, ebbe a fennhéjázó kedves helységbe, mely névmutatómban az Újjó nevet viseli, s melyben a feleszmélés első pillanatától feltételek kiszabása nélkül, odaadással igyekeztem hasznosítani magamat. Visszamentem, s lépteim mintha egy-egy esztendő súlyos sárkoloncát rúgnák el, a végén ott állottam kicsi terén fiúsan; az eső csepergett. A Vén Galambász utcáján (most egészen jellegtelen neve van), ezen a gödrös utcán, a bontások óta, rá lehetett látni Alsóvárosra. Zarándokutam legelébb ide, a várfokhoz vezetett. Az eső egyszer csak elunta a tespedést, s ólmos súlyokkal körülbarikádolt. Vízöntő hava? Nem, a boröntő! Különbnél különb viziteim voltak (úgyhogy egy hét alatt hat életrajzot raktam össze), és a viszontlátás örömétől áthatott találkozások mind beleágyazódtak hajnalig tartó ivászatokba (rettenetes, hogy mit ittam: rájöttem, nemhogy nem szoktam berúgni - de nem is tudok), és nem lett más bajom, pislogtam, nevettem - hogy mindennel szemben milyen telhetetlen vagyok.

Weininger Csaba

Érdeklődtem utána, kerestem. Hogy él, annak köszönheti, hogy a petróleumosokat nem zaklatták a háborúval. Weininger Csaba a raktározásban és az elosztásnál tett szert gyakorlatra. Egy akó olaj - húzott egy vonalat; két akó - kettőt húzott. Nem volt más köze a petróleumhoz, csak könyvelte. Ogyesszáig elvitték a kutak hozamát bejegyeztetni (aztán nagy hirtelen sarkon fordultak, s irány a Kígyók szigete). Weininger Csaba ezután megint itthon jegyezte a lerakatok készletét (nem tudni, közben hány helységben megfordult). Újjón, úgy harminc éve, találkoztunk. Később, mikor elszaporodott a petróleumvállalat, a leszűkítésnél kit menesztettek volna, Weininger Csabát. Akkor átment a húsosokhoz, és ott is csak könyvel.

Lakásuk kétszoba-konyha: szabvány. Szokvány szerint. A padlódeszka párhuzamosan fut és nyekereg, a falakon lenyomatok.

Weininger Csabát nem létezett megtalálnom. Mert megszűnt Weininger lenni. De kerestem, s végül mégis rátaláltam, és sok igen szép órát eltöltöttünk. Véghnek hívják, elvette Végh nyugalalmazott főnökmester lányát, és a felesége leánynevét is magára öltötte.

Na hiszen, nagy fene életrajz az övé, mondhatja, mondta. Mit kezdek vele?

- Akármilyen, de életrajz - feleltem.

Csabával négy elemi felekezeti iskolában jártunk. Én líceumba mentem, ő kijárt még két osztályt, és két év késéssel végre bejutott ő is a líceumba - ez alatt a két év alatt a lányokat adták férjhez náluk -; beírták a C. B. Líceumba, és ő azt hitte - ha egy olyan nagy épület viseli a nevet -, az Isten után mindjárt C. B. következik. C. B. író volt, de a líceumban végzetek közül egyik gazember se olvasott egy sort se tőle... Ma is olyan büszkék vagyunk rá, hogy a C. B.-ben végeztünk: - Bennünk aztán van gőz - mondtam.

Csaba megkapta a formaruhát, az egyensapkát, és mint szépen csengő szoprán lépkedett a komoly tanár urak társaságában: a C. B.-ben hagyomány volt, hogy évkezdéskor kimentünk a temetőbe az iskola tanárai emlékének áldozni. Azt a nagyszerű szeptemberi hangulatot! Azt a boldogságkomplexumot: ő is gimnazista! Megkeresett a harmadikosok közt, mellém húzódott,

s én fellengzősen azt mertem mondani: úgy nézel ki mellettem, mint paszulyleves dobostorta mellett. - Mért lennél te paszulyleves? - felelte értetlenül.

Énekeltük azokat a gyönyörűséges Vidu-dallamokat - Vidu az iskola zenetanára, zeneszerző volt. Négy hangra fűjtük! Azok a fiúszopránok: kilenc-tizenkét éves fiúk, akiknek még nem mutál a hangjuk; és azok a gyönyörű „amin”-ok. Csabát odaállították, hogy fűjja és ő görög-keletieknel, reformátusoknál egyformán fűjta. A temetőben a líceum hajdani tanárainak az emlékére: cu sfinții odihnește... Vidunál az a fenséges nyitány; kinyílik a sztrána, arany palástban, széttárt karral a pópa igazi sámán... Volt vagy négyféle „amin”.

- A tanáraink most már mind ott nyugszanak - mondta Csaba.

De akkor, régen a pópa így énekelt: pomenește Doamne intrând în împărăția ta pe Aurel, Vasile, Traian și Johann. Johann a fizikatanár volt, Fernand a franciatanár.

- Sever meg Brunó, ők később kerültek oda - mondta Csaba.

Goldenblum Brunó tanár úr zsidó ember volt. Milyen szépen tanította a német nyelvet. Németet és filozófiát adott elő.

- Te nem felejtettél el semmit.

- Nem az iskola a felejthetetlen - mondta Csaba -, a tanárok, azzal, hogy volt erejük meg erényük felemelkedni hivatásuk magaslatára.

- Sever képes volt a fél osztályt megbüntetni, ha nem tudtunk, emlékszel?

- Csaba jól emlékszik - felelte, mintha harmadik személyről tárgyalna. - Csaba nem buta fiú ilyen szempontból.

Már volt egy kicsi a fejünkben.

Én azt mondtam: Sever mindig téged hívott ki, ha demonstrálni akart.

Sever tanár úr hirtelen haragú ember volt; azok a rettenetes inkvizíciók, amiket rendezett. Ha valaki nem tudott, úgy pofon vágta, csak úgy csattant. Kihívta Cincákot. Cincák, míg kiment, ijedtségében hangosan imádkozott; abban a vallásos világban mindenki mindent Istentől várt. És csodákban reménykedett: Istenem, még egyszer segíts! Volt több tantárgy, amelyből Cincák úgy állt, mint falevél a vízen.

Csaba egy időben magyar irodalomra és magyar nyelvtanra tanította a távolba szakadt székely olajbányászokat. Ő, aki soha egy órát magyar irodalmat és magyar nyelvtant nem tanult, csak amire otthon az anyja oktatta, aki szerette a verseket. Ezért érdemes a könyvet kézbe venni: hogy az ember jártas legyen a világban, mondta. A könyvek révén az ember barátokra tesz szert. És ismerősökre lel: ez Brahms! Ez Villon! Ez itt a jó Csokonai Vitéz Mihály! Otthonos vagy az irodalomban, közeli ismerősöd minden világnagyság. Minden csak csónak kérdése, mondta Csaba. Kicsi csónakkal nem lehet nagy vízre evezni, de ha van bárkád! Tízezer kilométer térben, százezer év időben, ezt jelenti a könyv. Ő a Húsgyárban a segéd munkásokat megtanítja olvasni: az olvasott ember magában hordja kincseit, és semmiféle erőszak nem veheti el tőle...

Lassan éjfélre járt.

És kezdtek a komorabb színek is előmerészkedni.

Negyvennégyben egy fénykép miatt, mely őt a petróleumszakmában szerzett kitüntetéseiével ábrázolta, lefotgák s internálták. Négy katona kísérté meg a szakaszparancsnok. Bevitték egy zsákutcába, ahonnan teherautó szállította el az embereket. Teherautó nagyon ritkán jött, és amikor behajtott az udvarra egy terepjáró, ő szépen leszerelte a tartalékkerekét és elkezdte

gurítani. Senki meg nem kérdezte, hogy hova. Kint egy ház kapualján belódította a kereket, ő hazament. Ez volt a veszte: alig telt el valamennyi idő, megint elvitték. Hadbíróságok működtek, szökésért tizenkettedmagával halálra ítélték. Cipőjét, ruháját elvették, kezdték a kivégzést előkészíteni. Ott állottak hiányos öltözkében a falnál, egy ellentámadás jött, a nagy lövöldözésben a kivégző osztag eloldalgott. Nem messzire volt egy pékség, ő a péktől kapott egy szandált - fából volt, szíjpánttal -, és kapott a házmestertől a nyakába egy lópokrócot. - Maga honnan jön így kiöltözve? - kérdezte a szomszédja otthon, amikor meglátta. - Tudja honnan? A saját kivégzésemről.

- Reméljük, több ilyen nem fordul már elő - mondotta Végh Csaba. - Nem fogunk hasonló kutyaszorítóba kerülni. Ez most már talán nem fog többé megisméltódni, hiszen a világ annyit soha nem gondolkozott, mint manapság.

- Ma hárommilliárd filozófus él a világon, el lehet mondani.

Felesége elment lefeküdni, én már előbb elköszöntem tőle.

- Még egy utolsó pohárral - mondta Csaba.

Megittuk, de még nem engedett el.

- Hogy törtük magunkat a kalap után - mondta, s megnézte, hogy kotyog-e még az üveg?

- Hogy törtük magunkat a kalap után, pedig az a diáksapka milyen boldog fejet takart.

Olasz vőlegény

Florika volt az első tanító, aki nem az anyanyelvemen szólt hozzám; előkészített a líceumra. Florikáéknál most a György-napot töltöttem, mely este hétkor kezdődött és hajnali háromkor fejeződött be. A nagymama nyolcvannégy éves, az egész György-napi vacsorát ő csinálta, és úgy táncolt Gyuri vejével, mint egy negyvenéves.

Florikának három lánya van. A legnagyobbik boldog: tanár. Jó férjet kapott, erről a lányáról nincs mit beszélni. A középső lány ugyancsak tanár, de külön él a férjétől, és nem tudnak elválni, az ügyvéd maga is lebeszéli, mondván, válópert indítani ma, ablakon kidobott pénz. Florika annyira jó nevelést adott a lányainak, ez a szegény nő házasságon kívül nem enged meg magának semmit, és most már lassan harmincéves. Hat éve külön él, hát mikor fogja megkóstolni az életet, hogyha összes emberi ösztönei halálra vannak ítélve?!

De a legnagyobb gond Gabi, a legkisebb lány. Gabi tíz év különbséggel született, szintén tanár akart lenni, leérettségizett, tiszta tízes volt, és nem tudott bejutni az egyetemre. Megtanult olaszul, hogy a külügynél vagy a külkereskedelemben majd elhelyezkedik. Indul egy nap a falusi rokonságtól haza, de nincs több autóbuszjárat, stopozik. Lát egy személyautót, leállítja, olasz ül benne. Csiri-csári, Gabi elviteti magát haza. Csiri-csári, az olasz mondja, hogy ő még eljön. - Hát jöjjön! Az olasz azóta már újra volt náluk. Leveleznek, de inkább telefonon beszélgetnek, Figulinak hívják. Figuli olaszul fazék, hát mi mondjuk Fazekasnak. Fazekas négyszer-ötször felhívja Gabit Borgo Francoból, ahol technikus - és Gabi minden beszélgetést magnóra rögzít. Éjfél előtt, a névnapozás kellős közepén, ezért kellett nekem Florikával egy másik szobába húzódni, hogy a szalagot lehallgassam. Az egész beszélgetés ennyiből állt:

- Hogy vagy?

- Jól, és te?

- Én is. Mit csinál a mamád?
- Jól van: a szíve kicsit rendetlenkedik.
- Csókolom, add át. És: minden jót neked is.
- Viszont kívánom. És: per la mamma; de átadd!
- Ez csak természetes...

Azután megint: jól vagy? Nem voltál grippés? És újra: per la mamma! ...és megint: per la mamma! ...de ne feledd átadni.

Florika megkért, hallgassam meg a beszélgetést és fordítsam le, utóvégre Gabi mondhat nekik, amit akar. Néztem Florika szeme közé, és szóról szóra lefordítottam. Nem esett tőle kétségbe, nem is nyugodott meg. Mint a kicsi emberek általában, tartozzanak bármilyen csoportosuláshoz, Florika sem viselkedett másként. Örvend, aminek örülhet, aggasztja, ami mást is állandó kétségek közt tart.

- Az élet folyton helyzetek elé állít, hogy oldd meg.

Florika nekem most is olyan, amilyen sok évvel ezelőtt volt.

Ha nem élnék tőlük olyan távol, most ő járna hozzám nyelvleckére, kedveskedett nekem. Ott, Töltéstelepen ő akkor nem sokat nézett ki belőlem, mondta. Lejártam a falunkból hozzá, s neki az volt az érzése, soha oda se figyelek arra, amit mond. Az eszem állandóan máshol járt, a hajókat bámultam, a csatornán a kicsi kofahajók menetrendszerűen közlekedtek. Én erre már nemigen emlékeztem. A tanítói lak magasan épült, dombon, úgy, hogy ha az iskolacsengőhöz álltam, a csatornán túl Amerikát véltem felfedezni. A Krokodi dülő!... Ott a síkságon olyan távolságok vannak, a dülő széle nekem a világ vége volt. Azon túl csak Amerikát tudtam elképzelni. Egyszer láttam egy pepita kabátost Krokodi felől közeledni, és azt hittem, hogy Amerikából jön.

Florika nevetett. Azt mondta, nem hitte volna, hogy ilyesmik jártak a fejemben.

A szomszéd szobában felhangzott a le, le, le fenéig. Ilyenkor a poharak összecsendülnek, Florika megfogta a karomat, és húzott, siessek, ki ne maradjunk valahogy a Gyuri felköszöntőjéből.

Hát mindössze ennyi ez a második életrajz.

A mesének még tartozéka, hogy amikor Gyuri megkérte a Florika kezét, ő azt mondta: jól van, rendben van, szeretlek, a feleséged leszek. De neki nemcsak férj kell, hanem férfi: „Te hozzáfogsz tanulni.” Gyuri most nem holmi félbemaradt adószedő. Jogot tanult. És mert hosszú ideig a családjukban az egyetlen nadrágos volt, megszokták, hogy megrendezik és megülik a neve napját. Olyan kis apró Gyuri-kultusz ez.

Egy bolond

A jó ember mindig alázatos. Elek annyira az, hogy egyszer már fel kellene képelni. Tele van odaadással, egy figyelmes, előzékeny, fiatal orvos bácsi. Rám annyi gondot fordított, hogy szinte már ráordítottam. Terveket szőtt, hova megyünk, hogy jól érezzem magam, ha már olyan ritkán van alkalmunk találkozni. Azután ezek a tervek mind tervek maradtak: Eleknek tele van a várószobája, gyerekekkel az anyák Krokodiról felkeresik - Elek Krokodin kezdte az

orvosi praxist, Krokodi vonaton jó hatvan kilométer, páciensei közül egy rész olyan ismerőse, hogy nála is ebédel; harmadnap vártam rá a rendelő előtt: jó módszer a természet ölére vonulni, zajtól, zaklatástól megvéd. Ma Megyeskéri az irány, mondtam neki.

Belém karolt, elindultunk.

Szaladt utánunk egy apa, hogy a gyereke meghal, negyvenfokos láza van - hatnapos a gyermek mindössze!

- Beteg gyermekkel a legközelebbi orvoshoz kell fordulni - szoltam.

Már voltak, de nem javul az állapota. Első fiúgyermek; az apa egészen odavolt.

Ez Eleknek elég: ha nem megy ki hozzá azonnal, a gyerek meghal, ha idejében odaér, a gyerek megmarad. Kollégái gyűlölik, ő volt az első, aki Újjón levetkeztette a gyerekeket. Addig: levetköztessen? Nem szükséges, volt a felelet. Elek a legkisebb csecsemőt is megvizsgálta tetőtől talpig. Fogózonak odaadta neki az ujját, tenyerét lapockája alá csúsztatta. Kollégái nem tudják megbocsátani neki, hogy magára vesz olyan terheket, amiket nem kellene magára venni; borzasztó későn hívták ehhez a gyerekhez, és borzasztó nagy erőfeszítésbe került, hogy megmentse... Most állott a lakásajtóban hajnali háromnegyed háromkor, szégyenkezett amiatt, hogy felébredtem: milyen tragikus, hogy gyermekek meghalnak hiányos tudás vagy felkészületlenség miatt, mondta. A legtöbb ember olyan, hogy nagy és szép percei ritkán adódnak. Eleknek végtelen öröm, ha apró testeket elragad a korai enyészettől. Kezéből kivettem az orvosi táskát, zakóját vittem, fogasra akasztottam. Ráadtam a hálókabátot, néztem, mellén a szőr csavarodott s már nagyon őszbe vegyül.

- Biztosan nem is ettél - mondtam.

Mentem, behoztam a kenyeret, hűtőjéből kivettem a sonkát, inni nem adok, mondtam, biztosan teleittad magad. - Lógnak a nyakadon mindenféle trógerék. - Nehezményezte a szóhasználatot. Elek soha senkitől nem fogad el semmit, és ezért folyton itatják. Neki nem számít, becsületes ember, cigány, miniszter, ha őt hívják, megy, egy üveg sörre mindenkivel leül:

- Az utcán leszólított!

- De hát egészségügyi problémája volt

- Válogasd meg, osztályozd egy kicsit őket. Ráülnek a nyakadra. Ez a délelőtti is; hát ez olyan, mint egy rendes valaki?!

- Agyhártagyulladásos a gyermeke, kórházba kellett szállítani - válaszolta.

- Hajnali háromig? Utána elmentetek kocsmázni. Szervezetileg ezt nem lehet sokáig bírni.

Ő ácsorgott a könyvesboltnál is, mondta. Meglátott a kirakatban egy nagyon értékes könyvet, neki arra a könyvre nagy szüksége van. Arra gondolt, hogy ő ott reggel az első kell hogy legyen. Vagy hogy értesítse az elárúsított? Nem tudja, hol lakik.

- A szemüvegedet meg kell csináltatni - mondtam. - Az a legfontosabb.

Úgy szégyelli magát - vallotta meg. Több hete fél üveges a szemüvege. A hiányzó üveget minden nap elfelejti betétni. Már kérdezték tőle, lát azért? Felével is jól lát, válaszolta, s nagy zavarban volt.

- Holnap normális vágányra állítalak - feleltem. - Elindítalak a helyes úton. Adod magad éjjel-nappal, s az egészségügy még annyit se kedveskedik, hogy ne abban a sötét lukban rendelj. Te úgy is normán felül adsz. A kollégáid ki nem állhatnak - mert kilógsz közülük. Áldoznád fel legalább a lelked egy részét az ördögnek...

- Az nem lesz soha - válaszolta.

Megevett mindent, utána bort akart inni.

- Hajnali háromkor?!

- Iszol vagy nem iszol? - mondta.

Felugrott, nekem jött, letepert, borzasztó a szorítása. Előbbi állomáshelyén az elhanyagolt nők titokban eljártak hozzá. Ő őserő.

- Akármilyen kemény a kézfogásod, ezt az életet nem lehet sokáig folytatni!

- Iszol vagy nem? - szorított a karomon.

Négy óráig megittuk a palack szürkebarátot.

Hat órákor arra ébredtem, fel van öltözve.

- Hová mész ilyenkor?

Megy a könyvüzlethez, nehogy elhalásszák az orra elől a könyvet, mondta. Nyolckor menjek utána, kilenckor beülünk valahova beszélgetni.

Lovon

Anemone - a nőknek mindenféle nevük van. Virágról nevet kapnak: Rózsa, Ibolya, Anemone. Anemone apja gyóntatópap volt, anyja templomot járó hóka fehérnép. Ők, mielőtt az Anemone szülei lettek, meggyóntak egymásnak, hogy szerelmesek egymásba, és utána össze is házasodtak. Én már csak az anyját ismertem, gomblukkötő volt, pupliningek kezelőire, porcelán ingmellekre varrt gyöngyfonatú gomblukakat. Amikor a gomblukkötőnő szobát vett ki a Közép utcában, magával hozta a kamasz Anemonét is, aki olyan szép volt, hogy nálánál szebb nem létezett. A gomblukkötő egyféleképpen látta megalapozva leánya jövőjét: pénzben, illetve partiban kifejezve. Anemone életrevaló volt, de anyja a széltől is óvta. Anemonénak voltak szerelmei, tizenhét éves fejjel magam is, aki miatt Anemone egyszer olyan pofont kapott, hogy beesett a konyhaajtón. Anyja eladta, mint a borjút. De így szó szerint. Anemone visszaemlékező szavai ezek, s mondja őket keserűség és gyűlölet nélkül. Anyja egy vidéki gyógyszerésznek adta el, mert annak jól menő patikája volt. Anemone nem sokat nyert, két dologtól mindenestre megszabadult, a lányságától és a veréstől. A gyógyszerész nem felelt meg férjnek, Anemone többet nem félvén a veréstől s attól, hogy a férje megharagszik, truccból, szükségből, élte a világát. Unalomból, meggondolatlanságból olyant is csinált, az iskola a szomszédjuk volt, az iskolaudvar közepén állott a leventék árbocrúdja, jöttek csendőrök, négy kilométerre volt a laktanya, lovaikat odakötötték az árbocrúdhhoz. Az egyik ló hátrafordult és szembenézett vele. Anemone átlépte a kerítést, odament, megveregette a ló tomporrát. Egészséges, gömbölyű ló volt tele pajkossággal. Neki csak annyi ideje maradt, hogy a sörényében megkapaszkodjon, mert ahogy fél lábát a kengyelbe akasztotta, a ló már repült is vele. A csendőrök ide benéznek, oda benéznek az udvarokba, lóhátról, mint toronyból látni a falut, a lovat lépésre fogták, most a ló meg akarta mutatni, mit tud. Nyári ruha volt Anemonén, melléhez odatapadt, hátán csattogott, szandálja mindegyre csúszott el. Ezt ússza meg! A kaszárnya kapu zárva volt, a ló a kerítést ugrotta át, de az istálló előtt

megállt. Ő lecsúszott a nyeregből, lába remegett: az épület ablakain körben kihajoltak a meglepett, vigyori csendőrcok...

Anemone elvált a férjétől és hozzámment a gyógyszersegédhez. Jó tulajdonságai voltak az új férjnek, de voltak rossz emberek, s mert a segéd nagyon szerette hangoztatni az igazságot, börtönbe zárták. Anemone visszacapott egy alkoholista férjet. Anemonénak ettől a második férjétől született egy leánykája. Meg kellett élni, Anemonét nem taníttatták, az ő kicsi tudományával kétféle állást tölthetett be, kiszolgálónak vagy felelősnek mehetett kantinhoz. Elvállalta a fakitermelő étkezdéjének a vezetését. Akkor már szekereket és állatokat is rekviráltak; besorozták a telep egyetlen tehenét, amelyet a pópa istállójában tartottak; a fejőstehenüket ne vigyék el! El kellett menni a hadkiegészítőhöz, a nyári lakba. Mivel mehetne el? Lóval. Ő el is megy, mondta Anemone, ahogy Móricka elképzei, ő már lovagolt! Lehozták a pópától a lovat, egy csapzott, szürke, fél felén ganés, csontos állatot. Ő kicsípte magát hétszögre, értsük alatta, hogy haját varkocsba szedte. Szép ruháját egy táskában a nyeregre akasztotta. Át egyik patakon, át másik patakon, volt mit menni, tájat nézni, azután az utolsó vizecskénél lemosdott, és felvette a szép ruhát. A ló mind lassabban kocogott, neki is eleget lett a fanyeregből, ő már nem is nógatta a lovat. Azután megérkeztek. Leszállt, nézte, hova kösse. Azt nem kell megkötni, az úgyse mozdul el sehova. Egy ablakból a parancsnok szólt le. Bevitte a kérvényt, elmondta, fel szeretné menteni a tehenet, a parancsnok írja alá. Ha őt idehelyezték a hegyek alá, legalább tejeskávét tudjon adni az embereknek. Az ajtó egyre nyílt, hadnagyocskák jöttek csodát látni. Farkas van-e azon a vidéken, kérdezte a parancsnok. Nincs. Hát a pópa csinos? A fia elég csinos. A ló kié? Az a pópáé. Na, ha a tehen is úgy néz ki, akkor nem is kell. Anemone díszkísérettel indult vissza. Jöttek elő innen is, onnan is a fák közül lóháton a csinos hadnagyok, a hadapródokat küldték haza, adtak nekik feladatot. Öten kísérték, négyen a telepig kitarítottak: őz van? Van. Lehet-e löni? Lehet, akinek van jó puskája. A pópa annyira megörvendett nekik, előszedte rögtön a szilvóriumot... Ez volt élete második lovaglása. Na ezzel be is fejeződött.

Anemone a hadkiegészítőtől kapott férjet magának, egy hadmérnök személyében. Megtetszett neki Anemone kivételes szépsége. Ez remek férfi volt, de három hónap múlva a háború eltemette. Utána még férjhez ment, de ez a házassága nem volt boldog. Igen, mert a férfiember nem tudni milyen ideálhoz méri a földi nőt, mondta nekem Anemone. Pedig csak keveréke jónak és rossznak. Utolsó férjének az volt a rögeszméje, hogy egy nőnek nem is lenne szabad társaságban enni, a nő, férje elképzelése szerint, olyan tünemény, hogy arról azt kell hinni, enni nem is tud. Az asszonynak, annak teste-lelke van, mondta Anemone. Az asszony semmiféle jóból ki nem hagyható. Mennyire jellemző, hogy őt fiatal korától folyton olyasmire akarták rávenni, ami ellentmond a természetnek. Mindig be akarták adni neki, hogy számára az hasznos, amiről később, miután a tilalom ellenére belekóstolt, meg kellett állapítania, hogy egyedül az jó. Nem figyeltem meg, kérdezte, hogy folyton akadnak, akik kinevezik magukat mindentudónak? Honnan veszik a bátorságot, hogy ostobaságaikat ránk tukmálják, mondta.

Meg akartam hívni sétálni, mondtam: ezek után nem merem, nehogy erőszakosnak lásson.

Az jó lesz, állt mindjárt kötélnek, legalább a veje magára marad. Doktorálni készül, írja a dolgozatot.

Lekerültünk a Közép utcára, ahol valamikor ők is laktak, onnan kimentünk a régi vásárra. Bódékkal volt benépesítve meg körhintával. Meghívtam, lovagoljunk egyet a körhinta lován. Fogadalma van, hogy lóra fel nem ül, válaszolta. De a kedvemért megszegi a fogadalmát. Értem mindenre kapható volna; velem ő a világ végére eljön. Felléptünk, de a lovakat hagytuk a fiataloknak, a falovak mögött kicsi hintóba szálltunk. Olyan röpülésben lett részünk, Anemonének mind égneik irányultak könnyű, szőke hajszájai.

Costache-ciklus

Égre nyúló meszelő, Costache úgy élt az emlékezetemben: szeme is fantasztikus. De - mi lelte, azt kérdeztem magamtól. Természeti csapás - tűzvész, haláleset -, lelki megpróbáltatás? Minden eszembe jutott. Hozzá, vidékre utaztam ellenőrzésre, és Costache korán reggel már lázasan dolgozott. Telegévelt papírlap volt előtte, egy másik ív írógépbe dugva - Costache megrovást kapott, ehhez ütötte akkor gépbe a kiábrándult hangú vád-elutasító választát; őt a megrovásból egyetlen kitétel foglalkoztatta: „nem jár terepre”.

- Hogy maga nem volt terepen? Képtelenség.

- Na látja - felelte.

- Hát maga még áprilisra is harmincegy nap kiszállást számolt el. Hogy írhatták azt, hogy nem jár terepre?

- Most mondja meg. - Costache zavartan száraz szája szélét nyalogatta. Sűrűn pislogott hozzá.

Hátán háza, kebelén kenyere. Costache úgy élte világát. Volt egy egyköbméteres ládája, ebben a ládában a fokhagymakoszorútól a varrógépig minden volt, az egyköbméteres láda vetekedett a British Museummal, de nem maradhat említés nélkül Costache rezsója sem; katonarezsó volt, Costache a fronton tett szert rá. Csüdömön tudták, Costache teát főz, mert ha a rezsót a hálózatra kapcsolta, az áram ingadozni kezdett, és pislogtak a villanykörtek - Csüdömön malom fejlesztett áramot.

Berta lett Costache felesége, Berta tajdakozta, félkótyának nevezte, tökkelütötnék, lökötnék. Süsü, mondta Costachenak és hogy: meg van húzatva. Costache nem állhatott meg Berta előtt. Meglátogatta őket Berta húga. És a Berta húga nem volt olyan rettenetes. Szépen bánt Costacheval, érdemesen beszélt vele, és amikor a Berta húga távozott, vele távozott Costache is. Elvárásolta ez a nő, mert nem úgy kezelte, mint egy darabontot. Costache az új helységben kényszerűségből ideiglenesen beállt mozijegyszedőnek, de rövidesen a pénztárt is rábízták. Megszorult, és szorult helyzetében elsikkasztott tizenhét lejt. Costache nem is akart többet sikkasztani; nem volt elég a pénze, és tizenhét lejt vett magához, hogy majd visszateszi. Ellenőrizték aznap, és Costache ott találta magát, mint hal a szárazon. Lecsukták, aztán kiszabadult, és a Berta húga nem volt sehol. Costache visszasompolygott Bertához, de mert nem volt elég büntudatos, Berta kitette a szűrét. Utóvégre több hónapot hiányzott hazulról.

- Berta, hát nem maradhatok?

- Nem, Costache. Menj oda, ahol mostanig voltál. - Costache bepakolt az egyköbméteres ládába, és kiadó szoba után nézett.

Costache nem fél ellenségtől, nem fél aknabecsapódástól, porkolábok őt nem riasztották. Bertától ellenben rettegett.

- Menj csak, ahol voltál.

Találkoztam vele egyszer sötétedéskor a Kocsárd utcában. - Hova, hova, Costache? - Pszt. Nehogy Berta megtudja, hogy itt látott. Ide udvarolok.

Akkor ajánlottam be vidékre ügynöknek. Irodavezető stalláriummal, ügynöki fizetéssel ez a kétbalkezes Costache, akinek addig egy leje nem volt, mert Berta a kiszállási pénzt is elszedte tőle, itt kezdett krózus lenni. Sörözött, ő azt gondolta, most kitapasztalhatja mennyi sört tud nyakalni. Kiderült, nem tudja kitapasztalni, mert mindig csak annyi sört ivott, amennyire pénze telt.

Sörözés közben a féloldalas Muntyán azt mondta: a felesége szeretne varrni, de nincs hozzá gépje. Prima varrógépem van, válaszolta Costache. Hazamentek, az egyköbméteres ládából Costache előszedte a varrógépet.

- Csak asztal kell hozzá!

Muntyán elvitte. Azonnal visszaadd, mert a hátadhoz vágom, hogy megdadogósodsz!... A felesége nem szereti ezt a varrógépet, állított be hozzá még aznap Muntyán. - Sebj! Muntyán azonban visszakérte a foglalt.

- Ki hallott ilyet: foglalt visszaadni?

Szépszerével nem ment, hát Muntyán beperelte. Costache megkapta az idézést. Jó volt a varrógép, ő azt kell mondja. De ki tanúsítja? Beszért Burtával, Burta húzogatta a vállát; nahát azért éppen megteheti. Megszólította Postát és ő is hajlandónak mutatkozott mellette tanúskodni. Hogyha ilyen szívesek, megérdemelnék két üveg sört. Megbeszélték közben, reggel a vendéglő előtt találkozni. Másnap Costache újra rendelt nekik sört. - Lehengereljék Muntyánt! - virágos kedvvel elindultak. A bíró bediktáltatta a személyi adatokat. Burta, maga mit tud erről a varrógépről?

- Én? Az égvilágon semmit.

- Minek jött ide akkor?!

Behívatta Postát.

- Hát mit hogy tudjak? - felelte az is. Nem tudok semmit.

Ez olyan népi fordulat volt, a bíró rászólt Costachera, azonnal adja vissza a foglalt. Costachenak még örülnie kellett, hogy Muntyán nem mászkált ügyvéd után, mert a költség is az ő vállát nyomta volna. Milyen becsstelenek, gondolta. Megvendégelte őket, s bennük nem volt egy szikra állhatatosság...

Ettől kezdve embergyűlölő lett. Becsomagolt az egyköbméteres ládába, s egy alkalmi autón eltűnt.

Itt, Újjón találkoztunk. Costache ki volt öltözve, meg volt borotválkozva, nyakkendőt hordott. Megfogta a karomat, és nem engedte el. Bertával van, súgta, és alaposan körülhordozta a tekintetét. Panaszkodott, ő egy szentimentális lelkület, akit folyton meghatnak a dolgok. Ő mindenben érzékenyül. Berta sohasem lágyul el. Berta feldühödik, de nem lágyul el. Jó, ha ilyen kemény valaki áll az ember mögött. Annyi a megkísértés, és ő puha akarat. Costache újra alaposan körülnézett, aztán gyorsan betessékelt a kerthelyiségbe, hogy a találkozás öröme megigyük az ilyenkor szokásos söröket.

A jó kisautó

A legelső, akire azokban a sokat ígérő kezdeti hetekben a botomon kívül támaszkodtam, Huber volt. Annyi lelemény volt benne, nélküle kiszenvedek valahol az országúton. - Ez a ház eladó! Gyere, vegyük meg. - Huber a kézfejeire lehelt, zúzmarás reggel volt. - Hát van pénzed? Tág pupillával néztem, mint egy garabonciást. Mint akiről mindjárt ki fog derülni, hogy megszédte magát a lágerben. Ej, válaszolta, már nem tudom hányadszor osztatva szét képzelgéseimet. Nincs pénze, mondta; hat márka negyven pfennig minden vagyona. De megalkuszunk. Melegben leszünk addig is.

Aztán, annyi kilométer után, ő továbbment keletnek, és én a botommal besántikáltam Újjóra. Mentem a Vén Galambász utcáján, és egyszer a járdán odabukfencezik elém egy játék-kisautó. Gyerek erőszakolta át a kerítés lécei között, felvettem.

Egy jó kisautó. - Nesze. - Neki nem kell.

De hát miért?

Nem kell, mert nincs otthon az anyukája. Annyira fel volt dűlva, arca maszatos.

- Nem kell?

Forgattam kezemben a kisautót.

- Hát hol van anyukád?

Egy nő állt meg akkor mellettem, a szemében olyan kimerültség látszott, alig tudta nyitva tartani. Megnézett, belépett a kapun, a gyerek sietett a kosarába kapaszkodni. Bebicegtem utána az udvarra, a kisautót a kerítés párkányára helyeztem, és egy kicsit a gerendapárkányra ereszkedtem magam is.

A nő krumplit rakott ki a kosárból és babot.

Hát mit ülök ott, mondta. Nincs bent szék?

Nagyon nehezen jutott hozzá, mondta, hosszas mászkálás után: a krumplit meg a babot a kamrába vitte.

Olyan szép, szelíd este volt, a nő egy bögre tejet adott a gyerek kezébe.

Messziről jövök - kérdezte. Elég messziről. Gyalog? Mindig csak gyalog. Szedjem rendbe magam, beküldött a fürdőszobába. Beadta a férje ingét s más fehérneműt is. Azokra nincs szüksége, a férje odaveszett.

Mikor teljesen kicserélődve kiléptem, a kisautó az asztalon volt.

- Jó éjszakát a pisztolynak, jó éjszakát az autókának - a gyerek lefekvéshez készülődött.

- Jó éjszakát a bácsinak is - mondta az anyja.

A gyerek nagyon szorította a lehajló anyja nyakát, és hátrafelé nézett rám.

Az anyja még azután főzött egy szép sárga puliszkát.

A kicsi konyhában a harisnyaszárító spárga alatt ültem, néztem, ahogy a puliszka meleggel jóllakottan pöfög.

Az asszony homlokáról a ráncok nem akartak eloszlani. Annyira fáradt volt, ragadt le a szeme. Vacsora közben mégis elmosolyodott. Azt mondta, ő még a tanítóképzőben is annyira pajkos volt, nem gondolta, hogy huszonnégy évesen már öreg lesz. Az apácák egész nap szidták pajkossága miatt. Harminckilencben végzett, és az igazgató őt ajánlotta Jenőpusztára egy birtokoshoz magántanítónak. A sok szidásért, amit az apácák ráraktak, ez volt az elégtétel. Egy szép nap megjelent náluk a birtokos házaspár, és megtárgyalta vele a fizetését. A feleség magas volt, az ember a derekáig ért. Ez a férfi nők után futkosott egész nap. Az asszony elment verebet löni. Másfél méteres vesszőkarikára veréb volt felfűzve. Réme volt a szakácsnőnek a kopasztás. Mikor verébkása volt az ebéd, két órával mindig később ebédeltek. Jenőpusztán volt egy fiatal lovászmester, ő egy fél év múlva hozzáment feleségül. Akkor kezdődött az élete legszebb szakasza. Négy hónapig tartott, mert a háború közbeszólt. Férjét elvitték, ő beköltözött ide, és várta, hogy a fia megszülessen.

A kicsi konyhában bőrdívány volt, fehér gombokkal, vacsora végeztével azon nekem megágyazott.

Mikor már sötétben odaállt, s megkérdezte, hogy van a lábam, megfogtam a kezét. Annyira ki volt merülve, eszébe se jutott ellenkezni. Egy hétig ápolt, azalatt szinte teljesen rendbe jöttem.

Annyi esztendő után most kerestem a házat az egykori Vén Galambász utcáján. Elmentem mellette, egy új ház árnyékában teljesen jelentéktelenné vált. Kit keresek? Az új ház tornácáról kérdezte egy nagyon szép fiatalasszony. Mondtam, hogy kit. Miért keresem? - annyi érdeklődést mutatott egyszerre. Hogy lássam, mondtam: egy nagyon régi ismeretség. Menjek fel a tornácra, mondta, ott kényelmesen megvárhatom. - Mama mindjárt jönni fog - mondta. Felmentem, s a szobából babázó gyerekek jöttek elő, házbeliek és szomszéd kislányok, és sorban megnéztek. Azután én lettem az orvos, hozták a babákat, hogy vizsgáljam meg őket.

- Na, most már mind jól vannak - szólt rájuk az igazi anya. - Vigyázzatok rájuk, hogy ne hüljenek meg, az orvos bácsi elment szabadságra.

Jöttek percenként kérdezni: még nem tetszett visszajönni szabadságról, de a kis mama résen volt. Nem időztek a tornácon fél óránál tovább, mondta, de ő rakosgathat utánuk egy órát. Mozdulatai annyira ismerősnek tetszettek. Mintha a magam mozdulatait vélném valakinél felfedezni. Segítettem helyére tenni mindent.

- Most már nem várok tovább - mondtam. - Majd megint eljövök.

Mama nagyon fogja sajnálni, hogy elmentem, felelte. Mit mondjon, ha hazajön, ki kereste?

- Egy régi valaki. Még negyvenötéből.

Elindultam.

- Itt van mama! - kiáltott mögöttem a fiatalasszony.

Egy nő állott szemben a kapunál, a homloka nagyon össze volt ráncolódva, a szemében jó adag kimerültség.

- Nem ismersz meg, ugye?

- Nem - mondta.

Valakire gondol, látni lehetett. De aztán elillantak az emlékei.

- Olyan régen volt - mondtam. - Harminc éve.

Erőlködve nézett.

- És akkor is egy estét töltöttél itt: reggel már mentél tovább. - Zúgolódás nélkül szólt.

- Nem. Egy hétig ápoltad a lábam. Csak azután mentem el; látni akartam, mi van otthon.

- Egy hét, egy nap... oly mindegy.

Befelé indult, a szép fiatalasszony jött, el akarta venni tőle a csomagokat, de csak az egyiket adta át, a sajátját bevitte a kisebbik házba. Üljek le, mondta. Mostanáig ültem, mondtam; a menyé kedves volt, megkínált székkal. Nem a menyé, a fiáék másik utcában laknak, ez a lánya.

- És a férjed?

Nincs férje. Nem ment férjhez többször. A fia négyéves volt és - rám nézett -, és akkor jött ez a leánya. Ő nem ment többet férjhez.

Amit mondott, megrémített.

- Hát miért nem értesítettél - kiáltottam. - Mért nem kerestél?

Hol keressen; nem hagytam hátra semmi címet. Felnevelte ő egyedül is szépen mind a kettőt.

Fáradt volt, leült hozzám az asztalhoz. A haját hátrasimította, homlokráncait azonban nem tudta semerre elmozdítani. Majd ha nem tanít, majd ha nyugdíjba megy, kipiheni magát. Akkor csak pihen s az unokáival törődik. A legnagyobbik kilencéves. Van egy titkos rajzfüzete, amelybe csészealjakat rajzol. Ezt az unokáját nem az érdekli, hogy Rákóczi út. Hogy Vak Bottyán tér. Repülő csészealjakat akar felfedezni. Ha ilyen nincs, akkor fel kell találni őket. A rajzfüzetében tervek vannak: a pályára nagyon korán kell készülni. Az ember a képességeit fejlessze már fiatalon. Hozzá az első osztályba olyan okos gyerekek iratkoznak be. Annyira élénk a fantáziájuk. Kész zsenik. És azután elszürkülnek. A középiskola mintha közömbösítené őket.

Felkelt, meggyújtotta a gázt, vizet tett fel egy fazékba.

Kicsi gondtalanság kellene, mondta. Kicsit sok a tépelődés, sokat fáj a feje. Ha az ember kikapcsolná a gondjait, könnyebb volna élni. Jobban tudna figyelni a fiatalok hangjára. Inkább hasznukra lehetne.

Megint odaült. Lényéből olyan fluidum áradt, hogy én annyira jól éreztem magamat.

Ültünk, a fazékban zsongani kezdett a víz. Azután jött az unoka, menjünk, mert fent már meg van terítve.

Na, hát ő miért tett akkor vizet főni, kérdezte, s rám tekintett. Neki valami azt diktálta, hogy nekem ő puliszkát kell főzzön. Egész halványan elmosolyodott.

Aztán megfogta a kicsi unoka kezét, és elindultunk fel a nagyházba.

Hát ez a hatodik életrajz.

Az elhanyagoltak

1.

Lonka patakvölgy. Nagy hegyek, s egy utca megy befelé. Nagyon festői hely, s mint minden festői hely, hihetetlenül szegény. Hihetetlenül vad. S hogy mégis élnek benne értelmiségiek, magyarázza a szegény emberek vendégszeretete - a szegény emberek könyörületessége.

Itt is van tavasz: egy-egy megkésétt olvadás, de utána mindjárt rendkívül intenzív a virágzás, szagokkal, ízekkel, annyira, hogy ha valaki a fű közé gázol, térdig nektáros lesz. Hanem az ősz az igazi: belső láz a fákon, az emberben olyan érzés támad, Lonkavölgyet elhalás előtt megszépíti a Teremtő... Az őszt itt egy fehér gomolyag jelzi. Ebből a gomolyagból azután hetekig tud megszakítás nélkül esni.

Nehezen változtatnak a helybeliek, az új házak is úgy néznek ki, mint a régiak, a házakra most kezdenek kéményt rakni; a kutak sekélyek. Az a döbbenetes hely Lonka, amire mindig úgy emlékezünk: ott, ahol a bivalyok csak három évig élnek. Mert a sár hasig ér, és az emberek vasvillával bíztatják vontatásnál őket.

Hárman kártyáznak a kicsi szállodaszobában: Revizor Füge, Hám, a vadkertes és Köpködő postamester. Ők hárman jófélék. Ez a kis társaság, mint egy szigeten, este mindig összejön, még hogyha az előző napra kiábrándultság emlékezteti is őket: megkülönböztek valamin, és ingerülten odakövetkeztettek, hogy most azután messzire el egymástól, de ahogy a nap múlik, s az eseménytelenség, mint a pusztai jegenye árnyéka, körbejár, nagy hirtelen feloldják egymást a gyarlóság vádjai alól, s az unalom rémétől hajtva beadják a derekukat. Városból szakadtak vidékre, szombatonként bérlettel, autóbuszon utaznak haza, és szombatig még rengeteg van...

Pangó vizek ők.

Kivetettek. Sőt számkivetettnek érzik magukat.

- Most az orvosnő miről álmodik? - Füge kihajol, s úgy találgatja, az ablakpárkányba fogózva.
- Skodáról - hallszik Köpködő kapás-válasza.
- Kiről beszéltek? - Hámot a kártyakeverés lefoglalta.
- Kékicéről - feleli Köpködő. - Nem látod, a szeme kiesik, annyira bámul utána.
- Arról álmodik - mondja Füge -, hogy bekerül a klinikára orvosnak.

Kihúzza a konnektort, a nesz-kávéhoz a víz forr, s ellép az ablaktól. Kékice van előtte, csillog a tekintete, és a homloka is. Arany és pompa meg fény!

Filep Marinál ismerte meg. Ernő vitte oda; hogy bent van Tarányosi Kékice Lonkaridegről, csinálnak egy szép napot. Ernő a főnövéknél beszélt meg Kékicével találkozót. Borokkal felszerelve, gyalog indultak, Kékice egy homokfutón utolérte őket. Leszállt, közvetlen volt, látszott, hogy örül. Még friss volt a bánata Szemerével, hivatalosan még el sem váltak, és Kékice megragadott minden alkalmat, hogy bizonyítsa, milyen méltó a Szemere szerelmére, és milyen méltatlanság, hogy kicseppent a mennyországból. Fekete, sima valamiben volt, Filep marinál a rádió zenére volt állítva, egyszer csak, amikor emelkedett a hangulat, Kékice forogni kezdett. Teljesen magának táncolt s önfeledten. Olyan táncot, amit akkor járt, Füge nem látott semmiféle balettben. Nem hagyta, hogy zavarják. Csak ő táncolt, Ernő be akart lépni mellé, és Kékice leintette. Ajaka közül sóhajok röppentek, fájdalom, kéj. Ez egy olyan

kultikus tánc volt, a régi görögök a trójai háborúban a halott Patroklosz sírjánál lejtették - tánccal nemcsak vidámságot, hanem mint a zenével s a többi művészettel, minden hangulatot ki lehet fejezni: mindenek ékesen és szép renddel legyenek; Kékice beletáncolta ebbe a táncba az egész életét, mintha mondta volna: vagyok olyan nőben, amilyen Szemere férfiban; nem velem volt a hiba, ha engem menesztettek is; én vagyok, ez vagyok, féktelen - ha kell, nő - hogyha az kell...

„Engedd, hogy megcsókoljalak.”

Kékice az arcát tartotta, azután eltűnt, és amikor Füge megtalálta, egy fát ölelt át szorosan az udvaron. Előtte transzban volt, s most alig bírt állni a lábán.

„Ennyire szereted?”

„Szemere az Isten. Nem tudnám nem szeretni.” Kékicének hang is alig jött ki a torkán, és az ajka reszketett.

Szemere megalázta. Kékice hazaérkezett, és Szemere pizsamában kiszólt, hogy ne haragudjon, menjen még el egy kicsit sétálni, nála van valaki. Valakit ennyire megalázni! Legyen az Istennek az Adonisz. Milyen hihetetlen lelki durvaság kell ehhez; ez már nem is megy emberszámba, de állatszámba sem, mert az állat nem csinál ilyet. Valami egészen számításon felüli durvaság kell hozzá.

Füge elképedve állott akkor Kékice mellett, sírtak, mint két gyerek.

„Töröld meg a szemed szépen. Úgy. Most menj vissza, és légy vidám.”

Füge így ismerte meg Kékicét, azontúl nagyon jó barátok lettek. Olyan végtelenül édes, néha felhívja telefonon, csak hogy a hangját hallja.

- Hogy néz ki? - Hám a maga elé vont kártyalapokról rájuk emelte a tekintetét. - Csinos?

- Az nem kifejezés! - Köpködő felelt. S hogy nyomatékot adjon állításának, a tenyerébe pök. Kezét sokat sejtetően dörzsöli.

- Milyen kabátban van?

- Szürkében.

Hám felkel és elmegy.

- Három nőt hoz fel, meglátod. Vagy hatot, az összes szürke kabátosokat. - Köpködő ünnepélyes arca a várakozáshoz illő.

Aztán Hám betoppan a szürke kabátos Kékicével. Köpködő nyomul elébük.

- Vetközz le - kiáltja. Élénk és nagyszájú.

- Nem... mert várnak. - tér ki Kékice a felszólítás elől. Dohányfüst, kávéaroma, széktámlákra állított zakók, ingujjra vetkőzött, izzadt hónaljú férfiak; Kékice tekintete befogja a rendetlen, kicsi szállodaszobát. Arc kifejezése enyhül.

- Ki vár? Akinek sárga trapéznadrágja van?

- Ez durvaság - kékice kiveszi Köpködő kezéből a kalapját, amit az lerántott a fejéről. Haja kibomlik, és a nyakát takarja. A további erőszak megelőzésére kabátját önként átadja.

- Én fentről kezdem vetkőztetni a nőt. - Köpködő szellemes akar lenni, és maga is tudja, hogy csak hengegő.

Füge bögrét visz Kékicének. Az orvosnő markába fogja, mint télen, amikor gémberedettek az ujjak, tenyere metszésébe kíváncszó, kehelyszerű öleléssel tartja a kávésedényt. Ernő kint volt nála, mondja Kékice. Egyik betegét vitte haza a mentő, és nagy-nagy öröme Ernő az autóban volt. Végignevetett vele egy fél délutánt.

Egy és háromnegyedszáz hektáros urak voltak Ernőék. El kellett hagyniuk a gazdaságot, Kozárra mentek lakni, az apja beállt disznógondozónak, Ernő felvételizett az orvosira. Neki az intézetben porig kellett alázkodni. És meglapulni és láthatatlanná lenni. Ez a hatévi rettegés, hogy mikor törik ketté a karrierje, még az orvosi diploma megszerzése után sem csitult. Szájhős, dologkerülő egyaránt ráripakodott, és ő behúzott nyakkal mindent elvégzett. Fütttyentettek neki, és neki ugrani kellett, mert ő senki sem volt és semmi sem volt, nem tudott a múltjára hivatkozni, és ment és inalt és vágtatott. Tönkrezúzták az önérzetét, mozsárban porrá törték ezt az örökké rettegésben élő Ernőt, aki egy kiváló koponya, s amíg át nem helyezték, addig Lonkán Aesculap, a gyógyító isten. Soha senki ki nem verte belőle, hogy neki ugrani kell. Éjfélkor került haza, és a másik percben már újra ment. Ez nála stílussá vált, beidegződéssé. Különbösen is köti az orvosi fogadalma: ha ő annyit hall, hogy beteg, ugrik, rohan - a rabszolgának a halálig vágtatni kell. Modern rabszolga, már a hivatásánál fogva, és azon felül is belerögződött, hogy fusson. Tökéletesen elvesztette azt a méltóságát, hogy ő valaki, egy orvos, és jó orvos, minden senki, aki az ügyével megbízza, haladéktalanul kielégítést nyer. Rettenetes ez a szolgaság, kiszolgál, a portástól kezdve megalázkodik... Füge felhívta a figyelmét. Nem hajbókolunk, nincs rajtunk kosztüm, paróka...

Kékice megitta a feketét, és hálából az arcát odatartja Fügének. Találkozója van, újra erre hivatkozik, készül, a kalap, mint egy műlovarnő modern fejdísz, visszakerül feltűzött, fénylő hajára. Könnyörtelenül bólint, s behúzza maga mögött az ajtót. Utána, mintha Kékice távozása bénítólag hatott volna, a kicsi szállodaszobában riadt némaság.

- Elit lányok; elit lábok. - Köpködő fölényeskedéssel próbálkozik.

Füge cigarettát vesz a szájába, meggyújtja, és a füst sikátorain át nézi társait.

Amikor Kékice elfoglalta a posztját, a férfiak majd megőrültek érte. Ahány fejes, főorvos megfordult a környéken, mind hason csúszott Kékice előtt. Ernő is egy időben azon sopánkodott, mért van neki egy Lianája, miért nem tudja elvenni Kékicét. Előbb lázongott, és egyszer megpróbált kitörni, megszabadulni Lianától, de ez is olyan sikertelenül magán hordozta a rabszolgatempót...

Hihetetlen, hogy egy nő mi mindennek van kitéve. Hogy nők milyen titkokat hordoznak férfiakra. A nagy, erős és bölcs férfias férfiakra. Egész rajon járt Kékice után, hogy megkaphassa, és micsoda bőszt ostromnak volt kitéve! Nem tud kimozdulni, hogy el ne állják az útját, bele ne csimpaszkodjanak. Megkérlik:

„Kékice, legyen a feleségem.

„Nem, Ernő.” „Nem, Luncz doki.” „Nem, Valentin elvtárs.” „Maradjunk meg barátoknak.”

A szerelem felkavar és felzaklat, s a felmondott szerelem - kiborít és kétségbe ejt.

Füge fújja a füstöt. A kártyát keveri; rajta a sor, s fújja cigarettája füstjét. Mindjárt azután, hogy Kékice elfoglalta Lonkaridegen a helyét, s kitért annyi felkínálkozó elől - részére még mindig csak Szemere létezett -, Kékice a réten megállította a homokfutót, leszállt, és begázolt a kaszálóba.

„János, szálljon le.”

Visszafordult a kocsihoz. „Jöjjön ide. Na, mit bámul? Fogjon át.”

Behunyta a szemét, hogy ne kelljen látnia a legényt. Mint aki álmodik, a legény tétovázott. Nem tudta elszánni magát. Kékice érezte, mint üt át a legény ingén a veríték. Suta és roppant érdes keze felemelte, s végigfektette a virágokon.

Füge a füstöt fújja.

Egy ezerszázalékos nő. Ebben is ezerszázalékos: a logikátlanságban.

Hám azt mondja:

- Keskeny arcú; és vannak kis gödrei.

Füge a kártyát osztja, szája sarkában a cigarettáról füst sompolyog a szemébe.

Nem mondhatja, hogy Kékice szép. Van benne valami: a nőiesség olyan gyerekes finomsággal elegyül. Nem ütközik ki, semmi kiütköző nincs benne, tökéletesen utcai figura. Füge az ilyen arcokat nagyon szereti. Csak nagy filozófusok és nagy színészek rendelkeznek vele.

2.

Fügénék az elődje egész nap a büfében ült, vagy a gazdaság pincéjében iszogatót a néptanácsbeliekkel. Végig, míg Lonkán volt, nem tudott magához térni, annyi novát öntöttek bele. Amikor a türelmi idő is lejárt, megintésből a központ visszahívta, és őt küldte ki a helyére. Betette Lonkára a lábát, s a néptanács elnöke azzal fogadta: köztük szakadék van. Be kell tömniük. Beültek a gazdaság pincéjébe, és három liter borral betölték a szakadékot.

Tipikus széles arc, kicsi szemek, kicsi koponya az elnöké. Leleményesen forgatja a nyársat, csemegéje a vadmalachús. Zsiványpecsenye-szakértőnek tartják, de csak az arra érdemeseknek áll le a parázshoz. Füge Lonkán értette meg, hogy keleten valamennyi próféta, ha akart csinálni valamit, mért tiltotta be a bor és a disznóhús fogyasztását.

A büfé lefoglalja a szálloda alatti teljes alagsort. Egész nap forgalmas: ezért megközelíthetetlen. Váltás után a segédmunkás azonmód piszkosan, ahogy kijött a gipszgyárból, beül, és három féldeci után elkezd ordítani. Váróteremben háló, térdükön ebédelő, szélhordta banda tanyája a büfé. Azoké, akik valami átmeneti figurát testesítenek meg a falu s a város közt. Már nem parasztok, mert a parasztnak van etikája; lekopott róluk a népi tisztaság, lenézik és félretolják azt a magából fakadó, természetes népi műveltséget - ők már nem tudnak népdalokat... Semmiféle tisztelet nincs bennük senki és semmi iránt. Ők a kibírhatatlanok: náluk minden meg van oldva, minden világos. Akárkire rákérdeznek:

„Világos?!”

Valami kibeszélhetetlenül és hihetetlenül modortalanok.

Szörnyű kategória még a brigádos. Brigádos - tehát attól kezdve foglalkozás nélküli. Ideje is több van; pénze is több van. Hivatalnokokkal érintkezik, megtanul tőlük öt szót: „százszázalék!”... Ezeket keveri. „Mi nem mehetünk azon az úton.” Műveltsége nulla, igénye óriási. És a büfé a netovábbja. Ő, amikor kiköt a büfében, kiköt a boldogság szigetén.

Fügénék mélységes undora van.

Hát rajta és Köpködön kívül egyet se látott mosdani a szállodalakók közül. Közös a mosdó. Neki Köpködővel füstölt a háta, olyan hideg volt télen, de azért derékig megmosdottak. Ez a szörnyű igénytelenség egyfelől, másfelől, hogy őt nagyra tartásák.

Füge a hamuzóba nyomja a cigarettáját.

Lehányják a szállodában a gyárlót.

Míg Ernő Lonkán volt, lejárt a büfébe. Meghívták névnapozni, s máskülönben is mindenüvé hivatalos volt, őrmesterhez, apaállat-gondozóhoz, reggeltől estig. Mindenütt agyonitatták, agyonetették, hozzászokott egy link élethez. Míg egy nagyon tekintélyes patrícius család ki nem sajátította magának. Nagy tekintélyű, iszonyú emberek: Ernőt odakérték azon a címen, hogy kezelje az öreget. Elvárták, hogy minden nap ott legyen, és ott is ebédeljen, egyenesen sértésnek fogták fel, hogyha elmulasztotta. Magas tisztelettel beszéltek vele, doktor úrnak szólították.

„Doktor úr, hol nyaral?” „Éppeg ott?” „Érdekes, a mi Lianánk is oda megy nyaralni.” „És mikor, doktor úr?” „Éppeg, amikor a mi Lianánk is!” A lelkére kötötték, hogy vigyázzon Lianára.

E miatt a Liana miatt volt az egész Ernő-kultusz. Elutaztak együtt, és Ernő útközben megkérdezte Lianát, hogy hol fog lakni...

„Ahol te.”

Ernő ezt egész természetesnek találta. Úgy gondolta, valószínűleg lustaságból, szellemi bélyegességéből: ha a többi igen, Liana miért ne? Lonkán minden szoknya felhajtódott neki. Finom, szelíd modora megindította az összes nőket, akik valamilyen okból kapcsolatba kerültek vele. Minden díványt lehevert. Lonkán így ment... A három hét a nyaraláson nem okozott neki különösebb örömet - az a piszkos szolgatermészete! Kiszolgáló természete! Eszébe sem jutott, hogy a nyaralásnak folytatása lesz. Liana otthon futólag megemléltette előtte, mikor esküsznek meg? Nem maga miatt szól, mondta, a szüleit kell megnyugtatnia. Ernő ösztönösen szabadulni akart, de a rabszolga-diszciplína felülkerekedett. Liana beszerezte az összes iratokat, az Ernőét is. Mehetnek a néptanácshoz.

„Hová?”

„A néptanácshoz.”

Otthon nem beszélnek két szót. Nincs miről, mit, miért. Semmi lelki közösség nincs bennük. Amikor Ernő eltávozik Lianától, olyan boldog, madarat lehetne vele fogatni. A patríciusék egy pompás diagnosztikával közben rájöttek arra, hogy Ernő kell legyen Lonkaszéken a főorvos. Már ott is, az új helyen, befogták Ernőt mindenféleképpen. Mivel a barátait nem maga választja, barátul őt választják. Iszik, jár-ke, csakúgy, mint annak előtte Lonkán. Ernő mindenkit gyógyít, és önmagát nem gyógyíthatja. Gyomorfekélyes.

Füge másik cigarettáért nyúl.

Ő még annyi jószágot emberben nem látott, mint Ernőben.

Kopogtatnak. A szállodaportás jelentkezik, a büféből felhozta a felvágottat a vacsorához.

Köpködő még vacsora előtt vizet töltött a neszkavének a forralóba.

Elég jó színjáték ez az ősz: naponként színt váltó hegyek. Köpködő az oldalt nézi, azután lekiált a szállodaablakból az utcára.

- Hé! Halló, itt nincs nyúl! Beadni a vadászfegyvert öregem. Én voltam az utolsó nyúl, átfestettem magam rókának.

Köpködő tényleg piros színű, mint valami főtt rák.

Füge neveti.

Ravasz kinézése ellenére Köpködő jellem. Nem hagyja magát palira venni. Mikor Lonkára került, eleget átejtették. Kitapasztalta a dörgést, és most ő húzza csőbe a dörzsölteket.

- Ki volt az? - kérdezi Hám, egy gondolatszusszal megint lemaradva.

- A sárga trapéznadrágos - feleli Köpködő.

- Bandi?

- Ki más?

Bon Bandi szeretni akarta egyik érettségiző növendékét. Beidéztek a tanácshoz, és az igazgató a tanácsitkár közreműködésével letolta. „Ki nem akarta volna?”

„Menjen ki!” „Hagyja el a termet!”

Bon Bandi kapkodást, ijedtséget okozott a másik kettőnél. Még utána is fenyegették.

„Huligán!”

Bon Bandi akkor megivott egy pohár pálinkát, és azóta folyton kóstolgatja. Semmit sem tudtak bizonyítani, és Bon Bandi megérezte a tehetetlenségüket. Rosszindulatú összeröffenésükben ott látta az elkövetkező bosszút. Pozícióféltésből, irigykedésük miatt: kilóg a lóláb, és Bon Bandi még a másik kettő teljes felsülése előtt vette a kofferét. A felajánlott helységek közül Lonkát találta megfelelőnek.

- Ő nem löhet az országúton erről, csak a túloldalt. Ez az oldal neki tiltott terület, az erdészeti hivatalé.

Hám mondta fel a vadászterületekre vonatkozó rendelkezéseket.

Vacsora után megitták a második neszkvét.

3.

A kártyaszünetet Füge arra használta, hogy kibámult a szállodaablakon. A csillagok Lonkán óriásira sikerülnek, és az illat! - egy-egy kis sikátor szállította mindeniket a forrástól.

Ez a legcivilizáltabb évszak, az ősz.

Füge kikeresett négy tányér nagyságú fényt, már nem az éj egén, hanem lennebb, az oldalban, a Bon Bandi szobájának erre tekintő apró ablakait.

Bon Bandi szabad időben vadász meg műgyűjtő. Ócskás - lonkai fogalmazással. Dohányért, pénzért, fényképért és ígéretért, meghozomra, majd megadomra összeszedi a kacatokat. Fal, szöglet, polc nála népművészeti tárgyak kiállítása. Már semmi másra nincs helye. Bon Bandinak olyanok az álmái, hogy egyszer erre a célra külön szobát bérel, és ez olyan lesz, mint egy török templom, ahová csak papucsban szabad majd belépni. Sötétkékre meszeli a falakat, és fületlen, avas, foszlásra érett öreg cserepek lesznek rajta a csillagok...

„Maga összetéveszt engem egy csorba köcsöggel, annyira néz.”

Kékice a megindulásig zavarba jött, amikor Bon Bandival először találkozott.

Innen látszik, a népművészet milyen érték. Agyonüt maga körül mindent, hangzott a Bon Bandi elismerő válasza. Időre volt szüksége, hogy az ámulatból felocsúdjon.

Füge részese volt valamennyi találkozójuknak. Egy fejőszék volt Bon Bandinál a kedvenc, 1824-es évszámmal. Névjegy is volt a fejőszéken. Méghozzá három betűs: B A C. a juhfaraggyús kezek sárgára koptatták a jópofa kurta szék öreg lábait.

„Én ráltem.”

„Ültek azon rajta, akié volt, azok is.”

Bon Bandi előszedte és Kékcére próbálta mappákba gyűjtött vállfőit.

Rá vannak ezek egymásra éhezve, mint valami vígjátékban.

Füge kifogásokat keresett, hogy magukra hagyja őket.

Az ember találhatja magát abban a helyzetben, hogy közel kerül valakihez. Nem okvetlenül szükséges, hogy az ember az ágyban végezze. Előfordulhat. Nagy, forró pillanatokban megtörténhet. Füge sem volt kivétel. De megvan benne az ősi Don Quijote-vonás, ha összehalálkozik valakivel, aki helyet szorított neki a pamlagán, mindig úgy tekint rá, azzal a hálával - mindig-mindig adósának érzi magát ezekért az alkalmakért, mindig-mindig mély tisztelettel fejet hajt az illető hölgynek, mert úgy tekint, mint akitől szép ajándékot kapott. Az ember életében ezek igazán kivételes pillanatok... bár nem ez a lényeges, a kielégülés, az megkapható, a lényeg, hogy él valaki a közelünkben, akire szívesen és csak szépen lehet gondolni.

Füge egyszer felment Kékcével a kórházba a sebészetre. Egy nagy szemű kicsike orvosnőre bízta Kékice. Óriási nagy, olyan bevilágító szeme volt, komolykás arca.

Az elragadó, szép, intellektuális szépség Fügének Napóleonról beszélt.

Idegenben voltak mind a ketten, az este is egy olyan májusi - hajh, az egyedüllét -, örvendtek egymásnak.

Manya szerelmes volt Napóleonba, mint általában a gyenge valakik.

Mert hihetetlenül rendkívüli volt? És óriási tömegeket mozgatott? Napóleon? - eszmekereskedő!

Füge meghökkentette Manyát.

Hatalom volt, hát tisztelték, hát alázat vette körül, nem is volt férfi, paprikajancsi volt, gyáva, elsajátította a gyilkolást, s visszahozta az ordibálást, amitől a rómaiak óta elszokott a fül.

Füge szétzúzta Manyában a dédelgetett álmoképet.

„Milyen marhák a diktátorok, Istenem, milyen Gyarlók!”

Már a kórházkertben, cserjék közt jártak a májusi hold alatt.

Egy kis ideig egymást figyelték, s a másodperc töredéke alatt összeborultak. Üde lélekkel, bizalommal váltak el.

Manyának még egy nagy szerelme volt, a zene. Nehéz lett volna olyan zeneművet találni, amit ne ismerjen. A műben kiválasztotta a legfinomabb részeket, amit másnak a füle észre se vett volna, és ezeket hallgatta.

Manya a sebészeti osztályon a szolgálati szobában lakott, ott aludt, meg akarta spórolni a pénzt, hogy hetenként elutazzon koncertet hallgatni. Mostohán lakott, rosszul táplálkozott, szinte semmit nem pihent, s a végén szanatóriumba utalták. Füge elvesztette szem elől. A születésnapjára még sokaláírásos táviratokat küldött, reggel, délben és este is, hogy Manya érezze, a lonkaiak társaságban ünnepelték. Megérkezett a felháborodott szövegű, kedvesen fogalmazott választávirat, amelyben Manya kikérte magának, hogy távollétében iganak a bőrére.

Egy szép mesének az előjátéka, ennyi volt, ami történt.

Füge mégse kockáztatta volna meg, hogy a gondolatait hangszalagra rögzítse, a felesége egészen másképp ítélné meg. Amúgy is folyton vádolja a múltját.

Füge odament, hogy betolja a fél ablakszárnyat. Elnézte közben a távoli négyes-iker fényt, amely mögött minden talpalatnyi hely zsúfolt, és hogyha még akad is üresen hagyott folt, amit ugrálva lehet elérni, ott áll azon Kékice, és ott áll mellette Bon Bandi.

4.

A harmadik neszkavét Hám készítette. Elernyedtek, hát sűrűre kavarta, csendben iszogatták.

Hám mondja, és szinte ő maga is csodálkozik azon, amit mond: milyen lelkesen jártak ők azokra a politikai körökre.

- Emlékeztek ti arra?

A végén három strófát elénekelték a proletárindulóból.

- Emlékeztek?

Elénekeltek mind a három strófát, és azután sem jött, hogy hazamenjenek.

Köpködő begubózott, így Füge kénytelen levenni a lábát a székről, amelyen kinyújtózott.

- Nem tárgyalunk ide nem illő dolgokat. Megegyeztünk. Akinek rájár a nyelve, az szalassza a portást egy liter borért!

Szinte sajnálja, hogy goromba.

Hám elhallgat, s megbántva issza a kávéját. Veszi a kalapot, neki a vadkert vendégszobája a szállás. Forgatja kezében a kalapot.

- Holnap megyünk akkor.

Megegyeztek, kigyalognak Kékicéhez. Felveszik lonkaridegi magányában, rendeznek egy kis koncertust. Kékicének olyanok a páciensei, beállítanak a rendelőbe, azt se mondják, félkalap. Belép valaki félrecsúszott hajjal, összezilált szemöldökkel, oldalra boksolt állal. Kis Hitler-bajusza van.

„Úgy hallottuk, él itt egy csodadoktornő!”

Köszönről szó nincs.

Borzalmas alakok, Kékice szokta panaszkodni. Zsebre tett kézzel beállítanak, bejelentik, hogy a gyerek, aki tegnapelőtt született, meghalt. Röhögnek. Az első gyereket várják, annak nagy parádét rendeznek, a másodikkal nem sokat törődnek.

Füge fásult.

Hát ezek már ilyenek. Megszokták a halált. Ezeknek egy ilyen kis haláleset meg se kottyán. Meghal valaki, megülik a halotti torát. Esznek, isznak, ezzel be van fejezve.

Hám még mindig a kalapját forgatja.

- Akkor holnap.

- Igen, ahogy megbeszéltük - mondja Füge. - És a bendzsót el ne feledd.

Morfondírozások

Gordiuszi csomó

Poszka ül a zugban, alatta, előtte minden ráncatlan, kisimított és ferdeségmentes. Poszka huszonöt éve könyvel, nincs kétsége afelől, hogy ami vízszintes, azt vízmértékkel állították be, és ami függőleges, például egy kép (annak képzeletben meghosszabbított szára), nem lóg ki a kilencven fokból. Szobáján átrohan a fia, ívpapírok kezdik meg a keringést, felborzolódik a szőnyeg, s áramlásnak indul egy kölni.

Poszka megy, fia után beteszi a nyitva hagyott ajtót.

Az ember néha egy-egy röpke másodpercig azt hiszi, mégiscsak volt értelme, hogy családot alapított, és aztán... Nem alhat öt percig, hogy fel ne zavarják!

„Apám!” „Anyám!”

Mi kell?

„Semmi, semmi. Csak kiviszem ezt.” Egész nap ez van.

El kell hogy tűrje ezt a bolondériát, s a családban nincs egyetlen valaki, aki megértse.

Poszka visszaül a zugba, az ablakhoz, a verandán virág van, a veranda csőkorlátján túl fiatal cserjefák. Négy kamasz áll a cserjéknél s egy kamasz lány. A négy kamaszból egyik az ő fia. Nő ki a világból, álnok és szemtelen.

„Ez igaz, Apám?”

Mit verifikálsz, mint egy hülyét?!... Nem szeretem, mikor állandóan verifikálsz... A fia mindig abban jár, hogy hátha hazudik. „Csakugyan élt ez a trák, Apám?” „Létezett egy ilyen pasas?”

Pasas?

Céltalan ez az egész tanulás és roppant unalmas, mondja a fia. Táskáját a padlóra ejti, ráül, és térdét összefogva felnéz, hogy ő magyarázza meg: van ennek az iskolába járásnak értelme. „De ne falazz!...” Mi az a passió? A Krisztus kínszenvedése Máté elbeszélésében? Hát mi az a biblia, az egy könyv? Nem egy könyv, sok könyv, mely két részre oszlik, Ószövetségre és Újszövetségre? Az Apokalipszis? Rejtett beszéd az üldözések korában; János evangélistának a látomásai?... És ez a pasas mikor élt?

Pasas.

Evangélista!

Ezzel a pasassal a fia mindig megtöri az ő szép magyarázatát. A fiának mindenki pasas, mindenki smafu, untatják őt, és marhaságokat beszélnek az ő gyönyörű fülhajas fülébe. Mikor itt ugrál és problémázik, az a legcifrább. Néha szeretné nyakon ütni, de már kinőtt a keze alól. Marad a szó, ami vagy jó, vagy rossz... Hogy lehet irigyelni a mindentudókat. Az éleslátásúakat, a mindenhez értőket, akik olyan csalhatatlanul felismerik, mikor mi a teendő. Odaszólnak sokat próbált, már a koruknál fogva megállapodott egyéneknek, megveregetik a vállát: csak előre, s megvilágítják előtte, hogy kell fején találni a szöveget. Poszkának csak a gyerekei mennyi problémát okoztak.

„Miért haragszol te erre a pasasra, Apám?”

Pasas? Nagy Sándor!

„Miért haragszol rá?”

Poszka nem Nagy Sándorra haragszik, hanem arra a hülye legendára, ami övezi. Hogy mennyi utánzója akad! Mindenki, aki viszi valamire, meg akarja játszani Nagy Sándort. Mutattak egyszer egy bogot. Nagy Sándor, a katona kihúzta a kardját. Haha, elröhögte magát. Poszka maga elé képzei a katonát: ez a gordiuszi csomó? Haha! Ácsok, takácsok, tengerészek, a kor mennyi érdemes mestere próbálta a csomót kibogozni, és akkor ez a katona: haha...

A kamasz lány - Poszka az ablakból látja - a verandánál a csőkorlátnak dönti keskeny hátát. A négy kamasz most arccal erre fordult, köztük a fiának a megkurtult szvetterujjból térdig lelóg a hosszú karja.

„Máma feltetted magadban, hogy én leszek a témád?”

Poszkának úgy tetszik, mintha fia refrénjeit hallaná.

A kamasz lány ráfonódik a csőkorlátra, keresztbe kinyúló karjaival valamiféle folyondár a verandánál, a négy kamasz egészen közel jön hozzá. Poszka fiának fekete bársonyú szeme befogja a teljes kamasz lányt. Poszka nézi a fehér arcú, fekete szemű fiút, akinek a szeme nagyon karikás. Szíve egyszerre megesik rajta.

„Te, mondd, van még egy ilyen torz lelkű apa, mint én - beszél magához -, aki unja a gyermekeit?”

Azért nem esik ő kétségbe; a természet világában ez egészen ösztönös, a tehén elrúgja a borját: most már menj te is a francba. Menj, legelj, és ne mind itt engem szopj.

És Poszka könyvelő azért is beszél, hogy hátha ezzel egy kicsit megnyugtatja magát.

Rokolyás Mária

A szobrásznál felfordulás volt. Egy olyan kiadás, nagy, igazi külső és belső, lankadatlan feje tetejére állítás: a szobrász kiment a fészer alá, aztán bejött, és az üvegfalnál járkált. Már előbb kinézte az ágas fát, és most ott tartott, hogy a nehéz tönkök közül kiszabadítja: meg fogja még egyszer ugyanúgy faragni. Ha a készet elviszik. De azért nem hagyott alább a nyugtalansága. A pap már volt nála, s nem tetszett neki a rokolyás Mária. A szenteket illetően neki más a felfogása - mondta a pap. - De ha a hindunak joga van a maga Buddhájához? És a négerek kis Jézusa nem fekete? Azt néztem, hogy hova készül, amikor kifaragtam. Mert maguknál a gipszöntvényekhez vannak szokva!...

A szobrász felhozott mindenféle érvet és a durvaságtól sem riadt vissza, a pap a végén annyira elhűlt, kikérte magának. Szinte köszönés nélkül távozott...

Parasztember volt a megrendelő, és a szobrásznak nemhiába voltak sejtései, amikor kalaposan, fehér inges lajbiban megérkezett - a személygépkocsit a járdához, a diófa árnyékába állította.

- Rokolyás Mária? - Körbejárta a szobrot. Lekáderezte:

- Parasztos az arca.

A szobrász nem válaszolt. Hirtelen lehiggadt, és mint egy kívülálló nézte.

- Nincs fara - mondta a megrendelő. Keze nagy ujjai bejárták a szoknyaredőket.

Fondorlatoskodik, hogy visszacsinálja a vásárt: látni való, a pappal már letárgyalták, hogy nem veszi át.

A szobrász már egészen megnyugodott. Balgák! Lemondtak róla. Mint mikor valaki saját magával elszámol, érzéketlenül nézte az ünneplőbe öltözött parasztot.

Rendeléskor a paraszt megprezentálta tíz liter borral. Hogy a bort ne kelljen visszaadnia, most megalkudtak.

Felháborító - gondolta, de már felháborodás nélkül. Annak rendje s módja szerint kifizette a bor árát. Mert nem olyan, mint a többi szentek? Mert nem azok mása? Csak még jobban örvendett, hogy nem kell tőle megválnia.

- Rokolyás Mária!

Fohászkodott.

A szobor szép volt, mintha egy gyerek gyenge keze tervezte volna. Olyan egyszerű is, és tiszta és elragadó. Mária kissé oldalra hajtott fejjel állott a kandallónál, ahova a tereferéhez körben székeket helyeztek. De azért némileg kissé hátrább, mint egy igazi kismama. Mert hát ő éppen szoptat.

A hősiességről

Édesanyánk bámulatos teremtség volt. Jött hozzánk a jegyző, mi láttuk az ablakon; édesanyánk kiment, és bevárta a tornácánál. Piros téglá feljárónk volt.

- Nagyságos asszony. - Édesanyánk volt a falu tanítónője. - Legyen erős - mondta a jegyző; telefonáltak hozzá, hogy apánk meghalt.

Milyen volt a Kasszandra-sikoly, az antik drámák sikoltása? Az édesanyánkéban benne volt nyolc gyermekének az árvaságra jutása. Hanyatt-homlok rohantunk hozzá.

Temetés után az ő gyenge vállára nehezedett a mi összes gondunk: nyomorult kis tanítónői fizetését azt se tudta hogy ossza be. Zsonglörködött vele. De az ember milyen nagy örömek részese akkor is, ha szegény. Édesanyánk vasárnap, felkelés előtt, tartotta nekünk a legtisztább irodalmi órákat. Mindig valamely alkotásból indult ki, mindig regény szolgáltatva az alapot. A két város. A Család nélkül. A jó csónakos. A jó csónakost azóta filmen is láttam, és most sem jegyeztem meg a szerzője nevét. Sose tudtam, hogy ki az író, valamilyen okból nem rögződött bennem, de édesanyánk olyan elevenen elmesélte a történetet, hogy most, mikor filmen láttam, folyton tudtam, milyen jelenet következik. Általában az érzelmes történeteket szerette. Azokat, melyekben rendkívüli egyéniségek szerepelnek. Nagyon jó és nagyon csúnya egyének. Dantonra haragudott, amiért embereket legyilkoltatott. Édesanyánk örökké azoknak a pártját fogta, akik ki voltak téve veszedelmeknek, és attól a pillanattól, hogy Danton ilyen helyzetbe került, édesanyánk hozzá pártolt. Ma is tudom Dantonnak azokat a szavait, melyeket akkor a takaró alól megszeppenve hallgattam.

- Hóhér! Ide csak az egyik szíjat, a másikat hagyd meg Robespierre-nek.

Jellemző édesanyánk irodalmi ízlésére, hogy elbeszéléseiben egytől egyig a legjobb irodalmi művek kaptak helyet. Kedvence Dickens volt, Mark Twain, Victor Hugo. És Jókai! Szerette a nagy, szép emberi helyzeteket. Ahol az emberi szépség felragyogott. Ahol a cselekvés szép, nagy emberi dolgokban nyilvánult meg. Csak az ilyen érdekelte. A hajnali sötétben is úgy

megrajzolta előttünk az alakokat, hogy sose felejtem el azt a nagy fejű, kemény-koponya Koppány vezért. Botondot! Búvár Kundot! Melyik úri ficsúr ismerkedett meg ilyen korán, mint mi, a Szigetvári veszedelemmel? Melyik úri gyermekbe tudott a dadus olyan szépségeket csepegtetni, még szinte a tejfogak megjelenésekor, mint az Egri csillagok? „Nincs igazság és nincs emberség, csak tülekedés van s erőszak.”

- Az egész tülekedés értelmetlen és ostoba - mondta minekünk édesanyánk ajkával. A jó csónakos; a szép az egyetlen, aminek értelme van.

Ezt a nagy pakk irodalmi élményt - a szépnek a szeretetét - mi mind édesanyánktól kaptuk. Gyerekei közt szétszórta a tudását, s elosztotta az idejét. De ha többet nem is tudott kiszakítani, bár egy-egy negyedórát a környezetében mindenkinek juttatott - utóvégre négy és fél milliárdan vagyunk, s ha mindenkire csak egy másodpercet fordítunk, már az egy teljes élet. A helyzetek komikumai sokszor megnevettették. Különös érzéke volt a humor iránt; az iróniát állandóan a keze ügyében tartotta, ami nem volt bántó, de százszázalékosan talált. Az iskolában nemcsak mennyiségtanra oktatott, ő volt a hittan előadója is, és katolikusokat, reformátusokat egyformán tanított. Megszólította egyszer a papot:

- Tiszteletes úr, maguknak, reformátusoknak nincsen angyaluk?

- Nagyságos asszony! - A fiatal tiszteletes a fejét vakarta. - Van. Van, de nem használjuk.

Tényleg, mondta édesanyánk, a reformátusoknak egy sereg vallási eszközük van, és nem használják. Nem tudnak mit kezdeni velük.

Ő olyan volt, mint a Nap, az emberek sugároztak körülötte. Soha nem volt fáradt, még a bajaiból is tréfát űzött. Soha meg nem osztotta problémáit mással: versei maradtak fenn, saját magának írta őket, titkos naplót vezetett. Bajait, bánatait ebbe sírta bele; csak a naplólapok tudtak róla. Apánk halála után egyedül csinálta tovább. Cipelték nyelvvizsgákra. Huszonháromban onnan, Câmpinaról intézte a gyerekei sorsát. Nagy-nagy valaki volt, rá is ráillettek, amit Peer Gynt az anyjáról mond: nem járt felétek ember nemesebb sohase. Milyen kicsi növésű volt! mennyire szerény tudott lenni! És minden utolsó napszámos gondját magára vállalta. Nagy-nagy lélek volt, bámulatos ember, és mindenkivel, a legutolsó paraszttal is egyenlő. Igazi hős. Mert mikor nagy a hősiesség? Amikor nem tudatos. Nem is tudja, hogy ő hős, eszébe se jut, hogy másképp is lehet: úgy cselekszik, mert a természetes.

Okról s okozatról

Marich volt a megye jó seprűje. Feladatkörébe tartozott, hogy a szemetet eltakarítsa. Egyféle utcaseprés, amit csinál, fülön fog, és felszámol lapító szeplőket. Az intézmény, amely alkalmazza, ellátja őt terhelő adatokkal - Marich jobban szereti, ha ilyen adatok nincsenek, de ha már az ügyet kiosztották rá, megy, míg a végére nem jár. A terheltnek rendszerint feladja az utolsó kérdést:

- Így volt, Szamosi úr?

Szamosi Jenő telefonhuzal-lefektető a kiszállási idő alatt autóstoppal két ízben estére hazament a feleségéhez, de ezekért az éjszakákért is felszámolt szálláspénzt. Befűjták, és Marich mit tehetett, kiszállt az ügyet kivizsgálni.

- Így volt?

A szabályról megfeledkező a sapka alatt a fejét vakarta.

- Hát... így.

Beismerte!

Kész: el kell verni rajta a port. - Fizet - mondta Marich, és otthagyta Szamosinál a jegyzőkönyv másolatot.

Marich végigment a megyén, s az útját mindenütt a papírosai jelölték.

Fizet.

Fizet.

Fizet.

Délutánra Marichnak rendszerint elfogyott a tennivalója. Kiment, megállt egy-egy tér sarkán, előtte pázsit volt, és tulipánok nyíltak. Marich állingált, bejárt gondolatban azokba a fűvészkertekbe, melyekről lapokban olvasott. A tér sarkán, ahol éppen ácsorgott, egy asszony lehajolt mellette. Meg is szólalt.

- Leejtettem a gyufát - mondta.

- Ejnye, hogy nem voltam közelebb. - Marich restellte figyelmetlenségét.

Az asszony felegyenesedett; rá akart gyújtani, de az ujjai remegtek.

Marich kivette az asszony kezéből a gyufát, és segített a cigarettát meggyújtani. Közben lassan lépkedtek.

- Hova megy? - kérdezte Marich átmenet nélkül.

- A világba - felelte az asszony.

A világ kicsi is, nagy is; Marich valamit megsejtett az asszony szavai mögött. Idétlenül finszorított.

Az asszony hozzáfordult, két lélegzettel elmondta az életét: férje elhagyta, azóta még az sincs, ahol lakjon. Nem talál annyi helyet, hogy a fejét lehajtsa. Az asszonyon könnyű volt felfedezni a züllés nyomait. Alkoholista. Marich a gyufával együtt tizenöt lejt tett az asszony zsebébe.

- Menjen - mondta -, fizesse be a szállodába a szállásra.

Ő is a szállodában lakik, mondta az asszonynak. Az asszony továbbment. Marich utána bámult. Akkor ismerte meg az önmagáért való cselekvés ízét; semmiféle meggondolás nem vezette: lényegében azért adott neki pénzt, hogy menjen s igyon még. Szerencsétlen: fel kellene a lejtőn tartóztatni. Csináljon, ami jólesik, gondolta azután. Mit akar tőlünk ez a híres társadalom, amire folyton hivatkozunk?! Hagyjon békén, hogy úgy éljünk, ahogy tudunk. Az ura elhagyta, mit kívánunk tőle? Ha valaki szélcsapásokkal hűvösebbé tudja tenni a fájdalmát, ám tegye. De hogy még égetőbbé?!...

Marich körüljárta a teret, egy rácsos kerítésnél terített asztalok voltak, bement, és megvacsorázott. Az emberek nem nyújtanak egymásnak semmit, gondolta, nem alakulnak ki emberi kapcsolatok. Ez a számár rohanó élet mindent megöl. Ez már annyira formálissá válik, rendre kimúlnak a szép emberi viszonyok. Mindenre rátelepszik a köz; a trolibuszon intünk egymásnak: „Hát élsz még?...” Tudomásul vesszük, s több semmi. Nincs időnk meg se állni: rémes ez a technokrácia. *Socis, soces* - társat jelent, szomszédot, és ebben a világban pont ez hozza az egyedüllétet.

Kerülő úton a szállodához sétált, már egészen sötét volt, felment, némi zavarodottsággal nézte, hogy az asszony az ő ágyán fekszik. Villanygyújtásra ugyan fel akarta emelni a fejét, de nem volt ereje hozzá, valahol egészen elázott.

- Feküdjön nyugodtan - mondta Marich. - Vegye le a cipőjét, s tegye fel a lábát.

- Ne érjen hozzám - kiáltotta az asszony. - Elpusztultak a háborúban. Aki hazajött, annak ellőtték a heréjét. A félheréjűeknek gyermekük lett.

- Ne mind haragudjon - mondta rábeszélően Marich.

Az asszony a párnára ejtette nehéz fejét.

- Maga ne haragudjon - mondta megcsendesedett válaszképpen. Szeméből nedvesség szivárgott az orrára. Már ő állandóan rúg, mint egy kiszakított pókláb, mondta. Rúg ide-oda. Ő már ilyen makacssággal rugdos. A férje színházi ember: aligazgató. Az aligazgatónak annyi dolga van, hogy aláír. A férje unalmában balerinafogyasztó. Elfogyaszt havonta egy-két balerinát. Ő elkezdett bánatában inni, és mi lett belőle. És ez jó ürügy a férjének, hogy ne gondoskodjon róla. Folyton elítéli. És az emberekkel is állandóan agyonítelteti.

Marich azt hitte, hogy az asszony sírni fog, de csak elaludt. Leoltotta a villanyt, s meggyújtotta az éjjelilámpát. Leült a fotelbe. Ült, s szégyellte, hogy elszundít. Ez is olyan önmagáért való cselekedet, hogy az asszony az ágyán fekszik, gondolta. Nincs célja. Restellte, hogy arra gondolt, ez az egész olyan, mintha egy kutya szenvedne mellette. Mivel idegrendszerileg nincs hozzákötve, vinnyoghat, ordíthat, neki nem fáj. Fájdalma nem hasít az ő idegrendszerébe. A családot, az már egy kicsit más. Az ő fájdalmuk az már a tied is. Az ő kétségbeesésüket átérzed te is. De hogyha agyonrugdosnak foglyokat, felégetnek házfedeleket, megbotránkozol, de nem annyira fájdalmas, mint ami érzelmi szálakkal kötődik hozzád. Emiatt lehet az emberiséggel minden gátságot elkövetni. Szenvedni kezdesz? - egészen nyugodt lehetsz, hogy egyes egyedül szenvedsz. Még talán direkt jól is esik valakiknek a szenvedésed. Ellenszenves vagy? Annál inkább. Eszedbe se jut, hogy a részvétlenség pont olyan rosszul esik másnak is, hiszen neki is pont úgy fáj. S honnan lehet tudni, hogy kinek van igaza? Honnan veszed azt a meggyőződést, hogy neked van igazad? Lehet, hogy neki van igaza. Ki tudja, milyen kényszerhatások alatt jut oda, ahol van? Ha a golyó kilőtte a bal szemét, olyan vakság az neki is, mint hogyha te szenvedted volna ezt el. Olvasod a karosszékben, hogy Káin bűnbe esett. Egyszerűen toportyánféregnek tekinted miatta, pedig nem az. Elítéled anélkül, hogy sejtenéd, mi vitte rá arra a káros tetre. Gúnyolódsz vele. A gúny a legrosszabb fegyver. Az csak rombolásra alkalmas.

Marich ült, s közben mintha aprót szundított volna, felriadt. És közben kiütött rajta a veríték. Mert hogyha az asszony felébred, mit tud felhozni a kérdéseire?

A hűségéről

Szállási megváltozott. Kutág hozta az újságot, de hogy megváltozott volna, erről nincs szó. Szállási mindenben a régi. Higgyem el, hogy megváltozott? Ott voltam nála, és két óra hosszat egyébről sem beszélt, csak hogy ő mért vált meg attól a magas széktől, s mért kényszerült ebbe a másikba, mely a cikornyái és cirádái ellenére sem ér fel az ő érdemeivel.

Kutág azzal jött, hogy Szállási szíve alig működik, hogy Szállási ott tart, hogy a szíve minden pillanatban felmondhatja a szolgálatot, és Szállási korrigálni akarja minden eddigi tévedését, Szállási fel akarja frissíteni kapcsolatait a régi bajtársaival, mondta Kutág. Szállási úgy szeretne elmenni, úgy akar a földbe kerülni, hogy senki ne mondjon rosszat róla.

Higgyek neki?

Ezek olyan érzelmes húrok, vénasszonyos siránkozások. Fecsegések, szólamok. Hangzatos kijelentések.

Nem hiszek neki.

Szállásinak van egy ilyen lemeze - akárki megjelenik nála, felteszi. Ugyanazt elmondta Kutágnak. Ugyanazt Szentgyörgyinek. Két órán át egyfolytában hallgattam; ő hívatott, mert, van egy régi sérelmem, és annak idején őhöz utasítottak vele, de ő akkor anélkül, hogy érdemben kivizsgálta volna, elutasított, és most üzente: látni akar, meg akarja ismerni a panaszsomat, ami olyan régi, hogy szinte már elavult. Sürgősen keressem fel, tegyünk egyszer már pontot a végére; s közben ő beszéli ki magát. Hivatalos úton szerez magának hallgatóságot, újra meg újra elmondja a saját kicsinyes sérelmeit. Ő vall, bizonyít, bizonygat, hogy ő milyen kiváló és odaadó funkcionáriusa volt a legfelső szervnek, és mennyire csak jót akart. Szükségét érzi, hogy szabadkozzon: bizonyosan voltak olyan ténykedései, amelyekben nem járt el kifogástalanul, de a keze meg volt kötve, és kényszerhelyzetben megesik, hogy az ember egyeseknek fájdalmat okoz. Szállási mondja, mondja két órán át a magáét, és a végén - hiába ő citált magához - meg se kérdi mi járatban vagy, hogy botlottál be hozzá s vajon mi célból.

Neki nem lehet megváltozni, és ő nem is tud, de nem is akar. Már öneki ehhez nincs is joga. Van olyan, hogy az emberek megváltoznak, hogyne. Csak Szállási nem az a kategória. Ő egy szomorú szimbólum. Hogy hová jut valaki, ha megtagadja a saját fajtát és hogyha izolálja magát a régi kis utcáktól!

Létezik olyan, hogy ébredés, igen, van olyan, hogy vágyakozás, tagadhatatlan. Ötvenen túl közelítve a hatvanhoz, egyszer csak észreveszed. Szebb a harangzúgás, mint addig, a toronyból fájdalmasabban hangzik a kerepelő, amit jó ideig meg se hallottál - olyan, mint amikor gyerek voltál! Ötvenen túl... ez az az idő, amikor már nem neveted ki az oktan csivitelést, és a megnyúlt orrú, feketébe öltözött, áhítatoskodó öregasszonyok már nem varjak és csókák a szemedben, akiket felverni, riogatni és hessíteni kell. Ahogy az idő múlik, a gyerekkor tiszta érzései, élményei utolérnek s eléd állnak. Tekinteted elé tolakodnak, visszanézésre készítenek: szólott a harang, és nálatok olyankor otthon illett lenni. Apád ehhez ragaszkodott. Sokszor megesett, ha a harangszó az úton kapott, reszkettél. Nálatok az volt a bevett szokás, szól a harang, otthon a helyed. Előírták. Persze, mikor már feltételezték, hogy van annyi eszed, hogy megérted. És azok a nyári esték! Az asszonyok mennek a mezőről haza, hogy bolondítsanak egy kis vacsorát. Gyors, hirtelen ételek készültek, lebbencs! Végig az egész faluban mindenki lebbencslevest főzött.

De Szállásinak nincs jogában visszagondolni a csereháti falura. Ahol egy vén paraszt ma is elő-elővesz a ládafiából egy fényképet: pucér fiúcska van a fényképen, hason, s a fejét emeli. Szállási tagadta, hogy ő lenne ez a fiúcska; neki nincsenek szülei. Állítása szerint őt kitagadták. Holott - és ez a valószínűbb - még egészen fiatalon, ő tagadta meg a szüleit. Ő fordított nekik hátat. A falusi ember szemében egy mérce van: a munka. Ki hogy végzi, aszerint értékelik. Ki milyen fokon állja a sarat. Szállásinak ambíciói voltak, nagy és szép tervek, az emberiségért tenni valamit. És közben megfélekezett az egyes emberekről. Tekergő, mondták a szülei. Halálosan megsértődött. Ő többre van hivatva - s hátat fordított a falujának. Nincsenek szülei. Kifejlesztett magában egy revans szemléletet. És most kapta ezt a kevésbé politúrozott széket. Nem tud vele megbarátkozni. Mert ha neki eddig fájdalom volt, rögtön bevett valami fájdalomszüntetőt. Nem tűrte, hogy valamije is fájjon. Az a sok minden azért van, hogy az ember bevegje. Az ital és a cigaretta. Az ital, hogy megigya, a cigaretta, hogy elfüstölje. A tabletta, hogy a sajgásokat enyhítse. Pedig a fájás gyakran gondolkodásra

készlet: olyanok vagyunk, mint a felfelé sziporkázó tűzijáték. Kilövik, pukkan egy nagyot, és olyan semmivé lesz, amelyet el se lehet képzelni. Amivé csak a rakéta lehet, miután fellőtték, és ellobban. Az idősebb kor, hacsak nem vagy önhitt és beképzelt, az alázatosságra int. Hatvanhoz közeledve megépülnek a gátak a mérhetetlenül nagy és hiú becsvágyak visszafogására. Hogy nevetség tárgyává ne válj. Mint az a rakéta, melynek kapszlijában rossz puskapor van, és olyan szálnalmasan elszuszogja magát. Márpedig ezerszínű csóvák nélkül mit ér a tűzijáték? Így szuszogta el magát ez a számár Szállási is, és most már - elpanaszolta - se az ízeket nem érzékeli, se a hang zengését nem értékeli, se azt a drága ölelést. Marad csak az a pusztaság. Mindig csak a holnaptól várni valamit, és a végén meglegszel egy fél csupor feketével, mert egy egész a szíved már nem tud megbirkózni.

Évek, őrangyalok

Édesség a táskában

Voltunk a nyiladozó szemű barbár, elindultunk a fényes csillag után, mentünk éjjel-nappal, vittünk magunkkal harmatot, keleti álmot, éljent, hurrát; lehevertünk, hogyha az erőnk elfogyott, a romház - a tetőn, mint a léken, ki lehetett látni - és az olyan épület, melyet a zivatar megkímélt, egyaránt befogadott... Böhm szólt, hogy ide, ide, kicsi magyar; milyen jó cseresznyék vannak! Nagy szemű, de fekete. De ropogós! Hogy járt ő a cseresznyével, válaszolta Chevaliere; mikor a lágert kinyitották - ott hagymán s szárított zöldségen kívül egyebet nem adtak -, ő kijött, ment, s akkor meglátott egy cseresznyefát. Felmászott, és mindjárt jött a csősz. Ledobott neki egy márkát, és a csősz megengedte neki, hogy szedjen.

Szemerében annyira erős a telepátia, folyton felbukkan olyan helyeken, ahol óhatatlanul szükség van rá.

- Az őrangyal volt, aki téged aznap idevezérelt - hálálkodott neki utólag Béth. Ujjai Szemere beesett mellén babráltak, s a finom kicsi ujjak a sovány nyakat is végigtapogatták azokon a helyeken, ahol leginkább kiütözik ín és ér.

Béth Kaf doktor menyé volt, aki nagy tudós hírében állt, és minden címtől eltekintve is jóféle embernek számított, sok ismerőssel, rajongóval.

Mikor Szemere megjelent, Kaf doktor éppen a zakóját gombolta magára, a meleg alsók, melyeket a menyé rákényszerített, kitömték mint egy bábut. Fényes, kerek, ijedt kicsi arcok fordultak Szemere felé, megszegyenített tekintetek, de mint akik titkon csodában reménykednek - mikor az ég elsötétedik, mindenki igyekszik fedelet keresni: a vállsziyas uralom rettenetes időszak volt -, Kaf doktoron a mindenféle kitüntetés sem tudott segíteni, és nem segített semmi és senki, megrokknva és a szokatlan készülődésbe belezavarodva állt a szoba közepén, és ott állott mellette a két unoka kezét szorongatva kicsi, gyámoltalan felesége. Minden cselekvés Béthre várt; nógatás, csomagolás, kétségbeesve, állati félelemmel és igyekezettel végezett mindent egyedül.

Szemere sohasem fogja tudni megindokolni, mi indította akkor oda, és a határozott fellépésre sem talál magyarázatot.

- Itt maradtok - mondta.

- Megőrültél? Hibbant - kiabált Béth.

- Ti vagytok az őrültek - mondta Szemere. - Tagló alá akarjátok hajtani a fejeteiket.

- Ne játsszál itt velünk!...

- Ez nem játék.

Álltak Szemerével szemben, és egy pillanatra sem tettek le a menésről, csak az első lépéseket irtóztak megtenni, pedig máris rettegtek a következményektől, ami bekövetkezik, mihelyst a vállsziyasok rájuk törnek majd az ajtót; annyi rengeteg rémítő, képtelennek hangzó és sajnos mégis igaz aljas történet keringett megtorlásokról.

- Doktor Kaf, kimegy és elküldi az autót - mondta Szemere.

- Elküldjem? - Kaf a menyé utasítására várt.

Szemere ráparancsolt.

- Fizesse ki, és menesse!

- Ne! - Annyi kétségbeesés volt Béth hangjában. - Ne hallgasson rá; egy örült. Azt akarja, hogy a sofőr ránk hozza a vállszíjasokat.

- Hát csak tessék, induljatok! Sok gyáva esztelen. Önként menni...

Szikrázott és szikrázott és rakétázott, olyan dühbe gurult, nem bírta magával, kivette Béth kezéből a bőrröndöt.

- Sehova se mentek! - kiáltotta. - Innen ki nem megy senki.

Egyik feléről ő, a másikról a jajveszékelő Béth fogta a bőrrönd fülét.

A sofőr a volánnál jóindulatú ábrázattal be-bepillantott az udvarra, nem látszott rajta nyugtalanság.

Elfáradtak, és nehéz volt a lélegzetvétel is. Aztán a szomszéd villából egy asszony szaladt át. Bekukucskált a rácson, azután rohant, és szinte ajtóستól berontott. A rádió bementa, hogy az egész hurcolkodást lefűjték, és aki még nem indult el hazulról, további intézkedésig maradjon a helyén, mondta.

Állottak, és nézték egymást. Mint akik olyasmit hallanak, ami nem igaz. Ez nem létezik. Utána ugrálni kezdtek. Egymásnak estek, forogtak, és hangosabban jajveszékeltek, mint azelőtt. A megkönnyebbülés könnyei végigmosták az arcokat. Megszabadultak egy nagy nyomástól, és senki se volt normális. Szemere nyakába kapaszkodtak.

Délután óvatosságból a folyón túlra, egy félreeső tanyára vitették magukat. Annyira sietve távoztak, Szemere ott maradt a lakásban, és nem tudta a nagy felfordulásban, mihez kezdjen. Remélte, hogy szerencsésen megérkeztek, s várta, hogy üzenetet kap, vagy a telefon megcsörren, és nem merte otthagyni a lakást, mert hátha azalatt keresik és szólal meg a készülék. Éhezett, s később az ostromnak jött egy olyan ideje, amikor lehetetlenség volt a lakásból kimozdulni. Szemere legyengült, lelkileg is tönkrement. Szédelt, láza kezdett lenni, mint mikor tifuszos valaki, és mindegyre maga elé képzelte Béthet. Mindennap rá gondolt, és Béth aznap is megjelent előtte. Milyen különös: sóvárog utána, és csendben kinyílik az ajtó, és akkor percekig abban a hitben élt, hogy ez megint lázálom, és az álmak jön közelebb, közelebb, és az álmak a nyakába borul, végigtapogatja az arcát, mellét, nyakát, és így sírnak egy negyedórát, míg Béth rá nem döbbsent, hogy Szemere csont és bőr, és elrestellte magát.

- Hiszen te éheztél!

Szaladt, kis kizárkázásából, amit belépéskor valahol elhagyott, pici édességet vett ki, és apró szeretetsomagok voltak a zsebeiben is. Megetette Szemerét, a nyakát szorította, és a szemétől a melléig végigcsókolta.

- Szeretném neked az életünket megköszönni - mondta. - Az a másfél óra, amivel késleltettél, megmentette az életünket.

Magához vonta Szemere csontos arcát.

A hidak fel voltak robbantva, de mihelyt a jég megindult, csónakba ült és jött, magyarázta.

Béth másnap délutánig maradt. Szemere elkísérte a folyóig, s míg a csónakos előállt, tenyerében melengette Béth könnyű ujjait. Béth csónakba szállt, és Szemere sokáig követte tekintetével a jégzajlásban.

Bétnek a hideg kifehéřítette az ujjait, s a kicsi ujjak könnyűségét Szemere azután is érezte.

Ezt el kellett tenni, így, ahogy van, sértetlenül, gondolta az asszony távolodó alakját követve. Az élet nagy-nagy küzdelem. Nem sikerek és nem boldogság és napos oldal és nem kudarcok. Az élet - nagy-nagy küzdelem. És közben pihenők a picike fénypontok.

Az SS-kutya

Fényes pofa volt Csűrűye, a fafaragó; harminchétben eltűnt, senki se tudott róla semmit, eltelt a hét és a következő is, és már a szűlei is kétségbe voltak esve, s akkor hírt adott magáról Párizsból... A spanyoloknál ő a kommunista oldalon harcolt, s egy támadásnál majdnem otthagya a fogát. Zárlat állott be nála, csak nézni tudta, hogy szuronyt szegeznek a nyakára - hiányzott belőle az a végső indíték, mely a géppuskakezelővel a ravaszon elvégezteti azt a kis moccintást ami robban és testrészeket szakít szét. De a támadóján is patakzott a veríték: szuronyos puskát tartó keze combjára hanyatlott. Bámultak egymásra, a legutolsó pillanatban mindketten leálltak; kiderült, hogy az is művész volt, francia festő.

Ez a kutya otromba volt, egy széken ült, és undok sárga szeme mozdulatlanul meredt előre. A belépő megirtózott, amikor meglátta. Megkacagtatom, gondolta, s várta, hogy viszolygásának vége szakadjon. Megkacagtatom, mert a kutyák tudnak kacagni; nem volt még olyan kutya, hogy ne fogadja szívesen a közeledést.

- Ne érjen hozzá! - figyelmeztette a kutya gazdája. - Rá ne tegye a kezét.

Kiderült, hogy a kutya gazdája - mint szélsőséges gondolkozású egyén - bujkált negyven-négyben. A templomba szaladtak utána, hogy vigyázzon és ne menjen haza, mert keresik. A templomból egyenesen a szőlőhegyre menekült, répán, szilván élt, és a földből gyökereket vájt ki. Elhagyott présházak voltak a tanyahelyei, meg egy csőszkunyhó, durva fapadokon, kihűlt tűzhelyeknél aludt. Gyökér után kutatott aznap is, amikor beszédet hallott. A bokorból látta, hogy ragyogó fényű csizmák közelednek. Két SS. Kutya is volt velük, szaladása felbolygatta a leveleket. - Most már nincs tovább, beadom a kulcsot! - Elkésérítette, hogy lelepleződik, a kutya vakkantással már jelezte: valamit megérzett. Ő árokban volt, és most az aljára lapult. A kutya áttört a sövényen; undorító véreb, ragyás a csűf pofája! Elvesztem - gondolta. A kutya belenézett a szemébe. Nem félt, de elkésérítette, hogy hiába volt elővigyázatos. - Mi van? Miért nem veted magad rám? Ugorj, gyilkos! - Ujjait begörbítette, mint a horgokat, kinézte magának a véreb nyakát. Olcsón nem adom gondolta. Aztán az volt az érzése, hogy az egész nem is igaz, megcsípi magát, és akkor rá fog jönni, hogy hallucinál. Az egyik SS odaszólt a kutyának: Strock, mi van? - Csakugyan elvesztem! - gondolta. Így telt el egy perc. Az SS most sürgette: Strock, van valami? - Már semmi jó nem sül ki, gondolta. Gyerünk, Strock! Úgyse hagyom magam. Belül remegett, homloka verítékben volt. A kutya elfordította a fejét, azután az SS-ekhez loholt, s közöttük szaladt.

Egy hét múlva a véreb ott volt nála a csőszkunyhónál. Ő elébe tette kenyérháj-készletét: amióta volt az a találkozójuk, alig mozdult ki, présházakban éjszaka szedte össze a jobb időkben felhalmozódott kenyérháját: az utolsó napokban nem akart kockáztatni. Ezen a kenyéren tengődött maga is, amivel a kutyát megvendégelte. Sose derült ki, a kutyát mi bírta rá, hogy hozzá szegődjön. Az SS elhagyta? A kutya önként választotta ezt a megoldást? Vagy az a találkozás volt rá hatással? Mindenesetre ott volt, és első perctől úgy viselkedett mint sorstárs. Ahhoz üldözöttnek kell lenni, hogy az ember értékelti tudja az ilyesmit. Találkoztak, és azóta kitartanak egymás mellett. De a kutya senki mást nem szívlel. Amikor szolgálati

ügyben távol van, a felesége fél bemenni hozzá az étellel. A felesége, amikor ő hazajön, most is sokszor bizonygatja: ő ellátta a kutyát, de az nem fogad el tőle semmit. Hiába hordta elébe, amíg ő nem érkezik haza, a kutya nem eszik egy falatot sem. Fekszik az ajtónál mozdulatlanul, szeme élettelen. Micsoda affinitások lehetnek egy állatban. Támadó kutya, tipikus véreb pedig. Egyáltalán, kell hinni a jóban, fejezte be a kutya gazdája. Kell hinni az életben. Csak azt ne, hogy az ember megadja magát. Ő a legkritikusabb pillanatokban is így tett, a kutya megérezhette rajta. Azt az ő erős hitét. Holnap már úgyis könnyebb lesz! Ma rossz? De hiszen felébredek belőle úgyis...

Petur: Laudatio Mihály

Alekszit megkérdezték, hány éves, és ő azt válaszolta, ötven mínusz kettő és fél. A hivatalnok nem értette. Űlt, s az Alekszi válaszát félresikerült tréfának vette, s úgy tett, mint aki megbántódott. „Nem tudok az életemből két és fél évet igazolni” - magyarázta Alekszi. Aki valamit elkövet, s a büntetését letölti, mikor kiszabadul, kap igazolást. Neki két és fél évről nem volt semmi papírja. Nem tudja felmutatni: ettől eddig, itt s itt. - Hazamész - adták tudtára. Még aznap kiengedték. - A zakód jó, hanem a nadrágod... Kifordítjuk... Másodpercnyi pontosan megvolt a fordítás. Elengedték, és mint Csipkerózsika, aki átaludt esztendőket. Hogy, mint s miért?

Erzsi szemében férje egy darab történelem. Olyan a lakásuk is, üveg alatt állnak az ereklyék: kosztüm, paróka, magyar szegénylegény-bajuszok. Egy színes élet cifra cafrangjai itt mind megtalálhatók, azokkal a széles rámaikkal keretezett önarcképekkel együtt, amelyekről Laudatio mint Cyrano, Lucifer, Ványa bácsi s más efféle felzaklató vagy vesébe látó egyén néz a belépőre. Szenvedő szenvedély meg verejtékező hűség és odaadó alázat mindenik alakjában valami iránt, amit úgy hívnak, hogy - színház. Arcának ráncai miatt, ahol Laudatio bohócnak álcázza magát, és csörgősipkát nyom a fejébe, ő azon a képen is öt sebből vérző Krisztus - mint aki világterheket visz a vállán, és aztán a gyalázatot, melyet valaha nők ellen elkövettek, és az aljas gyilkosságokban kioltott életek tengernyi vérét. Őt ölték halomra Szent Bertalan éjszakáján. Karthágóban őt rombolták le földig, és Temesvárnál neki nyomtak tüzes koronát a fejébe.

Laudatio az ablaknál ül, s egy órát próbál beindítani. Hollófekete haja van, s a rajongók szerint: égő szeme. Börszivara az asztalvégen hamvad. Az óra rozsdás, és egy órástól hordja őket haza egyenként; a ládát, amiben az óra volt, szállításnál víz érte; Laudatio sorban át akarta venni az órákat, de az órás azt mondta, vigye őket ingyen, mert ő úgyse tud mit kezdeni velük, számára ma már fabatkát sem érnek. Laudatio benzinbe állítja az órákat, utána kiszárítja. Feleségével lefekszenek, és mire felkelnek, az órák rendszerint ketyegnek. Ebből élnek: a beindított órákat eladogatja.

- Művész úr, vigye őket.

- Ellenszolgáltatás nélkül?

- Ha önön ez segít: mind.

Szeles idő van, őszi sirámok zörgetik az üvegtáblákat, erőlködő sárga tivornya minden - de ennek az ősnek hiába volt meg a ragyogása, csak kevesen vették észre... hát, amikor az emberiség orra vére csepeg!

A ház két kijáratral, szegleten épült, s ha a házmester nem éberkedik, bármikor feltűnés nélkül el lehet belőle távozni. De a házmester, aki mások tönkretételétől reméli a maga felemelkedését, akarnok és végletesen rosszindulatú. Laudatio látja a ház elé érő és a kapualjba beforduló vállsziásokat. A vállsziások dörömböltek a lakásajtón, s mert a retesz nincs rátolva, a hatás kedvéért berontanak, hogy utána, mint aki váratlanul Isten színe előtt találja magát, lágyékukból kifusson a virtus. Szemük, szájuk tátva maradt, s csak düledt szemgolyójuk forog. Elfelejtene parancsolni, s valamiért a durva modor se illik; amelyre néznek, a fal minden egyes négyzetméteréről ugyanaz a világító szempár tekint rájuk. A hely annyira inspirál, tisztelettel leveszik egyensapkjukat: várják, hogy a látomás elmúljon.

Egyikük megköszörüli torkát.

- Ön velünk jön.

- Nem! - Laudatio felesége, aki eddig a háttérben volt, elébük vág. Sikolt:

- Kivételezett, nincs joguk hozzá!

Hogy ezekben a hetekben valakit megkíméljenek, olyasmi nincs. Laudatio Mihályné remeg. Annyira nagyfokú a rémülete, hogy kész a szemüket kivájni.

- Nem is kell jelvényt viseljen!

- Asszonyom, nem tudja igazolni.

- De!... Papírunk van. - Laudationé húszfelé keresgél és kapkod, s közben nem mozdul a helyéről. Kétségbeesésében férjére néz.

Laudatio egy szót sem szól. Mintha szemlélője volna az eseményeknek. A sorsra bízza magát. Miért nem segít? Felesége gyűlölködő őrzöngése majdhogynem ellene fordult. Ő, aki ha színházról volt szó, a szája széle habzott, s annak idején a villamos elé is odavetette magát - gyárvárosban, szabadtéren tartottak előadást, hogy „a magyar szó ki ne vesszen”, és a kezdéshez meg kellett várni a generálsötétet. Ne éjfél előtt, hanem csak éjfélkor induljon el az utolsó villamos; Laudatio hivatalosan kérte, és a hatóság ennyit se akart a társulatnak kedvezni; Laudatio kétségbeesésében a villamos elé feküdt. Az újságok megírták, a hatóság megrökönyödött, s aztán hozzájárult az éjféli indításhoz. Laudatio feleségének könyörgő a tekintete, de Laudatio törődött s beletörődött. Csupa megadás: ha ő könyörgés nélkül már nem jó, jöjjön, aminek jönnie kell. Az egyik vállsziás már benne volna, hogy dolgavégezetlenül távozzanak.

- Asszonyom, mivel tudnák bizonyítani? - szinte könyörög.

- Mindjárt - remegi a szavakat Laudationé. - Rögtön! De addig is... hát ami itt a falakon van! Ő volt a legnagyobb magyar Cyrano! A legigazibb Petur!

A legforradalmibb, a leglázázóbb - már majdnem mondani akarta.

- És a bevezetői, amivel a turnékat megnyitotta:... hogy a magyar szó fennmaradjon!...

- Én a művész urat ismerem.

A jobb érzésű vállsziás akadozott. Erzsit félrevonta: asszonyom, baj van, önök a Szentiványi utcából is kapnak egy vizitet. Ha valaki besúgja, hogy jártunk itt...

Mint akik nem tudják eldönteni, mi a helyes, lehajtott fejjel távoznak.

Laudationé az ajtónak dől: megáll az élet, megfagy a levegő, leáll a szívverés! Ez örület! Laudatio nem érti, hogy mi megy végbe körülötte. Ha ő most nincs, elviszik, mint a többieket. Ha ő nem őrzög, nem hazudja a képükbe: kivételezett!...

Laudationé sírni kezd.

Laudatio ugyanúgy ül, ugyanazon a helyen, szeme zavart a bozontos szemöldök alatt. Zömök, széles, szinte már lompos. Egy revesedő fatönk. A feleségéhez megy: Anyácskám, szól, én mindig nagyon szerettelek. De nem is sejtettem, hogy milyen hazudós kis feleségem van.

Csak pontosan

Amikor Szombatfának meghalt a veje, Szombatfa a lányától kapott két pár csizmát. Sárga csizmák voltak, s nagyon jól mutattak Szombatfa lábán. - Hű, a Jézusát! Na, Ödön, te csak láttatod, hogy ki vagy - a munkáspolgármesternek elállt a lélegzete. Most, hogy jobb? - töprengett el Szombatfa. Míg rossz cipőben járt, nem volt ín্যükre. S most, hogy magára húzott valamit, szemet szúr.

Egy szakasz népfelkelő szállta meg a Kannamosó utcát. Altiszt volt a parancsnok; akinek az arca annyira áttüzesedett; rátarti, kalapos különítményét azonnal felfejlődttette - a polgármesteri hivatalnak voltak alárendelve -, és a kis öreg szakasza ezzel körülfogta a Kannamosó utcai patkolókovács palatetős házát. Ő utána mindjárt előmerészkedett a gangelőig és zörgetett:

- Szabacsi, gyere ki!

- Miért jöjjön? - Sebbel-lobbal a kovácsné furikázott elő, s úgy is maradt, tátott szájjal.

- Mit akartok éntőlem? - A kovács félretolta az útból bálvánnyá vált feleségét.

- Parancsot kaptunk, hogy előállítsunk.

- Élve, vagy halva! - A szolgálatos helyettese volt a másik megszólaló. Hivatalosan összevonta a szemöldökét, és nyomatékkal megismételte a saját szavait:

- Élve, vagy halva!...

A kovácsné próbált magához térni.

- Meg vagytok ti marhulva.

A kovács állán rezzent az ebéd zsírcseppje. Lesietett a tornácról.

- Nem volt még elég? Hát mikor lesz már vége? - Elítélően szemrehányó volt.

- De hogyha parancsba adták?!

- Parancsba? Ki? - A kovács fenyegetésre emelte az öklét.

- Nana, Szabacsi. - Aki a közelében állt, mind elugrott. Szabacsi már fiatalon téglát hajított a násznép közé: bátyja kezéről lecsapták a menyasszonyt, az eset annyira felbőszítette, hogy futásra készítette az egész vendégkoszorút: „Maradt itt még valaki a pakliból?” Iszonyú ereje volt, s mint a hangyának, szervezett mozgása. Göndör hajú gyerek volt legénynek, s most köpcös és a homloka... egy nagy síkság. Akár az incselkedő céltábla.

- Mire jó ez? - Fejet csóvált a zokszóhoz.

- De a hétszentségit! - Az asszony lökdöste a népfelkelőket.

- Ez már hatáság elleni erőszak. Megjárod te is Szabacsiné!

- De mit csinált, te varangy? Már körülöttük az egész Kannamosó utca. Senki se ért azonban semmit.

- Rám törtök? Szabad kérdezni, hogy miért? - A kovács lehangolt. - Mi a vétkem?

- Azt neked jobban kell tudni. Indulás! - parancsolja az altiszt. - Félre az útból!

A kovácsot közrefogják, mint egy kalicka.

- Hazajön, ha nincs vaj a fején, ne izgulj - veti oda a kis öreg altiszt elmenőben az utcának.

- Mindig ezt mondjátok - nyelvel egy asszony.

Mennek, azután megérkeznek, és az altiszt megy jelenteni.

- Ede, ez miféle dolog? - A kovács feldúlt és fúj.

Ede polgármester palástolja zavarát.

- Tőled nem ezt vártuk volna - korholja már csendesebben a kovács.

A polgármester betuszkolja őt az irodába, csak a kalapos szakasznak előbb még köszön: a népfelkelő tekintélye nem csorbulhat. - Lépj már - sürgeti a kovácsot, s közben felrémlik benne: utasítás közben tényleg kiszaladt a száján, hogy élve, vagy halva, de a kovácsot hozzák be.

Az irodában idegen egyenruhás tiszt mosolyog rá amikor megjelenik. A front elhúzott, neki tizenkét patkóra volna szüksége, hogy a trén el ne maradjon, beszél a kovácshoz.

Ede polgármester már nincs jelen. A folyosón szalad, újra utasításokat osztogat. A véres valóság, az az idők folyamán majd kakasviaskodásnak hat majd, jut közben eszébe egy pillanatra. Megmosolyogni való anekdotának. De amikor éljük, szül jövőtételten tragikumot is, ha nem gondolkozunk.

Az Erzsébet úti Don Quijote

Hogy járt Hubai Élesen, jázmin nyíláskor: egy asszonnyal jött össze, a megyei lap riporterével, s az asszony magával hurcolta bódéba, kantinba, és mert késő lett, az asszony elkísértette magát a szállásáig, ahol hivatalos személyeknek jár fekvőhely. Hubai megnyomta a csengőt, de a gondnok nem jelentkezett, s hiába zörgetett, egyetlen lélek nem mutatkozott. - Nem tesz semmit - mondta neki az asszony -, ha a gondnok nem jön, magánál alszom. - Hubai erre úgy elkezdte rázni a kilincset, hogy a gondnok mindjárt szaladva jelentkezett. Az asszony a falnak dőlt, és levegő után kapdosott, még egy ilyen baleket! - szólt. És a gondnok szeméből mind elszállt az álom, Hubai ijedségén ő is annyira kacagott.

Barbara csinos volt, meg szép, amikor az urát elvitték. Barbara ott maradt negyven lejjel meg egy csomó adóssággal, lelki zűrzavarral, azt se tudta, hova kapjon: munkát vállalt, és elkezdte a tartozások törlesztését. Egy délelőtt, megint nagyon mély ponton álltak, Kari néni a piacra készült volna, de Barbarához belépett egy kétméteres ember, alkalmi könyvárus. Barbara oda-térdepelt vele a könyvekhez, válogattak. Ő az egyik könyvet áruba bocsátotta, a másiktól ellenben nem vált volna meg semmiért; szentimentális regények Barbarát soha nem érdekelték, meg Vas Gerebenek, a könyvárus kiemelt négy kötetet s készpénzzel fizetett: - Ez mi volt? - Barbara összenézett Kari nénivel. Ezt az embert a gondviselés küldte? Holnap újra lesz ebéd. Barbara túlságosan el volt látva lelki sérülésekkel, s a gondolataival nem jutott

nagyon messzire. Kari néni a könyvárust elnevezte Magoskának; gyönyörű kék szeme volt - és a férfi, amikor nagy baj volt, azután is mindig megjelent. Hovatovább mind jobban elmélyült vele a barátságuk, és a könyvárus egyszer azzal állított be a házba, hogy meghalt az édesanyja, s az ő életének most már végképp nincs értelme. Miért nem házasodik meg? - kérdezte Barbara; az ember egy rövid hét alatt úgy nézett ki, mint akinek sose volt senkije, vagy mint aki fáról mászott le. Magoska álldogált, azután bevallotta, hogy ő elvált, őt az ismerősei „Apró” úrnak hívják, neki volt egy kis raktára, ahol a könyveket tartotta, és ahol ő rengeteget olvasott; volt már ő házas, igen, és az úgy történt, hogy nyakig ült az adósságban, a pénzügy kilencezer lej adóval terhelte és felszólította, ha a tartózást nem rendezi, lecsukják. Ment az utcán, magánkívül volt. - Apró úr, magának mi baja? - Jaj, neki elég nagy, ha az adóját délig nem tudja rendezni, börtönbe csukják. Az asszony, aki megszólította, felajánlotta, hogy kölcsönöz neki; fél tizenkettő volt, rohantak hozzá haza, a pénzt kiszedték a harisnyaszárból, és ő vitte, és tíz perccel a zárás előtt fizetett. Igen, de megmaradt az örült költségtudat, beszámolt az anyjának, hogy mit csinált. - Fiam, te most miből adod vissza? - Ő semmiből. Egyféleképpen jóváteheted, mondta az anyja, ha feleségül veszed. Hát hogy? Ahhoz az asszonyhoz neki nincs köze.

Mást nem tehetsz. Jó férj leszel. - Elment, az asszonyt megkérte, az asszony igent mondott, de ő csak akkor volt boldog, ha a házasságról megfeledkezett. Közben reménykedett, hogy a házasságból semmi sem lesz, nem érkezik el soha az a nap, de hiába, mert ez a reggel csak rávirradt. Beállított kertész barátjához, megvette az esküvői csokrot, s a csokorral elindult, de annyira kedélytelenül, olyan letörve, hogy egy barátja megszólította. - Hová-hová ilyen búslakodva? - Házasodom. - Ez igaz? - Ahogy mondom. - Apró úr, beülünk ide, s egy pohár bor mellett elmeséli. - Soha nem ivott azelőtt, a bor a fejébe szállt: most fél tizenkettő, egykor megy az anyakönyvvezetőhöz, mind bizonytalanabban érezte magát, de azért elindult. Másik barátjával találkozott, az is faggatta: hova ilyen állapotban? Beszélgettek, ő egy fának dölve. És hogy támaszték akadt, a menyasszonyi csokrot a háta mögé dugta. Valami tépdessett a virágokon, de nem nézett hátra; nem akarta felhívni a figyelmet a csokorra. Elbúcsúztak, utána megnézte a csokrárt, hát le volt legelve: tejhordó szamarat kötöttek a fához, amelyhez ő a hátát odavetette. A szárok maradtak meg, és itt-ott egy-egy levél. Beállított az asszonyhoz, és halálosan szégyellte magát. - apró úr, maga beteg? - Megtántorodott. - Jézus Isten, ez rosszul van. - Gyorsan felhajtattak vele egy kis forralt bort, utána a menyasszony bátyjai közrefogták, és a megszeppent menyasszonnyal elindultak az anyakönyvvezetőhöz... Libapecsenye volt az ebéd, libákat vágtak, levest főztek, jól ettek, ittak, s ő végig olyan rosszul volt, hogy egy falat nem ment le a torkán. Hat év alatt visszafizette az összes adósságot, és akkor elváltak. Neki csak az esett zokon, hogy utólag még az esküvői libákat is vele fizettették meg, amit pedig meg se ízlelt. Mióta az anyja meghalt, minden nap megy a temetőbe, szunyókál egy kicsit, a virágokat öntözi, ül a sírnál, azt ő soha egyetlen-egyszer el nem mulasztja. Miért nem házasodik meg? - kérdezte tőle Barbara. Megházasodna, válaszolta a könyvárus, de akit elvenne, arra ő felnézni se igen mer, olyan magasan látja maga fölött. Állt kétféle méteresen Barbara mellett, és a nagy gyermekszemei nagy zavarban voltak... Számos alkalommal volt statisztá; katonaság közt szerepelgetett, a népséget képviselte a színpadon, időnként ilyen irányú eltévelyedéseiről is beszámolgatott. Jó alakja feltűnt utcán, színpadon. Barbara könyvei közül, azokból, amelyek Barbara számára nem jelentettek értéket, rengeteget megvásárolt. Mikor Barbara pénzügyi anyban szenvedett, Apró úr mindig kéznél volt, és kisegítette. Azt a becsületességet! Annyira szegény volt, két-három könyvet kiválasztott, de nem bizományiba vitte el. Örökké zsebbe nyúlt, és ott rögtön fizetett. Két és egynegyed év múlva Barbara férjét olyan váratlanul, mint ahogy elvitték, hazaengedték. Apró úr többé soha nem jelentkezett. De Barbarának ez csak jóval később tűnt fel.

Kutyánapló

1.

Októberben egy csúnyácska úr kereste a kócsszállási igazgatót. Az irodaház folyosóján ácsorgott, míg az igazgató elébe nem szaladt s be nem tessékelte magához. De a csúnyácska és nagy szemű úr nem időzött sokáig, s az igazgató a legnagyobb zavarban volt, amikor kikísérte. Pirossága elárulta, mennyire szégyelli magát.

A csúnya és nagy szemű úr, fél fejjel alacsonyabb az igazgatónál - oldalt behasított szürke zakót hordott -, az irodaház előtt hozzám jött. Azt mondta: adjon neki az igazgató. A csúnyácska úr lehajolt, a nyakamon megmarkolta a bundámat, kényszerített, hogy a szeme közé nézzek. Nekiad, mondta utána az igazgatóhoz fordulva, és ezzel az ügy lezárult. Ő megkap, s részéről a dolog elintéződött.

De az igazgató ettől még inkább zavarodott lett, és csak miután megértette, hogy a csúnyácska úr nem tréfál, szaladt el, és amikor visszatért, a pórázomat tartotta a kezében. A csúnyácska úr a pórázt nyakörvemre kapcsolta.

- Csibész, te veszedelem! - A csúnyácska úr felélénkült, mert a keze után kaptam, szemei még nagyobbra nyíltak.

Elindult, de a pórázom megfeszült.

Nem akartam menni, és az illendőség is azt kívánta, hogy tartózkodást tanúsítsak: megvettem a négy lábam.

A csúnyácska úr lehajolt, faromtól, sörényemtől felkapott, s betuszkolt kicsi piros autója nyitott ablakán. Maga a volánhoz ült.

- Csibész! - szólt rám, miközben a kontaktkulcsot behelyezte. Karaván típusú kocsija volt, nagy raktérrel. Az ülés hátának támaszkodva kinéztem, az igazgatóm arcán hitetlenkedést meg nagy megkönnyebbülést láttam. Mint aki valami szorult helyzetből szabadul.

A kocsí körüljárta a gazdasági udvart, utána a gerendából ácsolt kapun kifordult az utcára. A csúnyácska úr a visszapillantóból méregetett.

- Csibész! - szólt - Csibész, mától te nekem szolgálj! - derűje fele részben eltüntette arca csúnyácskaságát.

Szekér jött, Sajti bácsi ült a szekérszekén, és Sári, a lipicai volt befogva. Egy pillanatig mellénk értek, de ezalatt is sikerült Sajti bácsival észrevéetni magam. Aztán máris olyan messzire kerültek, és a távolság szakadatlanul nőtt: és én most már soha másképpen nem fogok emlékezni Sajti bácsira, csak hogy a szekéren ül és a Sári gyeplőjét markolja; a növekvő távolság elképesztett.

Hídon is átmentünk, és a kanyarodó folyó sávja mintha jelkép lett volna. Mintha ez a vízcsík közéékelődne földrészeknek... az autó egyfolytában száguldott, s mögöttem a semmibe kezdett veszni, amit úgy hívtak: kölyökkor.

Az utcában három villa van, és most már mindhárom tulajdonosa tart kutyát, csak a kerítés a villák közt részben korhadt, és mi hol az egyik, hol a másik udvaron járunk össze. Labdázunk, birkózunk, bevett szokás, hogy ha látogató mutatkozik, s az érkezését jelezni akarjuk, az, amelyik vendégségben van, nem avatkozik bele, csak nézi, és legfennebb vakkant egy-kettőt; közülünk az jelez és szólózik, amelyik a villához tartozik.

Október végén egy veres orrú férfi csengetett nálunk, és én szaladtam haza.

Misi - kiáltotta a férfi, amikor Dinával és Marcival a nyomomban a kapuba teremtünk. - Misi!!

Misi kinézett, de csúnyácska arcán s nagy szemében semmiféle érzelemváltozás nem látszott. Beengedte és bevitte a veres orrút a villába, s a lábak közt én is besurrantam. Az építőtelepnek, ahova Misi dolgozni jár, két főnöke van: Misi, akit két hete neveztek ki, de ő ténylegesen nem főnök, csak a fórumoknál képviseli az építőtelepet, a tényleges vezető még mindig Berzán Pista. Misit beválasztották képviselőnek, és összeköttetései révén a telepen még mindig Berzán foglalja el a vezető posztot; Misi amolyan tárca nélküli miniszter; a veres orrú azért jött, hogy puhítsa, rábeszélje, és igyekezzen rávenni, támaszkodjon Berzán Pistára. - Értsünk szót - mondta ingerültséggel -, Berzán kipróbált, megbízható elvtárs. - Én jó erőművet akarok - válaszolta Misi. - Maga nem bízik bennünk?! - A veres orrú férfi nagyon neheztelő hangot hallatott. Misi megismételte. Jó erőművet szeretne. - Nem gondolja, hogy túlfeszíti a húrt? - Misi elszántan hallgatott. - Hát, ahogy gondolja - mondta a veres orrú. De ő újra megismétli: Misi, hallgasson rá. Használja fel Berzán Pista nagy tapasztalatát. Most ő elmegy, de még majd találkozunk.

Berzán, ahogy a veres orrú szavaiból kivehető volt, tulajdonképpen már nem vezet, mert kétségbe van esve, és minden ténykedése oda irányul, hogy a helyén maradjon. Misi nem vezetett, mert ahogy csinálni akarta, a helyi szervek nem adták a beleegyezésüket. Ezen változtatni kellett.

Misit felfigyelt a látogató. Miután az elment, az ablakhoz állt. Azután gondolt egyet, felvette oldalt behasított szürke zakóját, és a pórázt leakasztotta a fogasról.

Én már az ajtó előtt várok.

Fáya Erzsébethez mentünk. Hideg boltívek, kemény szabályok, mint egy márvány, Fáya Erzsébet olyan. Mint a templomok keskeny ablakai. Hozzáfélni igen nehéz, csak felnézni lehet rá! Misi állandóan ott ragadt. Megérkeztünk, Misi hívta Erzsébetet, felviszi a tetőteraszos menedékházhoz. - Nincs programban - válaszolta Erzsébet, várja haza az egyetemről a fiát, aki még nem is ebédelt. - Tegnap stoppolás volt programon - jegyezte meg Misi. Erzsébet nem szólt, elnézően lemosolygott minket.

Nem szerettem Fáya Erzsébetnél, ő valahogy folyton belém akadt. Láb alatt vagyok nála és idegesítem, mind járkáltam, mászkáltam, Misi rám szólt, üljek le mellé a fotel lábához. Nagyon szóértő ez a kutya, mondta Misi egy idő múlva, hogy a jólneveltségemre irányítsa Erzsébet figyelmét. Erzsébet tétován felém hajolt, s a következő pillanatban tenyerei közé szorította halántékát: a fotel alól kihúzott cipőnek a kerge elragott volt.

- Ide hozta a jólnevelt kutyáját!

Misi kitepte a körmeim közül a cipőt.

- Jólnevelt! - Erzsébetnek addig is megvolt rólam a véleménye. Hogy utálja a kutyát! Ezért: mert olyan alattomos bűntársa a férfinak.

Misi magyarázkodott:

- Erzsébet - próbálta mondani -, látja, ha velem jön, ez most nem következik be.

Az ördög mindig szent jelszavakat hangoztat. Megtette már a paradicsomban: „Ha annak a fának a gyümölcséből fogyasztotok...”

Misi lehajtotta a fejét. De azért Erzsébet elragadtatta magát. Az igaz, hogy Misi minden valamirevaló szoknya felhajtásával megpróbálkozott, de mikor látta, hogy Erzsébetnél nem lehet, elnevette magát, attól kezdve még jobban tisztelte Erzsébetet.

Erzsébetnél, hogyha a fia nincs otthon, annyi csend és olyan nagy nyugalom van. Ezzel a cselekedetemmel, mint mikor a békesség templomában félrehúzzák a harangot, a csendes óra hirtelen véget ért, és én azt sem tudtam, a Misi lába közt hogy jutottam ki. Misi meg volt botránkozva, de inkább Erzsébet miatt. Azt mondta: az állat az alvás és étkezés közötti időt játékkal tölti. Az ember az a golyhó, mely folyton járomba dugja a fejét, s programokhoz köti magát. Az ember azt csinálja, ami éppen jól esik, mert ha nem azt csinálja, elveszíti az időt, és csinálná de már nem lehet. Erzsébet sose tudja meg, hogy program nélkül élni, az szokott legjobban sikerülni, mondta Misi. Misi sohase azért panaszkodik, hogy ronda a világ, hanem, hogy abból a sok szépségből neki milyen kicsi jut.

- Az egész egyetem mindenestől nem ér annyit, mint egy jó fizikai lét - szokta mondani. Hát az miféle életöröm, amikor az ember örökké olyan, mint egy vakbélgyulladás? Mennyivel normálisabb lenne, ha ahelyett, hogy fájna a feje, most egy nevetés emlékével távozna. Az ember végeredményben öröme születik, a sok felgyülemlett szokás, szabály, mely minden pillanatot magának követel, Erzsébetet megakadályozza abban, hogy az életet a maga természetességében lássa. Misi mindig azt csinálta, amihez kedve volt, tudta magát függetleníteni kitaposott utaktól, elkerülve messzire a beállított látóprizmákat. Mert a mérnöknek úgy illik?! A kutya egyszerűen - kutya. Erzsébet nem tud természeti lény lenni, ő folyton behelyettesíti magát. Hol adóalany, hol hívő, hol teniszbajnok, utcabizalmi, szobalány... Ez mind meghatározza, és nem hagyja élni...

Misi az utat végigdohogta.

2.

December huszonnegyedikén egy furgon állott a villa elé. Kiszállott egy kalapos férfi, egy kávéruhás segédrendőr, térdig érő nagy pisztollyal és egy milicista. Keresik Vasi mérnököt. Az ő, mondta Misi meggyőződés nélkül, s nézte a furgont. Legrosszabb nadrágja és ócska házikabátja volt rajta, az udvaron sepet; tudja igazolni magát? - azok hárman elébe álltak. Felszólították, mutassa a személyazonosságiját. Misi az iratért ment, meg volt győződve, hogy érte jöttek. - Írjon alá ennek - mondták azok hárman. Csak amikor a motor felbúgott, s a furgonnal ők hárman elrobogtak, bontotta ki a selyempapírt, amit a kezébe adtak: rózsaszínű tejes szegfűk voltak Párizsban élő elvált felesége meleg karácsonyi üdvözlétével, és volt a kezében egy bokály is. Misinek, amikor a bokályra pillantott, jutott eszébe, hogy a rubrika, ahol aláírt, kristályvázát tüntetett fel.

Misi vitte a szegfűket.

A FIKÉ-nek, a főiskolások egyik egyesületének volt akciója a két háború közt a szórványgondozás. Felkeresni azokat a családokat, akik diaszpórában élnek. A szétszórtságra kényszerült magyar gyerekeket nevelni kellett, és ez vagy úgy történt, hogy a főiskolás az egész év folyamán látogatta valamelyik községet, Sárdot, Szászfenest, Kolozsbodrogot... s ott vasárnap írni-olvasni tanította az összegyűlt kicsiket, vitt nekik ábécét, történelemkönyvet - ezeket a Minerva nyomtatta -, vagy úgy igyekezett lelket tartani a szétszóródottakban, hogy nyáron hosszabb időt töltött Septéren, Kissármáson, Alpestesen, Felpestesen s más ezer távoli helyen. A két háború közt Dobrudzsában, de az egész Regátban voltak magyar munkások és főleg vasutasok, akikkel foglalkozni kellett, az önkéntes főiskolás egybegyűjtötte a kicsi csiz-

másokat, és tanította őket. Mindenüvé kerültek főiskolások, Misi is ilyen nyári szórvány-missziót vállalt. Konstancán sorkosztón élt, minden nap egy másik család látta ebédre.

Szép dolgok voltak ezek, Misi azt mondja, ő pozitív munkát végzett. Azt mondja, az életben csinált valamit, amire szívesen emlékezik, ez a nyári missziózás az volt, apró csizmásoknak elvitte Bessenyeit, Balassit, Csokonait. Más lapra tartozik, hogy szórványgondozás közben kapott magának feleséget.

Szórvány s nem szórvány, volt sokfajta és -féle szélfújta nép, különböző erősségű szelek elfújták messzire az embereket, különösen Konstancán - ott van a föld vége, onnan nem lehet tovább lépni - a harmincas években ez a magyaroknak is a konjunktúra terített asztala. Ígéret földje. Mindenből pénzt lehetett csinálni - volt ott egy magyar borbély, annak olyan jól ment, az csak Golfot szívott, ennek a cigarettának két lej volt darabja, és a Rózsa úr vendéglője! Egy Rózsa úr nevű zsidó kocsmáros tartotta, ez a Rózsa úr kiírta. Erdélyi Konyha - ott, Konstancán hagyták, senkinek nem szúrt szemet. Erdélyi Konyha! Konstancán csak ezért a két szóért minden magyar kötelesnek érezte, hogy felkeresse.

Ott, Rózsa úrnál itták el a nagy pénzeket a jól kereső konstancai magyarok. De Misi nem az Erdélyi Konyhában ismerte meg Palánki Zsuzsát.

Öberl doktor úrnál.

Ez az Öberl úr - irtó egy figura; megáldva férfiúi receptivitással - nagyon nagyra volt: jogot végzett, és ezzel ugyanúgy kérkedett akár az előbbivel; közben abban az időben a jogászt a diplomások cigányának tartották. Le volt sajnálva: jogász? - de hát amikor jog nem létezik! Hát akkor mi a fenéből készül, miből vizsgálzik, és egyáltalán, mire való neki a jogtudomány? Jogot nem is volt kötelező hallgatni, annyira tisztában voltak azzal, hogy mi az értéke - ez az Öberl úr volt a Palánki Zsuzsa alkalmazója, és Misi szerdai napokon ennél az Öberl úrnál ebédelt, Zsuzsa bejárónő volt. Öberl úr nagyon vigyázott rá, nem ok nélkül. Az összes aggregények és hűtlen férjek tárgya Palánki Zsuzsa lett. Szép számmal akadtak, akik csak plátói alapon álmodoztak Zsuzsáról. Tényleg nagyon szép nő volt, szép szőke, általában a szőkék teltek, nem kövérek, Zsuzsa is ilyen volt, természetes, hogy nyomorgatta a szíveket: írtak hozzá zöngeményeket; Záborszki volt a Zsuzsa legeltántoríthatatlanabb széptevője, és aztán még Trajtlik, az érettségizett.

Záborszki Máramarossziget valamelyik sarkából került Konstancára. Lengyel lehetett eredetileg, harminc év körüli, és mivel foglalkozott? Paktumot kötött palesztinokkal, görögökkel a máramarosi borzderes marhát szállította a részükre, - hogy jött rá, erre, hogy ez jó üzlet? A palasi részen egy borzasztó nagy színt bérelt. De miből gazdagodott meg, mi volt neki a fő jövedelme? Amit senkinek eszébe nem jutott számon kérni tőle. A palasi szín tele volt tehenekkel, s Záborszki naponta száz liter tejet fejetett, amit aztán előfizetőknek elszállított. Hozzájárulása a missziósok kosztjához napi két liter tej volt. Misiék azt kicsuprozták, feléből tejeskávét csináltak, felét megaltatták.

Trajtlik? Hát ez a Trajtlik is! Érettségizett ember, ez volt a titulája - akkor az érettségi diploma egy társadalmi osztályt jelentett. Trajtlik nagyra volt vele, de Zsuzsának abban is imponálni akart, hogy ő jobb körökben forog - rang s pozíció két különböző dolog, lehet valaki gróf, járhat amellet foltos nadrágban, Trajtliknak teljesen bizonytalan jövedelmei voltak. Időnként mesés pénzekre tett szert, nem lehet mondani, hogy keresett, mert a kereset az permanens - és közben olyan, aki egyénien együgyű is, gyötrő nagy nyár volt, meredeken sütött a Nap, Trajtlik hozatott jégphasábokat, körülbarikádolta magát jégtaáblákkal, tüdőgyulladást kapott, az orvosok csak ügyyel-bajjal tudták ezen a világon tartani. Trajtlik szintén az adományozókhoz tartozott. De aki igazán kitett magáért, az Kerék volt, a kőműves - akkortól datálódik Mamaia

felfedezése. Mamaian, Eforián, Movilán abban az időben kezdődött az építkezés. Nem az állam, magánosok, újjazdagok - annyi pénzük volt, amennyit akartak - rendszerint két-emeletes villákat húztak fel. Kerék megkereste a havi tizenkétezer lejt - egy jó pár ökör árát, munkával ennél többre Konstancán akkoriban csak a magyar szobafestők számíthattak.

Misi ment az utcán - késő délelőtt rendesen Zamfirescunéhoz volt hivatalos Zamfirescuné, egy vámtiszt felesége, magyar volt, s hogy Konstancán református egyház létesült, megtörtént az ismerkedés. Zamfirescu úr időről időre mellékjövedelmeket mondhatott a magáénak, s amikor a becslésnél egy-két vagon narancsot tévedett engedékenysége, figyelme, méltánya, kedvesége viszonzásául a szállító ráadásként egy-két mázsa narancsot is küldött a lakására. Zamfirescuné a barátait meghívta narancsszüretre. Forró nyárban hozzájuk menni és narancssal döglésig telni szinte programnak számított. Misi annyira elkényesedett, hogy a narancsot már meg se kóstolta, csak a mandarint, azt is úgy egészben bekapta, és a nyelvével összemorzsolta. Misi mandarinokkal eltelve lépkedett a fő utcán, s jött vele szembe Palánki Zsuzsa. Harmadszor látták egymást, Zsuzsa Öberl úrnak végzett bevásárlást, Misi elkísérte, és nem tudtak elválni. Tele kosárral erre-arra csavarogtak, míg egyszer a tengerparton találták magukat. Sétáltak a homokon, már messze kint a halásztanyánál, találtak egy üres nádkunyhót, Misi azt a halászgazdától kölcsön vette, ide ültek be a Nap elől, itt töltötték az egész délutánt, s az éjszakát. Zsuzsa reggel felébredt, mikor látta, hol van, s eszébe jutott, hogy mi történt, elkezdett sikongani. Misi kezében teáskannával és hallepényes tálcával a bejárathoz ért, bekukucskált, látta. Zsuzsa a priccsről nézelődik: sikong, kacag s örül.

Zsuzsának minden misztikus volt s nem emberi. Az volt a szavajárása: nem emberi! Azt mondta: milyen misztikus hangon szól a csengő, milyen misztikus hangon dudál a hajó! Milyen misztikus hangon gurrog a teve... az nem emberi!

Ezt az utóbbit már később, amikor Misi hathónapos katonai szolgálatot teljesített Algériában a meharistáknál, Zsuzsa akkor mondta.

Mint ahogy a lovakban van arab s telivér, a tevék közt is van egy kitenyészett, katonai célokra jól bevált futó teve, a mehara. A meharista osztag Bou-Sadán székel, Zsuzsa lánctalpas autón a sivatagon át oda érkezett, Misi fehér s meggypiros burnuszban ült a tevenyeregben; a sivatagi rendfenntartó alakulat a beduinok túlkapásait megtorló mozdulatokat gyakorolta. Zsuzsa nézte a Misi sárgán felkantározott tevéjét, mely mint aki a felfejlődési rohamokkal torkig van, békétlenül gurrogott.

- Milyen misztikus hangú ez a teve, ez nem emberi!

3.

Misi a házi rajzasztalára hajol, válla magasában bokály, rózsaszínű teljes szegfűk, Misi poharában szállási szürkebarát - a bort Sajti bácsi hozta, Sári karácsony szombatján odakanyarodott a villa elé, Sajti bácsi lelépett a szekérből, és a szalmából előkereste a demizsont: a kócsszállási igazgató sose felejt el Misinek bort küldeni, Sajti bácsi megoldta a késefát, Sári csiklandós ló, Sajti bácsi meg is feledkezett erről, de útközben ivott is, mikor megoldta a késefát, Sárihoz éret. Abban a pillanatban Sári olyat rúgott, Sajti bácsi mint egy futballkapus, úgy repült.

- Ejnye, Kedves - mondta Sajti bácsi neheztelően, és feltápáskodott. Fejét megrázta, hogy a füle kiduguljon.

Sári lipicai kanca: ez magyar tenyészet: Sárinak a fején látszik a lipicaiság: nincs olyan szép vonalú feje, mint az arabs lovaknak, a mozgékonyasága - arabs-lipicai szangvinikus természet -, a Misi Fiatja olyan, bármilyen kis hatásra azonnal reagál. Ez a Sári annyira csiklandós, csak hozzá közeledsz, már harap, rúg, vickándozik, amikor be kell fogni, Kócsszálláson a diákok ketten kétfelől megfogják a hámot, és hátulról a Sári hátára dobják. Sári egy óriásit rúg, fel a csillagokig - az első benyomás az ingerlő: mint ahogy vannak csiklandós asszonyok, csiklandós ló is van -, utána Sári állja, hogy befogják - szertartás befogni, s ne érij hozzá! -, szemellenzőjét szorosra kell húzni, hogy ne sokat láthasson. Ha befogták, megy, még igen is. Ezt a Sárit arra használják, hogy Kócsszállásról a városba hacukáznak vele. Elég sok az a tizenöt kilométer, de Sári fel se veszi.

Misi a második pohárnál tart, Algírban szokott rá a borivásra.

Azt mondja: ahogy ma kiküldetésbe mennek, a harmincas években Zsuzsával úgy mentek Párizsba. Utolsó éven Misinek ösztöndíja volt a budapesti József Műegyetemre, és amikor végzett, a Hoffer párizsi fiókvállalatához kérte magát. Kimentek Zsuzsával, és kiderült, hogy ő ott vita és peres ügyben is kompetens, Párizsban az École Central Politechnique-en is lehallgatott fél évet, ott is megvédte disszertációját, és ezzel birtokba vette a francia oklevelet. Majdnem egy éve éltek már Franciaországban, amikor a cég áthelyezte őt a tengeren túlra, ahol hatalmas területek voltak művelés alatt. Hogy a cég befészkelje magát, meg kellett küzdeni az óriásira szabott beviteli vámmal. Miután az alkatrészekre úgyszólván nem volt vám, a Hoffer szétszedett állapotban juttatta gépeit Észak-Afrikába. Algerben, Oranban, Fezben (Marokkó) állottak szerelőműhelyek, s magyar szakemberek irányításával helyiek rakták össze a traktorokat. Összeszerelték, mintavásárokon bemutatták, és ötéves hitelre eladták a gazdaságoknak. Misi megtanulta a legszükségesebb arab szavakat, az arab paraszt nem tudott franciául, az egy hengeres, fél dieseles, könnyen üzemeltethető traktoraikat hangjuk után puff-puffoknak nevezték. Észak-Afrikában a tengerrel párhuzamos sávon primőröket termesztettek, Franciaországot egész évben ellátták friss főzelékfélékkel, aztán ellátták olcsó vörös borral. A bort üveggel bélelt vasbeton tartályokban tárolták. A szőlő- és gyümölcs-zóna széles volt, ezt követte a gabonakultúra, és legbelül, ami után már a sivatag következik, volt a préri, a legelők zónája, ahol nomádok nyájukat terelték, és ide csapták ki hathetes rekreációra a tevecsdát. Misi bejárt ültetvényekre, társult parasztgazdaságokba, Zsuzsa Konstancán érzékeny volt, Párizsban érzelmes lett, itt szentimentális; Zsuzsának négyévi házasság után eszébe jutott, hogy ő fiatal lány, ő Misit otthagya. Misinek azóta felment a tyúkpiacra az ára.

Zsuzsa a sek el arab (legfelsőbb közigazgatási főnök) segédletével visszament Párizsba, Misi akkor tért rá a kutyatartásra. Leila közreműködésével Algírban szerezte be az első kutyát; Leila elvégzett a franciáknál egy tanfolyamot, képesített gyermekápoló lett, ő dajkálta volna Zsuzsa gyermekeit, hogyha lettek volna. Leila meglehetősen lusta volt, ténykedése kimerült abban, hogy járkált Zsuzsának bevásárolni. Takarékoskodnia kell, mondta Misinek, mert a férje egy virágüzletben kihordó, fizetése nincs, csak a borral; férjének három felesége van, s most volna egy alkalom, hogy Ali ben Achmed, a férje negyedik feleséget vegyen magának, ez azt jelentené, hogy a család gyarapodik egy kenyérkeresővel; Leila szólt a férjének, szerezzen Misinek kutyát.

Ennek az Ali ben Achmednek a közvetítésével jutott Misi kutyához.

Az arabok mind jól érezték magukat Misivel - ha ezeknek megfelel az én barátságom, engedtessek meg nekem, hogy köztünk én is jól érezzem magam. Misinek emiatt voltak Zsuzsával szóváltásai. Misi azt mondja, a Közel-Keleten az ember elmegy harminc vendéglőbe, egymás mellett hegyén-hátán állnak az icipici vendéglők, és a vendég mindenikben más levest kap, mindenik vendéglőnek megvan a maga specialitása, mindenikben mást szolgálnak

fel - hát akkor az emberek? Neki azért szokott annyi barátja lenni, mindenki felfedez valami érdekeset.

Már volt szó róla, hogy Misi engem Kócsszállásról hozott. Az igazgató megbízásából a gazdaságnak szőlődarálót tervezett, aminek az árát az adminisztráció folyton elodázta kifizetni. Misi nem alkudott; nincs harag, mondta, ő megkap engem, és ezzel a számla ki van egyenlítve.

Misi ilyen volt: nagy pénzeket hagyott elúszni. Kiváló terveket készített krajcárokért. Csak hogy odamutassa a világnak: ilyet teremtek én, ha jó kedvem van. Sokba kerültem Misinek, a daráló megtervezése elvette rengeteg éjszakáját, de legalább hozzájutott egy igaz baráthoz. Misi elégedett velem, az előszobában bekecset terített le, éjszaka azon fekszem.

Karácsony estéjén Misi kitöltötte magának a harmadik pohár bort. Ezzel egyidőben kántálók állottak a villa elé az ablakhoz. Énekeltek, s utána becsengettek: Misi fiatalabb barátai voltak, a vezérük Ortási Csaba, aki közigazdász. Ez az Ortási, amikor Misi Konstancán ráakadt, már nem tudott magyarul. Balázsfalva mellett született, s az apját a kikötőbe helyezték. Ortásit Misi indította a gimnázium első osztályába - és még hány mérnök és tanár került ki így a „szórvány-gyermekek” közül. Amikor Misi külföldre távozott, három pap vállalta magára Ortási tanítási költségeinek nagyenyedi finanszírozását. Jelesen érettségizett, és azóta se felejt el Misit.

- Ez az a magas költségű kutya? - kérdezte Misitől. Lehajolt, megrengetni a hátam.

Misi behívta őket a villába.

Még mindig ugyanazt csinálod? - Ortási Csabáék megnézték az asztalilámpa fényénél a rajzot.

- Két hete dolgozol rajta!

- Jó, de már közeledik a finis - válaszolta Misi. A demizsonból bort töltött poharakba.

Hívták Misit, menjen velük kántálni. Misi felvette oldalt behasított szürke zakóját, és valami régi éneket szedett elő az emlékezetéből. Jó kamaszosan előadta.

- Ez Misi - mondta Ortási Csaba -, azonnal kapható mindenre, ő sohase lesz öreg.

Hiába múlnak az évek, Misi nem megtört.

- Mint valami szellemi utóvéd; mint aki kivesző emberfajt képvisel!

Ortási Csaba azt mondta még. - Misi, Misi, de jó fából vagy faragva. Neked nem árt a jégeső sem.

Pedig Misi aznap is kimerülve érkezett haza. Naponta vannak kellemetlenségei: ma megint majd megverte a veres orrút: beállított hozzá és kényszeríteni akarta Berzán Pistával szemben elfoglalt álláspontja feladására. Ennek a veres orrúnak nem megy a fejébe, mondta Misi, hogy az erőszak egyet nem tud: rokonszenvet kelteni.

Misi azt mondta Csabáéknak: milyen megnyugtató, ha az embert hisztériások vesznek körül. Látja, hogy ő maga normális.

Elindultak, és Misi szólott nekem: a gazdi elmegy.

Ortási Csabáék megpróbálták magukkal cipelni. Lefeküdtem, nem mozdultam a küszöbről; Misi kényes rá, hogy én mennyire kötelességtudó vagyok. Megpróbáltak a nyakörvemtől felemelni, és elvonszolni, megfeszítettem magam. Máskülönben sem voltam szalonképes, tegnap Misi lefestett egy spájzajtót, én nekifaroltam, s most fél oldalamon habos a szőr.

- A kutyának az a dolga, ha a gazda nincs otthon, hogy ő vigyáz a házra - mondta Misi. - Nem mozdul el a küszöbről, míg a gazda meg nem jön.

Néztem utánuk.

Mikor elhaladtak, rohantam, átpréseltem magam a kapu alatt. Szaladtam az utca végére a sarokig. Jól sejtettem. Fáya Erzsébethez vettem irányt.

4.

Februárban volt négy nap, beillett volna tavasznak. A villa előtt, a kavicsoson volt legmelegebb; Kócsszálláson ilyenkor a jég már elvékonyodott, a partok előtt hullámszik a víz, a madarak a száron keresik nyári szállásukat. Sárít tél végén mindig egy gidránnal fogják össze, az igazgató a szaktanárokkal szemlére megy, hogy vészelte át a szőlő a fagyokat.

Ennek a csiklandós Sárinak van egy fia, Medárd. Azért Medárd, mert június nyolcadikán született. Iskola csikója, olyan bolondos, mindenki játszik vele, mindenki beszél hozzá: kedves, okos... Medárd - mindenki csikója: csődör és egyéniség - az anyja intelligenciáját örökölte, sörényébe pántlikát fontak, szünetben barátkozik a fiúkkal.

- Medárd, gyere ide!

Kalácsot, kiflivéget, cukrot adnak neki, megeszik mindent; annak, aki nem vette észre, Medárd a karjába csíp. - Jaj, a csitkó mindenedet! - Az illető hátrafelé egy óriási pofont ad Medárdnak. Medárd fel se veszi, játék ez neki. Egész nap szabadon mászkál, annyira megszokott, hogyha valakinek a hátához settenkedik és belecsíp, az arra se néz, csak pofán csapja.

Medárd lődörög odább.

Ha a pofonokat elunja, megy a bivalyokhoz.

Kócsszálláson a gazdaság tulajdonában van Medárd, akkor két kisborjú, azután a két ökörbivaly. Miska és Kondor. Miska és Kondor le van cövekelve, éjszakára mindig lecövekeli őket, este van, munka után van - az az esti várakozás! Tanár, diák az udvaron, még van egy kis világosság, már nincs semmi gond, meleg van, vacsora után van, mindenki élvezi a semmittevést; a két ökörbivaly elé odarázva egy halom irtás, a málénak a hajtását, a fattyú kukoricát, amit kapával kívágnak, hívják irtásnak: leveses, tejes, édes, táplálék, és akkora halom, hogy a fogatos öllel nem is érte át, a föld végében ostorral kerítette körül, úgy emelte szekérbe s hozta. Már elültek a legyek, a két bivaly gond nélkül majszol. Medárd hozzájuk lődörög, és elkezd enyelegni Kondorral. Csipkedi az ökörbivaly lábát csüdtől felfelé. Kondor állja, mint a bivaly. Azt hiszi: vakarják, kéjesen mereszti a lábát. Medárd meg halad felfelé, elér egész az ökörbivaly hasáig. Aztán Medárd azt a csenevész, elkorcsosodott, de nagyon érzékeny kis csimbókot csípi meg a Kondor combtövében. Kondor, mint egy balerina, billen. De azzal a pihe mozdulattal egészen: mint aki balettozik. Akár egy faun, bivalytól nem is látni ilyet soha. Aztán, lévén Kondor egy szelíd jószág, lassan hátranéz Medárdra.

- Mi volt ez?

Egyébkor arra se méltatja Medárdot, hogy taszítson rajta, most a rossz vicc miatt bivalyosan vérben forgó a szeme.

- Mi a fenét ki nem találsz, te marha?!

Medárd alig titkolt pléhpfával odébb lődörög onnan is.

A csengőnk szól, felkapom a fejem, Rézi kutyával Hencz Liszka áll a kapuban. A kerítéshez sietek; Liszka nyomja megint a csengőgombot. Néztem, tudhatja, hogy Misi még nincs itthon. De hangom nincs, Misi azt mondta, Hencz Liskára mindent rá kell hagyni, Liszka egy bolond mellett volt nyolc évig.

- Nahát, úgy is van.

Misi örökké ráhagyja.

A bolond, aki mellett Liszka volt, Giglinek képzelte magát, énekelt, Liszka tapsolt neki: ő volt a közönség. Biztosan elromlott a vasalója, Liszka olyankor jön Misiért. Liszka írt egy cédulát, s bedobta a postaládába.

- Nincs kedvem Misivel elmenni ma hozzájuk?

Rézi kutya egészen oda billen a kerítéshez.

Meghívása meglep.

- De, nagyon - válaszolom. Felhasználom az alkalmat, hogy a Misi nevében is gyorsan elígérkezzem.

Hogy kiszépült ez a Rézi, bámulok utánuk. Az utcasarkon befordulnak. Ágaskodok, azután megyek a kavicsokra. A Marci gazdája a villák közé visszaállította a kerítést, a Marci gazdája azt mondta. Ha csak egy kutya van az udvaron, az az úton jár, és nem hancúroz le mindent. Jó is, hogy a kerítést felállította, Marcival már nem lehetett bírni, féltékeny volt Dinára, és állandóan nekem akart rontani; ő nem látja, azt hiszem, hogy nekem is arra fáj a fogam, akire az övé?! Nekem hátvéd kell, vicsorgott rám, Misi nélkül én nem merek a kertbe menni.

- Mit gondolsz, én elszaladok tőled?

- Mert nem tudsz szaladni - vakkantott.

- Tökfej, kerítés van köztünk, nekiszaladjak? - Visszlábbal földet kapartam a fejére.

Marci nekiszökött a kerítésnek, s beleharapott.

Misi utálja, ha acsarkodunk, azért inkább nem járok a kertbe.

A meleg kavicson várom, hogy jöjjön és elinduljunk Hencz Liskához. Örült időérzésem van, mondja Misi. Azt mondja, én tudom, hogy neki mikor kell hazaérkeznie, és hogy én nagyon le vagyok sújtva, ha ő nem érkezik meg időben. Ma is késni fog, pedig szeretnék Rézi kutyánál levizitelni.

Szemem behunyom, s már Kócsszálláson vagyok. Látom kergetőzni az állatokat. És mennyire mulatságos, mindegyik fél a másiktól. Szaladnak egyik a másik után, és ugyanakkor tartanak is egymástól. Medárd csudára ijedős. Medárdot egy macskakölyök halálra tudja rémíteni. Medárd talált egy szörgombolyagot, lehajolt, hogy megszagolja, a gombolyag fűjt, Medárd, mint akinek az eszét vették, úgy nekiiramodott.

- Drága kócsszállási barátaim, isten veletek!

Alszom, s hallom magamat felsóhajtani.

Már az is egy búcsú volt, amikor Misi körülhordozott Fiatján a gazdaság udvarán, csak akkor még nem sejtettem.

Álmomban az irodaház lépcsőjén vagyok, az irodaház elől betekinthező az egész gazdasági udvar. Én mindig szerettem meglesni a jó kis pillanatokat.

Egyszer mi történt? A gazdaságnak méhészete volt, és Kovács szíjgyártó volt a méhész. Kovács, ahogy tehetette, szaladt a szövetkezet söntésébe fröccsözni - Kócsszálláson a parasztok pálinkát isznak, az iparosok fröccsöznek. Kovács beült a jó hűvösre, és a gyerekek azt mondták, menjünk mézet lopni. A mézürből kiszedték a jó teli lépeket, amit nem tudtak megenni, a legkisebbik zsebébe gyömöszölték. A kicsi zsebbe dugta a kezét, s a keze odaragadt. A söntésbe ment sírni, Kovács megszólította a fröccse mellől: - Mért sírsz kisfiam? Nem tudod kivenni a kezéd a zsebedből? Hát mért nem tudod? Beragadt? - Kovács, a fröccs is hozzájárult, szelíden elmosolyodott: - Hát mi van a zsebedben? Méz van? Hát hogy került oda? Loptátok a gazdaságtól?! Az Istenfáját!... - Kovács felugrott, s nekiiramodott. Azután visszaszaladt, felhajtotta a fröccsöt és most már eliramodott.

Én ott is mindent felszedtem, mint egy mézesbot.

Ellestem az ilyen pillanatokat - de érdekes így az életekbe bepillantani és látni az összes mindent.

Ragadtak rám...

Misi későn jött haza. Elolvasta a Liszka üzenetét, azután felöltözve egy fél órára ledőlt aludni. Csak másnap hajnalban ébredt meg, de jókedvűen tett szemrehányást nekem, amiért este nem ébresztettem fel. Fütyörészett, úgy ült a Fiatba, s ment a munkatelepre.

5.

Korán, de egy nap késéssel bekopogtunk Hencz Liskához. Liszka nem volt odahaza, a házmesterné azt mondta, Benno páterrel felment a teraszos vendéglőhöz. Benno egy fehér arcú ijedős férfi, félt a falusiaktól, ahol a kápláni tisztet kellett volna betöltenie, elszökött a városba, és a Liszka törődésére bízta magát. - Szép férfi - mondta Misi -, és Liszka siet aláfeküdni a szép férfiaknak. - Misi úgy indított, olyan hévvel, majdnem elvágódtam a Fiatban. Ezt a Bennót Liszka tutujgatta, ajnározta, és kezdi azokra a helyekre hordozni, ahova eddig Misivel járt. Szerénységéért, alázatosságáért Misi tisztelte a káplánt, s azt képzelte, tiszta, szent és tökéletes. Liskánál, ahol találkozunk, Misi előzékeny hozzá. Liskánál, amikor ott voltunk, a kiscica rendezett magánszámokat. Hol kint nyávogott, hogy be akar jönni, hol bent, hogy ki akar menni, Benno mindannyiszor sietett a kiscica kedvében járni. Egy olyan konfidens kiscica a Liskáé, állandóan ugrik az ember ölébe, kieresztett körömmel. Misi ismerte a szokását, és örökké úgy fordul, hogy a cicának ne legyen alkalma az ölet igénybe venni. Benno annyira megrémült, mikor a cica kieresztett körömmel ráugrott, szemgolyói kimeredtek, mintha el akarnának pattanni. Hirtelen messzire elrepítette térdéről a cicát. Természetes mozdulat volt, az ösztön diktálta villámreagálás. Utána Benno bűnbánó ábrázattal hosszú ideig restelkedni látszott.

Mikor minden a helyére zökkent, és az incidens a feledés homályába akart merülni, a kiscica kikérezkedett.

Úgy látszik, a macskáknál ez mánia: amikor beáll és teljes a nyugalom, nekik sürgős elintéznivalójuk akad.

A mi Samu urunk is megvárja, míg lefeküdtünk. Addig hiába könyörög Misi: Samu úr, tessék bajára fáradni. Akkor ugrik a kilincsre, ha már el is felejtkeztünk róla.

Samut Misi elkeresztelte Úri Embernek: egész éjszaka odavan, nem dolgozik, a kosztot helyébe hordatja, és - nem fizet.

Misi felkanyarodott a teraszos vendéglő parkírozójába, szétnézett, a pincérnél érdeklődött, akkor elindultunk az erdőbe vezető ösvényhez.

Útközben megismerkedtem egy fehér kutyussal, zsemleszínű kerek foltokkal. A kutyus hűségesen velem tartott, nem létezett, hogy előreszaladjon vagy lemaradjon, ez a kutyus mindent elront, Misi intett léptessem le. Az erdő alatt falusi házak épültek, a meghibásodott drótkerítésnél a kutyust bevitettem egy udvarra, szeme rajtam függött, nem vette észre, hogy ő a dróton belül, én kívül vagyok. Szaladtunk együtt, aztán el kellett válnunk, a kutyus be volt kerítve. A kerítés párkányára hágott, onnan ugatott, olyan keservesen és utána annyira dühösen, de ha velünk jön, az elgondolásunk megbukik. Szaladtam előre, és pontosan annak a tölcsernek az alján, amelyen körben cserje a párkány, hogy ne lehessen belátni, s amelyet Misi fedezett fel ilyen célokra, egymáshoz közel ült Liszka és Benno páter. Röffenve a száraz levélbe túrtam magam. Hátra se tekintve kezdtek futni. Benno páter elől s a lemaradt Liszka sikolyaitól még inkább megrémülve, akár a szélvész. Az alkalmas pillanatban azután Misi előlépett rejték helyéről, s karját széttárva felfogta a szaladó Liszkát. - Itt hagyott a vadaknak! - tört fel az elkeseredett panasz Liszkából. Misi csillapította. Utána Misi az ő természetes észjárásával azt mondta: mi a tanulság? A kipróbált partnerünket nem hagyjuk cserben.

Misi lefejtette nyakáról a Liszka rátekerőző karjait. Liszka akkor két kézzel Misibe fogózott, és hazáig nem is engedte el. Annyira hálás volt, a Fiatban a Misi vállára hajtotta a fejét.

- Misi, mért kell magának minden fehérnépet hátulról mustrálgatni? - kérdezte kicsi zúgolódással.

- Mért? - Misi meg volt lepve. - Hát mert fiúgyermek vagyok - mondta utána.

Otthon Misit egy új huzatú óriás fotelbe ültette. Átrendezte a lakását, mondta. Puhává tette, kényelmessé, meleggé; bélelik a könyvei is.

Leült Misihez egy zsámolyra.

Idővel rájövünk, mondta, nemcsak az arcáért felelős az ember, a kényelméért is.

Bort töltött Misinek s magának.

A bor visszahozta az arcszínét, s a kedélyén is javított.

Liszkában volt egy nagy adag önmutogatási vágy. Produkálta magát otthon a kutyájával.

- Bukfenc, Rézi! - kiáltotta Liszka máskor és Rézi engedelmesen átfordult a fején. De ez ma elmaradt, Liszka egyfolytában Misi körül forgolódott, megetette pástétommal, Rézi azonban alig tekintett rá. Mintha neheztelt volna valamiért.

A bor mozgásra készítette Misit; elindult a másik szobába, hogy megjavítja a vasalót. Liszka hosszan nézett utána, aztán a zsámolyon a fotelnek dőlt, kinyújtóztatta a lábát. Akkor rágyújtott, a gyufát valameddig égette, hogy szene legyen. Vette a tükrét, és a gyufa-szánnal vonalat húzott a szeme alá. Mint aki árnyékolja a tekintetét, aláhúzza a nézését, amire nála nem volt szükség. Ennek a nézésnek Misi még egyetlenegyszer nem mondott ellent. Berúszolta az ajakát, a fegyverzetét így felfrissítve nyújtózó mozgással átment Misihez.

Fogtam a lábszönyeget, és a heverő elől, amelyen Rézi aludt, a sarokba, a szekrény mellé húztam. Elfeküdtem rajta.

A beállott némaságra azután Rézi felemelte a fejét. Szimatolt, leugrott a heverőről, s odajött a sarokba. Megirigyelte a lábszönyeget, addig forgott, gomolygott, és dögönyözőtt, míg bele nem fészkelte magát az ölömbe.

Hétfőn Misi nyilatkozik, vállalja Berzán Pistát, vagy visszaadja építőtelep-vezető megbízását. A veres orrú, mondta Misi a vendégeinek, most már kényszerhelyzet elé állítja. De hétfőig még van közben vasárnap. Barátai éjfélkor elmentek, és Misi visszaült házi rajzasztalához - Samu úr félig lecsüngött a kandallón, melynek párkányához Misi a Zsuzsa Párizsból érkezett színes fotóját támasztotta.

Zsuzsa annyira bestia, mondta a vendégeknek Misi. Érti, hogy az idő meggyorsult felette, és most hetente más-más színűre festi a haját.

Misi bort töltött a poharakba.

Hengerváz szerkesztődött a milliméterpapíron előtte.

Berzánnak nem volt adottsága építőtelep-vezetésre. Amikor ezt a tudomására hozták, Berzán Pista tönkrement: lefogyott, megbetegedett, és közben minden követ megmozgatott, hogy a helyén maradjon. Életében egyetlen elképzelése, megoldása se volt. Rajzot soha nem csinált, de még egy vonalat se volt miért húznia, és vette magának a bátorságot, hogy terveket felülbíráljon. Kész munkákra ráírta nyers megjegyzését: „Ez nem meggy!” Annyira se fárasztotta magát, hogy elsajátítsa a helyesírást.

Berzán mindenkit megbántott, munkatársait azzal, hogy lekezelte őket, magára haragította. Főnöksége idején soha senki mellett ki nem állt. A parancsosztogatókhoz szegődött testestől-lelkestől. Kiszolgált. Akiről egy magasabb beosztású lekicsinylően nyilatkozott, ő ráduplázott.

Az emberek elhatározták, ki hol tud, árt neki. Nem összebeszéltek, egyéni csatározások voltak: kiteszem elébe a lábam! Az ő elvszerűnek vélt fejére egyszer csak elkezdtek ütések zúdulni. Nem tudta megérteni, mások nem törik magukat, és ő, aki annyira igyekszik, már egy szavazásnál is bármelyik ellenjelölttel szemben alul marad.

Külön szigorú erkölcsök szerint élt.

Ennek ellenére le kellett váltani - nagyító alatt óriásivá nőnek a kis hibák is, hát még ha visszataszítóak. Szörnyű átok: mit jelent, ha valakit kiutálnak, még az imádsága is bűnné változik.

Misi azt mondta a barátainak: nem mondja ő, hogy nagy öröm látni egy olyan lebukott pasast, mint Berzán Pista. De amikor a hatalom teljében van, nem bánnád, csapna bele az isten nyíla. A visszaszorítottak, lecsatoltak, ok nélkül ki- és rendre utasítottak a nyomába szegődtek, mint a csikaszok, és nem engedték lélegezni. Percnyi nyugalmat nem hagytak neki... Berzánon kívül senki se mondta a vezérigazgatónak azt a komisz köszönést: alázatos tiszteletem. Senki nem hajbókolt felfelé annyit, mint Berzán Pista.

- És mégis - mondta Misi a barátainak - mikor már kapott két-három pofont, sajnálni kezded.

Berzán azt mondta, ha őt el is helyezik az építőtelepről, az elért pozíciójának megfelelően kell javadalmazni. Ehhez ragaszkodik.

Vasárnap, ebéd után, Misi leakasztotta a pórázt. Nem akartam örömben féktelenkedni, vártam, hogy Misi úgyis azt mondja, a kutyájának mindene a csavargás, és ha ő nyúl a pórázért, akkor én már kint várakozom a kapunál. Misi a Fáva Erzsébet fiát elvitte kocsin az állomásra. Elutazott nyári termelési gyakorlatra, és nem akarta, hogy az anyja is kikísérje. Misi csak letette az állomásnál, aztán szinte szó nélkül visszafordult. Erzsébetnek, mint az anyáknak, szeme fénye a fia. - Tisztellek, ragaszkodom hozzád - mondta Erzsébetnek -, többet

érsz nekem, mint három utcalány, de ne kísérsz ki. - Ne játszd itt a cinikust! - szólt Erzsébet. - Csak most veszem észre, hogy miket beszélsz. Utálok ezeket az útszéli bekövéseket. - Ne csináld az eszed, Kicsiédessanyám; mit vagy úgy oda? Úgyis tudom, hogy álszenteskedsz. - Mert Misi itt van? Na, légy szíves... - Erzsébet kétségbeesve nézte a fiát: - Ilyen alávalóságot!

Nagyon felháborította a fia viselkedése: ezt az egyvalakit mondhatta hozzátartozójának, és állandóan volt vele civakodás. Néha már azt hiszi, mondta Erzsébet Misinek, rögeszméje, hogy a fia nélküle nem viszi majd semmire. Ha az ember azt akarja, hogy szép legyen körülötte a világ, szükség van rögeszmékre, válaszolta neki Misi.

- Egy magunkfajta embernek az a tökéje, hogy rögeszméi vannak és abban reménykedik, hogy néha valami meg is valósul belőle.

Senki úgy nem tudott leszállni a nagyképűség lováról, mint Misi. Ült Erzsébettel szemben, fél órát hallgattak, Liska ennyi idő alatt felfordította volna az egész házat - Benno páter még akkor kiengesztelte Liszkát, és azóta együtt jártak -, Misi ült, Erzsébettel szemben, szép, csendben, órák is elmúlhattak, néha megszólaltak. Ő egy megolcsult nő, mondta Erzsébet, elvált. Mit csinálhat egy megolcsult nő? Mihez kezdhet?

- Magát mindenki imádja - válaszolta Misi. - Magára az összes férfiak felnéznek.

- Az, hogy dicsérnek, nevetséges - válaszolta Erzsébet. - Az, hogy blamálnak, elkeserítő - tette mindjárt hozzá, és annyira szomorú lett. Ő annyiszor gondolkozik az élet értelmén. Az életet nem lehet megérteni ésszel, felelte Misi, csak azzal a csodálatos ösztönrel; az életet a parasztok értik igazán, nekik ehhez kifinomult ösztöneik vannak.

Ültek.

Egyszer azután Erzsébet felkelt, megfogta a Misi kezét, és húzta magával. Átmentek a másik szobába. Erzsébet még visszatért, és egy valódi Slazenger teniszlabdát gurított hozzám. Misi mondhatta neki, hogy megőrülök a labdajátékért. Teljesen új labda volt, nem létezett szétrágni.

Éjszaka, amikor eljöttünk Erzsébettől, Misi meg volt rendülve. A sarkában kocogtam, és csak a kocsinál jutottam észébe: hirtelen megfordult. Álltam előtte, számban a Slazenger labdával.

- Nagyobb, királyibb sorsot annál, hogy születünk! És hogy élünk!...

Misi tempós lassúsággal begyújtotta a motort.

Lépésben hajtott, soha nem vezetett ennyire sietség nélkül.

- A hatalom semmit nem mond - mondta merően maga előtt nézve az utat. - Semmit, de semmit!

Ebből megértettem, hogy már hétfő van: Misi döntésének az ideje.

Érzelmes játék

A néni visszajött: bársonyban volt, botjának gombja, akárcsak rövidre vágott haja - ezüstös.

Most ő igazán megérdemel egy olyan világos feketét, szólt. Tipegett, jólesőn sóhajtott, s mellém ült.

Hangulatos öreg hölgy volt, nem tartozott a siránkozó, slamos özvegyekhez.

Először el fogja mondani a romantikát, amibe belepottyant, nézett fellelkesedve a szemembe.

Kis sürgetéssel a konyhaajtó felé köhécselt, mely mögött ezekben az órákban Labanczné foglalatzkodott.

Hát odahallgassak. Pünkösdi volt, és negyed tízkor belépett hozzá Gergel Gergely. Vetetlen ágy s egyebek, repül minden. Odahallgassak, hogy mi történt: beszökken az ajtón ez a Gergel fiú, és a nyakába ugrik. Össze-vissza öleli, átfogja és az ablakhoz vezeti - tudják róla, hogy semmi pénzért nem áll fényképezőgép elé, öregasszony ne fényképeztesse magát, pláne ha valaha mutatott is valahogy-, Gergel elragadta, s odaállította a nyitott ablakhoz - és az udvar telis-tele fiatalokkal. Valaki filmezett... Állt ez a rengeteg fiatal az ablak alatt, örült, tapsolt és egyikük rögzítette ezt a pajkos jókedvet.

A kertbe! Ide le, hozzánk - kórusban követelték.

Előbb jöjjenek be őhozzá!

Beállított egy megilletődött libasor, összesen huszonegyen, kezét szorongatták, itt-ott arcon csókolták. Szemével jelzett Labancznénak, amijük csak van, mindent előszedni! Leültek, ki hova, ő is oda elébük, és tízóraztak.

Most már indulhatunk.

De gyerekek, nem szeretném, ha filmeznének.

Hanem volt neki beleszólása?

Közrefogták, ősszel kaszáltak, a sarjú még ott hevert laza boglyában, a fiúk felmásztak rá és körben felhúzták a lányokat, és őt is felsegítették. Köréje ültek, szavaltatták, felolvastattak a verseiből. Sziporkázó napos délelőtt volt. - Most pedig el tetszik jönni velünk a temetőbe.

- Hát ti hogy képzelitek ezt gyerekek?

És a szíve eközben eszelősen nekiiramodott.

Elmentek a férje sírjához, körülvették, akkor jött az egyperces néma tisztelgés - ismerem ezt az áhítatos csendet? -, s amikor eltelt, férje egyik tanítványa megszólalt. Ragyogó emlékei voltak a Bolyai évekből, s olyan avatottan szólt, ahogy csak igazán elhivatott előadó képes. - Gyerekek, én el se tudtam volna képzelni, hogy a temetőben lehet boldognak lenni... Most vált bizonyossá benne, hogy a férje nemcsak neki jelentett sokat, és hogy feledhetetlen. Alélt lett, és szinte az összerogyásig másnapos. Vad lett utána, majdhogynem szilaj, ami az ő korában szinte elképzelhetetlen, a fiatalok annyira hatottak rá. Fáradtságot egyáltalán nem tapasztalt. Hívták, töltsé velük az estét: továbbképzőre sereglettek itt össze, és másnap aztán már ment is ki-ki a maga állomáshelye felé - de ő akkor ott annyira nekibuzdult, elfogadta a meghívásukat, és Labancznénak megüzente a kimaradást. A fiatalok az asztalánál a hátához húzódtak, egymást váltva beszámoltak gondolataikról, elsírták bánatukat: igazi meghitt este volt, utána napokig nem bírt magához térni a megindultságtól utána. Jó lett volna, ha részes vagyok

benne, nagyon jó tapasztalatokra tehettem volna szert, csak akkor nem találta a módját, hogy értesítsen. Pedig a közelébe férközhettem volna soha ki nem merülő témáknak...

Hogy elrepült azonban ez a gazdag nap. Véget ért egy bohókás éjjellel, és a Ballag már... örök szorongásával. S ő még sokáig ott virrasztott utána az ablaktakarásban.

De mi következett! Gergel másnap megint jelentkezett. Bejelentette, készüljön, két hét múlva érte jönnek, és viszik autón végig a Székelyföldön.

Abból úgysem lesz semmi.

- Tessék komolyan venni, hogyha mondom - ez a Gergel gyerek roppant határozott.

Ígéri s elfelejti. Fellángolás, annyi. Hitte volna, meg nem is. De így is szép, hogy készítette. Hogy előállt vele. Egy koros nőre kinek van manapság ideje. Reggel állott az autójuk mellett a járdaszegélyen, és az integetésükre sálja heves lengetésével válaszolt.

Itália

Jó ha az ember lát és feltöltik élmények, és Bars elég érzékeny tudott lenni, hogy a szépség s a csoda ne hagyja érintetlenül. Élményéhség közben egyszer Rómáig bicegett - botjára támaszkodva persze, de átszelte szinte az egész olasz csizmát. Firenzében időzött legtovább - mégiscsak innen áradt a fény: A városállam gyakorló kézművesei szolgálták ki az egykori idők gazdagjainak az ízlését meg igényét. Firenze örökkéig köztársaság tudott maradni, és szabad légkörben virágzott a művészet. Firenze határozta meg abban a nem is annyira régmúltban az irányt, ő állított mércét, amit nem lehetett figyelmen kívül hagyni. Bars olyan jól érezte magát a volt városállamban, mint a napra kiült legyek: lebzsel Firenze terein. A Ponte Vecchion fél tucatszor végigsántikált - ez a híd annyira idős: etruszk eredetű, és ő legalább húsz ékszerüzletet számolt meg rajta; találgatta, melyik lehetett a Benvenuto Cellinié, akinek ötvösműhelyét olyan unikumok hagyták el, mint az az alakos gyümölcsöstál, amelyet azóta is a Vatikán őriz a vitrinjében. De a Ponte Vecchion megtalálni vélte a fényes helyet, hol Dante Alighieri Beatriceval találkozott. In contro di Dante con Beatrice... Sütkérezett a Suszterek utcáján: Firenzében az utcanévek nem változtak a világ teremtése óta, és a Suszterek utcája is átvészelt békét, háborút egyaránt. Bars a végén annyira otthonosan mozgott már, hogy mind várta, mikor toppan elébe az a széles arcú Benci lány (Ginero di Benci), akit Leonardo megfestett. Egy nap aztán lélekszakadva bicegett ki a város szélére, hogy hátha megleli a kis ösvényt, mely Vincibe, Leonardo szülőfalujába vezet. Bars nem turistaként mászkált Olaszországban, hanem mint háborús veterán, akinek ahhoz, hogy felépüljön, sok napfényre volt szüksége. De ha már ott volt, hogyha megtehetette, felidézte Bocacciót, Petrarcat, és szükségét érezte annak is, hogy lássa a számárfejet, amit egykor pásztor ütött félre. Bars kereste Fiesoleban a kertet, ahol ez, mint állítják, megesett - ahogy Boccaccio is hírt ad róla... De egyszer eltelőben lettek a kivételesen bársonyos fények, a hazatérésnek meg a búcsú pillanatának jött el az ideje, s akkor eszébe villant: hiszen Mózes nem látta. Nekiindult hát, és számaron, kordéban meg az apostolok poros lován elérte Rómát. Beszerezte és türelmetlenül kihajtogatta a város térképét, s ujjával felkutatta a szobrok szobrát. Elindult egymagában, s a végén már bicegőn is vágatva: most olyat lát! Megpillantja azt, amiről második gimnazista korában tanult - gyenge lábán valósággal robogott -, és kérdezősködés nélkül rátalált. Bámulta, magába itta a varázst. Megnézte, a jobb láb nagyujján ott a törés? Mert amikor kész lett vele, maga az alkotó is elámult. - Szólj meg! - mondta, s a nyomaték kedvéért kalapáccsal a lábfejre koppantott. Bars kényszerrel érzett, hogy Mózes szakállába borzoljon. Hogy a göndör szakállcsüngőket ujjaira hurkolja. „Volt egy márvány. És ebben benne rejtett Dávid. Egy másikban Mózes rejtőzködött. Csak a feleslegtől kellett a követ megszabadítani.” Gúnyos alak volt a mi történelemtanárunk, emlékezett rá vissza: borzasztó lesújtón vélekedett a dikicselésről. A mindenhez értő, tanácsot osztogató dilettánst roppant megvetette. Mózes II. Gyula tiszteletére alkotta a művész, akit annyira becsült, hogy az ókornak ezt a pompás óriását, egy sokat próbált nép vezérének a mását állította a sírjára. De milyen eredeti valaki volt az alkotó maga is - a zseniális interpretálók mindig megragadják a lényegét. Megható volt Bars számára azokon a köveken járni, melyeken egyszer istenségek, da Vinci és Michelangelo is lépkedett. Bars ott akkor lehajolt, felvett, és aztán a markába szorítva magával hozott egy kavicsot. Búra alatt őrizi azóta is. Elkeseredik, mert elkeserítő a mindenkori állapotok - leemeli a tároló fedelét, kezébe veszi a májfoltos kavicsot, és érzi, hogy visszatér az önbizalma, hiszen ott járt, és tapasztalta: létezik csoda. És nem csak álmodta

Farkasok

Láttál már élő farkast? Aklos látott: kicsik voltak, olyanok, amikor a farkas- meg a kölyök-kutya közt nincs szembeötlő másság - fülük lekanyarított, s a fejük - akár a kerek alma. Mivoltukra abból lehet következtetni, hogy mohón esnek neki az ételes csebreckének. Azok nem kérték magukat: tejet öntöttek eléjük és ők odaadással lefetyelték. A pacallal a látványosabb fél megszerzéséért inaszakadtáig húzógyakorlatot végeztek. Ezeket a különben végig szemérmesen egymás árnyékán topogó csikaszokat jó lett volna szemmel követni, hogy mivé nővik ki magukat, de beszolgáltatták őket az Egyletnél, s ott az elnök a falhoz csapta mindahányat.

Aklos már előbb is szerencsétlenné vált farkassal találkozni: egy krákoló öreg az anyátlan, vackuk elhagyására kényszerült éhenkórászokat a boksáinál szeneszsákba gyűjtötte. Ezek felnevelődtek ugyan, de kezessé nem váltak. Talán mert a boksarakó vénség a karámban is kötélvégre fogta őket - az ordasnak leheletnyi nyugta nincs, és ezek is az ócska mesternél a nap egész idején erre-arra himbálóztak. Vagy orrukat résbe kényszerítve a szű percegésére figyeltek, ami revesedésre meg mállásra utal, s így az egérút derengő kilátásával bíztak.

Miféle ez megint - Aklos magától kérdezte. Holdfénynél, szállás reményében, egy kapun zörgetett. - Mi az áldás, amit folyton hall? - Nahát, semmi - egy asszony igyekezett őt megnyugtatni addig is, míg a zárban fordított a kulcs. - Farkas vonít - világosította fel, s kihajolt a kapun elébe.

- Borzasztó hallani.

Az utcájukban valaki farkasokkal kereskedik, mondta az asszony. A farkasnak szokása panaszkodni a holdra. De ennek az utcabeli embernek ez haszon: jönnek értük a cirkusztól. Azután az állatkert is nála vásárol.

Reggel Aklos megkérdezte, vajon ő láthatná-e ezeket a farkasokat? Hogyne láthatná, felelte az asszony: menjen tovább az utcán, s már a kotorékszag odaigazítja. És csakugyan: egy udvarvégen dróthálózva volt a szeglet. Pruszklikos kicsi leányka eleséget vitt fatálon a ketrechez. Elhúzta a nehéz reteszt, s átbújt a nyíláson. Favég volt nála, azzal a nagy kevély ordas orrához dörzsölt, mert nem akart tágitani a táltól. Hat éves leányka lehetett, és az arca mint a csattanó számóca. Eszébe se jutott ijedezni: az ordas orrára súrolt a dercés favéggel, s mézeskalács cifrázású papucsával még utána is rúgott. Az erős vad elhúzódott, és nyelvével próbálta hűteni a szaggyal.

A tanulság? Hogy szeressük a farkasokat?

Aklos a kérdezőhöz fordult, hogy mire gondol? - Elég, ha a kiszolgáltatottakkal érezzük, felelte. És ment az útján tovább.

Leány a felezővonalon

Kalapban, maxi esőkabátban leány megy a fehér felezősávon. Az autóvezetők vigyorogva lavíroznak el mellette:

- Mi van? Valamit elvesztettünk?

A konok, tempós kitartás ingert is kivált.

- Az útfél már nem elég magának?

A felfelé kapaszkodó kocsik vezetői szinte csípőig kihajolnak.

- Kisanyám, beülsz?

- Magához!?

Az autósztroda kizökken ritmusából, az ámulás bőszen és általános.

- Kiállsz az országútra, s még válogatsz? Hát mit nem eszel rajtam?

- A bambaságod!

- Le vagy ejtve.

Túrázik a motor, az autó a sértett féllal rákapcsol, de helyébe ott a másik.

Kisanyám... Kisanyám!...

- A vigyorod!

- A kiülő szemgolyóid!

Mint egy víz- és tűzpróba.

Mint valami halálos kimenetelű ékcsapás.

A motort túl kell kiabálni néha.

- Dúcos ajkad!

A leány megy. Oldalánál, akár soha véget nem érő vonatablaksoron, kitetszenek villogó, patyolat ingvállak.

A leány követi a felezősávot.

Mire teremtdöttünk? S mi célból?

Ahány lépés, ugyanannyi töprengő gondolat.

De félre a tréfával, tényleg: mire vagyunk jók?

Felvételizünk, iskolákat kijárunk. És?... Állunk s gondolkozunk.

Megbámult férfaktól - zongoravirtuózoktól - mindig meg akarta kérdezni: „Amikor ezt a vonzó pályát kinézték maguknak, tudták, mi lesznek?”

Tízezer gond - ez a jövő. A kicsi lány ácsorog, téblábol és töpreng. Lefekszik, esetleg hanyatt veti magát... de ezalatt is csupa számvetés.

Mire futja képességünkől? Lesz hozzá elég bátorságunk?...

Jól választottunk? Hogy utólag ne érjen - meglepetés.

Hogy azután soha ne legyen szemrehányás.

Ne csalódjunk; ki ne ábránduljunk. Magunkból és másokból. S mások mibőlölünk.... Nem lett volna jobb más pályán futni, nem kellett volna inkább egyebet megragadni?

Tízezer kérdés...

Mért van az ember annyira magában? Teljesen egyedül. Ő Istivel olyan nagy barát, köztük az a nyíltság, az az átlátszó, tisztavíz közvetlenség. De Isti sem tud segíteni. Mit mondhatna, és mit tehetne? Magunknak kell határozni. Mennyi álmatlanságtól mentesül, akinek már otthon megmondják: ezt ezért érdemes csinálnod... És: te ez leszel; neked ennek kell lenned. Egymagad döntesz? - vállalod a kockázatot.

- Tehetséges?

- Tehetséges. De este későn jár haza.

Őt nagyon felháborítja az ilyen beszéd. Mondta a gondnoknak: ne ítélje őt folyton agyon. S ne kerítse folyton az előítéleteivel... Az én szememnek mért nem hisz, csak a kapus dioptriáinak.

Nem én vagyok, aki reggel jár haza. Az más valaki. De a kapusnak inkább hisz.

- Bele sem tud nézni a kapus szemébe a dioptriák miatt. És őneki hisz!

Komisz voltam, rátoltam az asztalt.

Majd ő megtanít engem kesztyűbe dudálni. Nem fog miattam szívfacsart kapni; ő meg akarja érni a kétezredik esztendőt.

Mondtam: maga kétezerben is az lesz aki ma: szégyellnivaló.

Szertelen és szemtelen?

Csak dühös. A fiatal vágy, az egy nagy cselekvési óhaj. Gondolkodás; tettekre serkent. Nagyot lépni; a fiatal valami szemlélettest akar, ezért szegül szembe. Ha koszt eredményez is, ha szakállt eredményez is, a kiindulási pontja a tenni akarás. De valami mást!... Szertelen. De nyomja az elődök súlya. Ránehezedik óriások hatalmas terhe. Nem tud szabadulni ennek a tudatától. Ezért aztán némelykor inkább semmit se csinál. Őrjöng, bomlik... Az életet úgy kell felfogni, mint egy ajándékot. A negyvennyolc kiló anyag tudatra ébred és én, a világ egyik porszeme kívülről szemlélhetem a végtelen anyagot. Ötven, negyven, vagy harminc évig. Vagy csak húszig. De ha csak egy pillanatig is! A tudatommal átfoghatom? Akkor már teszek is érte. Mozdítok! Szorgalmazok, gyorsítok...

Megy a gyenge kicsi teremtés a felerősödő tavaszi fényben, a vakító felezőszávon. És vele szembe egyre jönnek, és mögüle is rádudálnak, melléugratnak a lavírozó, kigömbölyödő, megállapodott tokájú autósok.

Csendélet Zelmával

Milyen kifosztott ős volt ez a tavalyi, a cserépben ellankadtak a ciklámenek, mindnek megsárgult a levele, valami volt a levegőben, amit se ők, se én nem tudtunk elviselni, szinte ujjongó örömmel fogadtam a néni üzenetét, hogy látogassak fel a hidegszamosi völgybe; ott lesz Zelma is. Elindultam a veszett, bolond őszben, és az úton hideg esők, ijesztő viharok fagyoskodtattak. Bizony reggel már deres fűben állottam - már volt fehér a hegytetőn -, de a boglyák a mezőkön megvártak, és az Iker-Szamos még ott folyt a régi mederben; kutya is volt, tehénkolomp is; egy asszony felgyűjtötte a sarjút, és egyszer csak elindult felénk; persze, hogy Zelmával voltam! Az asszony odajött, megkínált meleg tökkel.

Az időből egy kicsit mindig ki kell esni, mondta volna Zelma, ha megszólal: az időt nem szabad komolyan venni, mert különben, ő is a komoly arcával fordul felénk.

Zelma szótlánul eltörte a tököt, kis pókhálópárák szálltak a szemébe, fitos orrát, hideg ujjait átjárta a puha langyosság.

Különös volt Zelmával, még mindig megvolt benne az a kedves lánysága, naivsága; visszaragadt rá ebben a környezetben; s hogy egyedül jött és függelékek nélkül, teljesen a régi Zelma tudott lenni.

Továbbmentünk. Két erdő közt a torzsokig lelegelt tisztáson az átvilágító napsugarak megengedték, hogy egy kiborult fatörzsön leüljünk. Hátunkat összevetettük.

Olyan jó élni. Olyan jó még mindig élni, mondta volna Zelma, hogyha megszólal, olyan jó egy darab tököt kapni. Örvideni - ez, ami a legtöbbet ér.

Teljes némaságban töltöttük az időt, lehunyt szemmel, egymásnak vetett háttal.

Most érezted? Most állt megint az idő egy kicsit, mondta volna Zelma, hogyha megszólal.

Zelmának fitos orra volt.

Zelma válófélben volt, amikor legelőször itt fent a néninél találkoztunk. Tizenhét éves volt, és az én kamaszszememnek annyira furcsa, annyira humoros, összenéztünk a nénivel, olyan kacagás vett erőt rajtunk, nem sikerült parancsolni magunknak, pedig csak annyi volt, hogy Zelmának fitos volt az orra, és kalapban ebédelt. Nem akarta a kalapját letenni; szegényke, sírós volt a hangja, és roppant szentimentális a hangulata. És a képe! A szeme folyton könnybe lábadt. Minden pillanatban rá volt készülve, hogy érte jön az ura, betoppan, és elragadja, és viszi magával; nem vette le a fejéről a kalapot, nehogy induláskor még ezzel is időt kelljen veszítenie - megtörölte a szemét az óriási könnyektől, a nénivel nem tehattunk róla, hogy elnevettük magunkat.

Ebédeltünk, a következő percben felbuggyant a Zelma zokogása, és kiment a konyhába. Én csak bámultam, és nem tudtam hova lenni.

A férje folyton megcsalta.

Most mulatok rajta, mondaná Zelma, ha megszólalna, és sajnálná az urát: szegénynek milyen borzasztó lehetett annyit hazudni, annyi hazugságot kitervelni. Hogy az orromnál fogva vezessen.

De Zelma egy szót sem szolt, hátát jó kényelmesen hátamnak vetette, csukott szemmel nézett a Napba.

Elindultunk. Összefogózva mentünk, behunyt szemmel, mint két világtalan, és mint akiknek fehér bot van a kezükben, amivel kitapogatják az utat.

Megvan már a kincs, kérdezte volna Zelma, ha megszólal: megtaláltad már a kincset?

Az emberek nemigen szokták a kincset megtalálni, feleltem volna a kérdésére. Vagy ha megtalálják, hallgatnak róla.

És: Te vagy nekem a kincsem, duruzsoltam volna a fülébe. Az ösztön meg a kincskereső szerszám.

Mert megérzek mindent előre.

Amíg a néninél voltunk, a hatból négy napig esett az eső. De mi esernyő alatt a fenyők közt sétáltunk. Cuppogott a víz, nekünk a cipőtalp felkunkorodott, úgy átázott, de mi mentünk. Az a megragadható vidéki kékség! A néni kutyái mindenhova velünk jöttek. Az összes üdülők szedelőzködtek és eliramodtak. Az utolsó família is szedte a sátorfát, az ember buzgólkodott a gyerekkel. Minden tőlük telhetőt elkövettek, hogy rendbe tegyék a motort s elinduljanak, az asszony sivalkodott. Olyan domborodó idomai voltak, profilból láttuk: nadrágban volt s pulóverben.

Szegény férfi, mondta volna Zelma, ha megszólal. Idejött jól érezni magát, és elhozta a sárkányát is magával.

Az asszony állandóan mindenkivel veszekedett, semmi sem volt neki a kedvére.

Azután elmentek, és csak mi maradtunk.

A gombok spárgára fűzve, és kiakasztva a házak előtt a tornácfára száradni. És a kerti asztalok is mind megrakva őszi vargányával és letakarva nylonnal.

Jártuk az erdőt, vártuk a jó időt.

Ezt az optimizmust, mondta volna Zelma, ha megszólal. Ezt a tajtékozó optimizmust!

Idill, ó!

Lászlóéknál a parasztnak ilyen nevük volt: Bakk. Szind. Jójárt. És azután Pézös. Pézösnek volt egy futó lova - ez a paraszt a világ teremtésétől erre nem fizetett adót: nem is volt rendes szekere, csak egy ladás; csavart bajuszú, száraz paraszt volt, mindig úri kabátot hordott, kötéllal kötötte magára a derekán; Pézös irtózatosan szerette a potyát. Egy másik paraszt - Kis-Csányi - vett egy lovat, pej volt, Pejkó volt a neve is. Kis-Csányi, mikor eszébe jutott, etette, amikor eszébe jutott, itatta. Pejkót húzni kellett lefelé a hegyen, hogy a szekeret ne gátolja a haladásban. De a reprezentatív figura Bada volt; hentes és mészáros. Százhusz kiló és szenvedélyes hentes, aki élvezi azt, hogy mindenkit az elragadtatásig kiszolgál. Ül vasárnap az ebédnél - lévén mészáros, őt nem érdekli a sertéskaraj -, tyúkhúsleves az ebéd, s másodiknak Bada mint családfő combot kap: az egyik comb is és a másik is az övé. Annyira élvezi az ebédet - őt illeti a legjobb falat -. Őt zsenírozza, hogy ebéd alatt zavarják, Gyogyó, a fia tapintatlan s nyafog:

- Tata, elenged fürödni?

Bada tökéletesen lerágta a csontról a húst, nem mondja, hogy igen, nem mondja, hogy nem, fogja a lerágott combcsontot, és a fia fejéhez vágja. Megzavarta őt az evésben, s most ez a felelet. Ennyi a véleménye a kérdésre. Hogy ez a Bada milyen elégedetten nézett a kuncaft után: nála szép árut lehet kapni - jó kedélyű, jó hangulatú. Rászakad a huszonkilences gazdasági válság: Bada mestersége is akadozik. Ő fogja magát, az egész holmiját összepakolja, s elindul át a hegyen. A Kárpátokon túl nincs gazdasági válság? Nem tudja még, hogy hol állapodik meg: a lejtők aljában, vagy megy egészen Amerikáig. Ott túl, a lapályon maradt azután két évig. Egy szép napon népes családjával hazaállított, vékony kicsi, jelentéktelen, szeplős felesége - Badából olyan, mint ő, kitelt volna hat - sürgött-forgott, a falukocsmához egy fél ereszt ragasztottak, valami deszkasátort. László soha nem tudja elfelejteni, hogy mik jelentek meg abban a kócerájban: pirostra füstölt kolbászok, ingerkedő, kicsattanással fenyegető virslik... Ő egy társával mindig Gyogyót leste - László, még Laci akkor, kölyökkorában szintén a falu gyereke volt, mindenhova elment, ahol ettek: adjatok nekem is; a tanítóné asszony fiát sokszor beültették az asztal közepébe, ő és a társa az árokparton feküdtek és várták, hogy hentesáruval megrakott kétkerekű szekerét tolva megjelenjen előttük Gyogyó.

Félig sűgva, félig suttogva szóltak: - Gyogyó! Nem adsz egy kis ijest?

Nem tudták a nevét.

- Egy kis ijest!

Gyogyó földre engedte szekere rúdját, s vitt nekik. Őnekik ez lassan már minden nap kijárt: áhítattal megették. Gyogyó meleg szívű, szép, nagy kölyök lett.

De lesték kis szekérének felbukkanását mások is. Mikor megjelent, az iparosnép meglepte a deszkasátort. Mintha Bada megvendégelte volna az iparosságot: mindenki a Bada áruját ette - s ő, kegyeket osztó király, tündökölt alattvalói közt. Trónolt kis deszkasátra közepén, s vég nélkül mérte a harmatos ázalékot. Micsoda figura volt! Egy szerény és elégedett, felgyűrt ingujjú, boldog, mosolygó Falstaff.

Zabán - ez is jó név, a zabálással társítható; László sose tudta meg, mi a másik neve, mintha nem is lett volna neki -, Zabán a kocsmáros volt, és a fia, Jani, egy gacsos kölyök. Kicsi korában ótvaros, és a falu Derelyefülűnek hívta, az ótvar kicsipkézte a fülét. Karikalábú s derelyefülű. A falu szépe meg Királli Sarolta - vastag lábú, rózsaszín bőrű, kék szemű! -, a

legények egyszerre arccal mind feléje fordultak, amikor az utcán elvonult. Jó parti volt Derelyefülű, és nagyon szép lány Sarolta, az anyja is még mindig szép, özvegyasszony, és a legények rajta próbálgatták az erejüket - az özvegy meglátta a gazdagságot, és mert eleget nélkülöztek, Sarolta hallgatott a szavára, hogy menjen ő Jani után. Jani megkérte, és el is kapta. Elvette: olyan fényes lakodalmat csaptak a kocsmateremben, Loli néni, a Jani anyja rendezte, s most az édes fiának! Minden fényes - csak a vőlegény egy krumplivirág. Jani félidőben már aludt, László előtt azóta is sokszor megjelenik a rom Jani, ahogy ül amellet a ragyogó szépségű Sarolta mellett, mellén a fehér paraffin bokréta; ül, és minden pohár bortól összébb csuklik, és az oldalán Sarolta folyton rózsásabb, a Sarolta kincsei olyan kincsek voltak, amit nem lehetett gyémánttal sem pótolni - ki hallott gyémántból keblet? -, neki azt a születés ajándékozta. Összesen három hónapig volt a Jani felesége. Egy nap elment tőle - örökre. Rövidesen hozzáment Gyogyóhoz. Olyan boldogan éltek: talán még meg nem haltak; leköltöztek a falu legutolsó házába, ahonnan már csak az állomás következik, micsoda boldogság sugárzott abból a házból, hogy győzedelmeskedett az áradó élet; mai napig se bánják a nagy cserét, mindenki, aki az állomásra ment, csak irigyelte Gyogyót s a muskátlis ablakú házat, és László, a már vakációra hazatérő diák is hányszor elment a léckerítésük előtt, hogy lássa, ahogy Sarolta hajlong s földbe dugdossa a káposztapalántát.

Akiket a néni szeret

A kőgrádicsnál a néni tiszta Galamb papné, de gyönyörű! - volt neki egy csipkekabátja, olyan, mint egy miseruha, s alatta egy síkos fekete selyem, de az is hosszú; régimódi erkölcsök és szabályok szerint készült. Tiszta lélekkel élt ez a galamb néni, zárdai hangulatban. Olyan tiszteletre méltó volt, hogy Médi a búcsúzásnál megragadta és megcsókolta a kezét.

A néni alaposan elmosolyodott.

Életének drága ajándéka volt a Médi szeretete. Médi egy alkalommal nem mert bezörgetni hozzá, ólálkodott a ház körül, azután lábujjhegyen az ajtóig is elmerészkedett.

Valaki van az ajtónál: - Ki az?

- Médi.

A néni sietett ajtót nyitni.

- Kedves néni, én vagyok csak, egy nagy bolond: tudom, hogy ilyen korán nem illik látogatóba jönni... de nekem muszáj volt magát látni.

Médiből árad a melegség, kedvesség; az a lány jóság és figyelem, s szégyelli magát, és akkor ítélkezik maga felett... Médi állandó betegszabadságon volt, a központi idegrendszere megsérült. Kis hősnő - a néni így hívta, hát hogyan; aki repülőgéppel lezuhan, s két hónap múlva, amikor a kórházat elhagyja és hazalátogat, ráül a repülőre! Mikor utoljára járt a néninél, magában talán már tudta, hogy elmegy.

Felsietett a nénihez, hogy lássa, és még hajnal volt. Médi nem mert bekopogni: a néni kitérte előtte az ajtót. A zuhanás óta Médinek állandóan fáj a háta: ült a néninél, magába roskadva, és végtelenül szomorúan.

Ült a szokott helyén, és faragta az őzikét.

Egy bicskával faragta: milyen furcsa, hogy nyomokat hagyunk, Médi elment külföldre a nővéréhez, és a kicsi őzike itt van a néninél a vitrinben.

Médivel a néni először fél éve találkozott, találkozásuk előtt a néni kiment csokrot kötni az udvarra, és kínzó, nehézkes léptekkel megjelent egy lány: mint aki estéből kelt fel.

- Jöjjön, üljön le; elesett?

- Én már régen estem el, jóval ezelőtt.

A repülő utasai közül egyedül ő maradt életben. Sokáig beszélgettek. Azután Médi meghívta a nénit, menjen el hozzájuk. Hazautazott repülőn, de otthonról már írt, és azóta barátok voltak, és hogyha felülvizsgálatra jelentkezett, mindig megjelent a néninél. Médi nehezen mozgott, azelőtt ő sportlady volt, gyors, fürgé, most állandóan ült: belül sokat szenvedett miatta. Beült a nénihez, s hallgattak mind a ketten, de ott volt, és egészen nála volt... Médi német, hibásan beszél magyarul, de beszél, de akar: ír a néninek, amit nem tud magyarul kifejezni, lerajzolja. Belerajzol a levélbe három pici bútort, hogy ő most azokon dolgozik; fényezi őket. Médinek soha annyi gavallérja nem akadt, mint a szerencsétlenség után: kezdett lábadozni, akkor elárasztották a kérők, jöttek házassági ajánlatokkal, a fiúk körülvették, mindenki feleségül szeretne volna kérni. Nem lehet csodálkozni, olyan volt, mint egy sápadt tündér... Éjszaka a kórházi ágyon a legerősebb csillapítókkal sem tudott elaludni. Nappal mellette voltak a barátai, mikor este magára maradt, szorítást érzett a torkában. Neki most már így kell majd az

életet leélni! Lenyelte a könnyeit. Izzadt, verejtékezett, nemegyszer azonnal belázasodott. Az ablakán át egy épületszárnyra látott, ebben a szárnyban éjszaka állandóan villany égett, valami tompa fénnel az ablak mögött, mint ahol valaki nem tud elaludni. Ahogy esteledett, Médi figyelni kezdte, hogy a tompa fény kigyúl. Kifejlődött benne egy különös érzés, egy sejtélem, egy meggyőződés, hogy ott a kiugró épületrész ablaka mögött valaki szenved, s a villany azért ég úgy, mint nála. Egyre jobban fokozódott benne ez az érzés: ez a valaki, aki szintén annyira szenved, hogy emiatt nem tud elaludni, ez a valaki hozzá tartozik. Médi állapota javult. Megkapta a művétagot, még csak próbálta a járást, s az első útja a folyósón végig mindjárt oda vezetett; a szabadba kiérve, egyenesen a kiugróhoz. Olyan izgalomban volt: megpillantja szenvedő társát. Azt a szorongó, furcsa örömet, ahogy ő ment! Nyugalom és nyugalom! És most pihenés! Annyi türelmetlenség volt benne, már azokkal szemben is, akik aznap felkeresték, s ott ültek az ágya szélén: már menjenek, s hagyják őt magára! Tapogatózva, botorkálva, végig, végig... Kint, a kiugró mögött semmi sem volt. Magányos, bágyadt izzású körte égett, hogy világítson a közlekedőknek. Akkor egyszerre hihetetlenül letört.

Médinek volt egy nagy szerelme, de a néni előtt erről mélyen hallgatott.

- Médi, nincs semmi újság nálad?

- Kedves néni, elmúlt.

Csak ennyit felelt a néni kérdésére.

A néni szerette volna boldognak látni. Persze jön még az életébe valami, mert megmondta, hogy az ő ereiben nem Hiembeersaft folyik. De a néni többé sohase faggatta. Fájdalmas az ilyesmi, és a néni türelmesen várta, hogy Médi egyszer úgyis magától elmondja...

A néni mindig tudta, hogy kap majd Méditől külföldről egy kedves lapot, amit Médi rajzolva ír, mert amit magyarul nem tud kifejezni, belerajzolja a levélbe.

- Látod, itt a levél!

Médi magyarul kezdte a levelet, s németül folytatta. Magyarul kezdte, és közben a rajzai: az elmaradhatatlan szívek. „Én mindig gondoltam, hogy tudom jól megtanulni magyarul, de idővel nem lett.”

Nála állandóan félni lehet tragédiáktól, mert hátgerincsérülése volt, és az nagyon veszélyes. Mindenesetre most is tanul, és mikor valaki tanul, azt jelenti, hogy feltámad. Érdekes, hogy nem tudta magát az új környezetbe teljesen beágyazni - bár neki jobb lenne. A hűség, úgy látszik, nagyon nagy erő. Abból is látni, hogy Médi ezt írja: a hegyek ott nagyon hasonlítanak a mi Retyezátunkra.

„Én tanulom zenét. Én feliratkoztam az Akadémiához (für).”

A nyomorúságnak, a szenvedésnek micsoda ösztönző ereje van! Van, akit a baj fejbe kólint, akit elsüllyeszt... és van, akit többé tesz. Akit nagyon magasra emel.

Az öreg mérnök szeretője

Az Isten önző és kegyetlen, és nem akar az embernek minden jót.

Amikor Szóteleki meglátta Antóniát - az egész nő olyan mosolygós, és roppant melegség -, már akkor felmerült benne, hogy megismeri. Belépett ez a nő a személyzetibe; ő már volt kisegítő egy vendéglőben, mondta; azért jött, mert állást keres, és németül is tud; beszél három nyelvet. A személyzetis felmérte, megakadt a szeme a mellein. - Nincs hely - szólott. - Jó napot kívánok. - Antónia ugyanúgy mosolygott, mint amikor belépett. - Viszontlátásra - köszönt. Nem látszott rajta, hogy le lenne törve.

- Te jó isten, hogy kellene nekem ezzel a nővel találkozni?!

Szóteleki otthagya a személyzetist, lesietett az utcára, és megindult a parkon keresztül. Antónia egy padon ült, könyvvel a kezében.

- Megismer?

- Hogyne; maga volt ott a személyzetisnél.

Antónia nyújtotta kesztyűs kezét.

Volt benne valami kivételes tisztaság.

- Adja meg a címét - mondta Szóteleki. - Ha tudok valami állást, értesíteni fogom.

A nő egyenes nézése vele maradt. És valami lengedező, apró illat.

Szóteleki is munka nélkül volt. Azután a személyzetis hozzájuttatta egy bódéhoz. Nem volt, akire számítsa, valaki, akire valamit egy negyedóra rábízhatna, hiányzott a segítő kéz, küldött a nőnek egy lapot, és eltelt egy hét, két hét, a nő nem adott életjelet magáról.

Elhelyezkedett? Szóteleki szomorkásan bandukolt. A főtéren karon fogta valaki. Antónia volt, és rögtön látni lehetett, hogy valami nincs rendjén.

- Mi van? Mi történt? - Szóteleki meg volt ijedve.

Egy rojtozott nadrágú volt a nyomában, az éjszaka az állomáson ráakaszkodott, Antónia nem tudta volna lerázni.

- Elküldöm. - Szóteleki heveskedett.

- Felesleges. Csak menjünk.

A rojtozott nadrágú látta Szótelekit, és eloldalgott.

Kiderült, Antónia csak most kapta meg a lapot, a postaláda mellé volt szorulva. Annyira loholt, félt, hogy lekésett, és akkor még ez a rojtozott nadrágú ráakaszodik.

Szóteleki szembe fordult vele.

- Jön velem hűsítőt árulni?

- Akármit - válaszolta Antónia egyszerűen.

Nagyon hasznos társnak bizonyult, abszolút becsületes volt, ott lehetett hagyni pénzzel, áruval. Antónia az árvák szokványos életében nőtt fel, testvérei közt vita folyt, mi legyen vele, és beadták a lelcbe. Hétéves koráig volt ott, addig, míg a bátyjánál gyerek nem született.

Utána kivették, és ő azontúl síró babákat pesztrált. Fizetése nem volt, miért adtak volna családtagnak. Felnőtt már, kellett volna venni neki valamit, és a testvérei úgy vélték, jobb, ha férjhez adják. Úgy olcsóbb, de előtte még beállatták a malmoshoz. Antónia erről azt mondja, a malmoséknál két fiú volt - és ez is mennyire szokvány -, egy nagyon csendes, meg a másik, akiről a szülők azt terjesztették, hogy iskolában van. Mikor ez is megjelent, Antónia tizenhat éves. Összefeküdtek, s mialatt a hasa nőtt és várta a gyereket, kiderült, hogy a fiú egy részeges alak, aki nem iskolában volt, fegyházból szabadult. Meglett a gyerek, és a hozzátartozók összeházásították őket. Aztán a férfit megint becsukták, ötször volt letartóztatásban, nyolc és fél évet töltött börtönben, csirkeügyekért. Antóniának nem volt mit enni, ment munkát keresni, az ércmosónál is jelentkezett, és egy öreg mérnöknek megakadt rajta a szeme. Antónia tíz lejt kapott tőle kölcsön, és az öreg mérnök másnap megint adott neki huszonöt lejt. - És igazán ül a férje? És ki lakik még ott magánál?

Antónia azt mondja, az öreg mérnök protekciójával álláshoz jutott egy lerakatban. Gázmaszkokhoz tároltak szűrőberendezést, és nem kellett csinálni egyebet, csak az öreg mérnökkel lefeküdni. Közben a törvényszék hivatalból kimondta a válást, és ő a munkahelyen megismerkedett egy technikussal. Úgy nézett ki, hogy megszeretik egymást, és a technikus feleségül veszi. Kerülte az öreg mérnököt, mire az bosszúból kirúgatta az állásából.

Az öreg mérnök rettentően aljasul viselkedett, összefogott az újra szabadlábon levő férjjel; nagy adu az öreg mérnök kezében a volt férj, aki oda züllött, hogy eladja a szájából a fogát és a gyerek hátáról az iskolatáskát. Őt lejért bárkit rávisz Antóniára. Kiüldözi Antóniát a saját lakásából. Minden indok nélkül rátöri az ajtót, bemegy, felfal mindent, befekszik cipőstől az ágyba. Van az utcában egy számáristálló, Antónia ilyenkor a gyerekekkel oda menekül. Nem akad senki, aki megmondja ennek a férfinak: elváltak, nincs köze ehhez az asszonyhoz. Mindent ellop, az illetékesek semmit sem tesznek, az örparancsnok a vállát vonogatja, mit csináljon, ha ennyire szereti Antóniát. Különben is már annyira megszokta a börtönt. Antóniának az élete egy pokol, nyolc éve elváltak, és volt férjétől nincs egy nyugodt napja. Azt mondja: ágért megy az erdőbe, és volt férje három férfival - három féldecit fizettek neki - megtámadja. Nem tudja megvédeni magát, lecibálják róla a ruhát. És az öreg mérnök: magához hívatta a vőlegényjelöltet, elmondott neki mindent, a technikus két pofonnal kifizette Antóniát. Akárki közeledik hozzá, szembetalálja magát az öreg mérnöktől felbérelt volt férjjel. Miatta nem jut álláshoz. Hol lelkesednek a skandalumért? Tizenegy éves a fia, rá van hűlve a bőr, arcbőre átlátszik, s akkora keze van, szegény gyerek úgy kidolgozta már magát.

Antónia azt mondja, az öreg mérnök megint jelentkezett. Az öreg mérnöknek Antóniával egyidős lánya van és orvos fia. Már nem volt mit enni, oda jutott, hogy egy kiló marmaládéért kell lefeküdni, és az öreg mérnök megint megmutatta magát. Az öreg mérnök beleszeretett. Formálisan beleszeretett, nemcsak az esze úzi. Házassági ajánlatot tett.

A bódéjuk annyira kicsi, hogy ha meg van tömve áruval, csak egyikük fér el benne.

Szóteleki kívül áll. Azt gondolja: ő sokfelé járt, sok mindent tapasztalt, s most arra jön rá, nem mindig csak azt kell látni, hogy hány embernek az élete jobb a miénknél, de hány embernek rosszabb?! Mindig csak felfelé tekinteni és vissza soha?

Antónia azt mondja:

- Tudod, meg kell csináltassam a hajam.

Szóteleki nézi: iskolai végzettsége nincs, nem volt lehetősége művelődni, és mégis egy úrinő.

Antónia mondja: este megy berakatni a haját.

- Olyan sokat számít, hogy valaki szép?

- Az öreg mérnök igényelte - feleli Antónia. Azután Szótelekire néz. Azt mondja:
- Te is milyen szegény vagy.
- Nem hajszoltam soha a pénzt. - Szóteleki szabadkozik.
- Neked sincs semmid.
- Annyi mindig volt, hogy jóllakjak és tudjak mosolyogni. - Csendesen felelgető Szóteleki.

Antónia elmereng. És aztán megint a férfit nézi.

- Hát ezt az inget rajtad már ki kell mosni.

- Ne törődj vele - válaszolja. És még azt is mondja: van otthon a fiókban tiszta inge.

Gondolja közben: Antóniába mindenki beleszeret. Érzik benne a jóságot. Még hogyha egy másik alól húzza is ki, akkor is szereti: tudja, hogy arra, amit csinál, kényszerítve van.

Antónia azt mondja: este úgyis megy a fodrászhoz, utána fellép hozzá, és kimossa az ingét.

Szóteleki mosolyog. Neki nincs, csak spárgaszőnyege. Ő pontosan olyan jól járt eddig a házban a kétszáz lejes spárgaszőnyegen, mint a perzsaszőnyegen.

Állnak egymással szemben. Beszélgetnek.

Pilincki-tó

A Pilincki-tó dombok lesuvadt mélyedése, és amikor a Nap este visszanéz, vize piros és fodortalan. Editke ide rándult ki Thiruszal, aki nem a férje, s elég volt, hogy bőre a férfiéhez érjen, egész nap bizsergést érzett. Már a lejtő, melyen a tóhoz ereszkedtek, olyan volt, hogy út nem volt, s aztán az eldugott tórészek! Sikló, keskeny csónakon lehet a réseken áthatolni, és a halak nem félnek; nem ismerik a velük számoló embert. Editke három órát gyönyörködött az úzásukban, az óriási nagy nád záró falat képezett a világtól.

Kicsike meteorológiai állomás készült a tavon, és nekik, Thirusz révén, joguk volt kikötni rajta; Thirusz részt vett a tutaj ácsolásában, azután, amikor már bevontatták vízközépre, Thirusz követ hordott a csónakján a horgonyt képező ládába, amit később drótkötélre akasztva elsüllyesztettek.

Ebből kifolyólag használhatták a tutajt, kiszálltak rá napozni, fürdeni. Fürödni nagyszerű lehetett, az úszó zsombékszigetekhez viszonyítva biztonságos volt, nem kellett állandóan attól tartani, hogy lábuk elmerül a szurtos tőzegben. Az állomás horgonyra téve állott vízközépen, ahol legmélyebb a tó. Thirusz ebből a kútszerű mélyedésből hordta fel az ivóvizet, úgy, hogy az üres kulaccsal lemerült mint egy bűvár. Editke ettől is folyton bizsergett, elképzelte, mi lesz vele, ha Thirusz nem bukkan fel. Tíz méter mélységben a víz hideg volt, a tó itt nagy forrással rendelkezett, Thirusz lecsavarta a kulacs kupakját, és hagyta, hogy bugyborékoljon.

Editke indítványozta, aludjanak a tutajon. Gyönyörű, tiszta idő volt, csak amikor a Nap lement, az ég irtózatosan vöröslött. Kigyönyörködték magukat, s a tutajon felvert sátorba bújtak. Feküdtek, és Thirusz hallotta a furcsa neszt meg a növekvő locsogást - mintha az egész álom lenne. Erre-arra forgolódott a tutaj, hánykolódott, aztán a víz a sátron átvett hullámokat, és amikor Thirusz kibújt, a koromsötétben semmit sem látott: ez a Pilincki-tó! Ott semmi nem világít, Thirusz alig győzte a csónakba dobálni amijük volt, ugratta a csónakba Editkét is, és körülnézett, hogy most hova, merre, és sehol se látott dombot, vonulatot. Hol van Észak, merre Dél? Indulnának, de hova? A tutaj forgott összevissza, és semmi nem adódott, ami támpontul szolgálhatott volna.

- Itt az evező, jól fogd kézbe!

A másik evezőt ő kezelte.

- Gyerünk, hajtsunk!

Zszs. Zszszs!...

- Mi az? - Editke lúdbőrözött s együgyű volt.

- Úszó szigetek! - Thirusz felkiáltott; egyszerre megindult az egész vélt part. Mint egy armádia, a recsegésekből ki lehetett hallani az ütközéseket, törtek előre: téptek, zúztak, egymáson tapostak. Editkének igazán nem volt más mit tenni, mint csuklóig bemeríteni a könnyű kis evezőt.

- Villámlik - kiáltotta Thirusz. Felujjongott: - Arra, ott villámlik! - A vonulat tetején volt egy feszület, egy fekete Krisztus, és most megmutatta magát.

- Előre, Editke!

Vagy előnyt tartanak, vagy összezúzódnak. A villám lecsapott itt, lecsapott ott, ők teljes erőből merítették az evezőt, az óriási nád-ármádia éles szuronyaival a nyomukban törtetett. Ha beszorulnak, a könnyű kis vászoncsónak összepréselődik, akár a datolya. Szél visít, üvölt, eső csap, sújt, mint a tűhegy; éles és csíp a vágódó moszat. Táncol minden, bömböl, ordít, csördíti a vizet szemből, oldalról.

- Húzzuk, Editke!

Hetven-, nyolcvan-, száztagú úszó-ármádia elől menekültek. Editke nem szólt, de már Thirusz sem beszélt; Thirusz életében még így ki nem fáradt. Minden kis életkedv elpárolgott belőle. Szájukat kitátották, és úgy kapkodták kiszáradt torokkal a levegőt. A csepp öböl szárnyat tartott már fölējük. Nem voltak képesek megmozdítani a karjukat. Lassan visszatért az élet, az eszmélés, kezdték átérezni, hogy miből szabadultak. Ha a sok tonna tözeg befogja őket, vízbe fúlnak. Akkor látta Thirusz a kegyetlen Pilincki-tavat: morog, zúg, veti a hullámot, a villám pillanatonként belecsap. Ismeretlen szektoron partnak húzni örültség, semmi sem véd, s a koromsötét! Hogyha nem érik el kellő időben az öblöt!... Thirusz partra vont a fészert alá húzta a csónakot, a felfújott matracokat kiszedte, betakaróztak és elaludtak. A reggel csodálatos volt. Fényképezőgépek, de semmi egyébnek nem esett baja, el sem veszett semmi, egy filmtekercs elázott, és a sátor a tutajon darabokra hasította a szél. A tó párolgott, teljes szélcsend honolt, és olyan sűrű és annyira forró pára, mint egy lefojtott szénégetőben. Füstölt a felszín, Thirusz a vastag párában evezett, és mint egy fátylat szaggatta szét. Vízpára-csóván át nézte: a Nap kel fel, s akkora! Szenzációs! Nem is hiszi, hogy embernek adódik látni ilyet. Hihetetlen természeti tünemény, erős narancsszínnel. Ahogy a meleg fokozódik, a pára olyan mértékben szétoszlik. A Nap egyre kisebb lesz, míg vissza nem nyeri eredeti formáját. Milyen szelíd volt a reggel! Thirusz fürdött, s nem jött, hogy a vízből kibújjon, mert az csak rosszabb lett volna. Puha selymes, foszlós a víz... Editke ugyanúgy összeroskadva fogadta, mint mikor elevezett mellőle. Ijedten, magát vádlón nézett: mintha őmiatta lett volna a zúr, amiért Thiruszal, aki nem volt férje, idemerészkedett. Thirusz meg sem próbálta szóra bírni. Szedelőzködött, hogy az autóbuszjáratig kíséri. Indultak anélkül, hogy beszélnének, vagy hogy egymást néznék.

Bánataim 97'

A csirkeetető

Kezdetben volt Afrika. Albumban is kiadták; az a csecsebecse, faragvány, mintázás, az mind-mind muzeális érték ma már. A harmincas években óriási divatnak számított. Műgyűjtők, ügynökök rohanták meg. Ők kiszagolták, hogy a csupa kocka, szöglet és ultramodern épületbe kell a hangulat, az üveg- és fémfalak közé a vicsorgó állatteremtmények, melyeknek az egyszerű népeknél szelleműző jellegük van. A lakásba bekívánczik mese, játék, a levegős levegő.

Mentek Afrikába, felvásároltak mindent, s megszülettek a kongói szobák. Az estély fénypontja az, amikor a házigazda vendégét átvezeti a kongói szobába, s ott elébe tár egy kicsi Afrikát.

Most van már torockói szoba, és kalotaszegi szoba is. Monsieur megvásárol mindent. Vesz piros csizmát. Minek kellett Monsieur-nek három pár torockói piros csizma? Kalotaszegen volt egy telektulajdonos, a házában lebontatta a régi kandallót, a mázas cserepet a kútig berakta a sárba, a többiből a háznak új sarkot falazott, és amelyik kandallócserepet mélynek, öblösnek találta - a jó, égetett mázas agyagon nem ront az idő -, azt odatette a csirkék elé, víz állott benne s baromfieleléség.

- Ez nekünk kell!

Monsieur száguldás közben az E-60 útról is meglátta: felfigyelt az értéket rejtő házsarokra.

- Bontsák le, és szedjék fel a kúttól is mind.

- De az anyagiak?...

- Az el lesz intézve.

Felszedték, a házsarkot kibontották, s Monsieur dzsipben elvitte.

Az tényleg Rembrandttal felér, amilyen szép nála, mint egy bizsu-arabeszk. Ebből már csak neki van s rajta kívül legfennebb egy-kettőnek. Ilyen érdekesen szépet már ha akarnak se igen tudnak csinálni. Megvan minden darabja, majdhogynem hiánytalanul. Volt egy csonka cserép a gerendán, az Öreg, a telektulajdonos apja a pamacsát tartotta benne.

- Na, hozza már ide azt is, apám.

- Az Öreg csak vizslatott vissza. Nem a vendégekre neheztelt, csak a foga között morgott, de a menyé értette.

- Adunk kednek befőttesüveget, apám.

Az Öreg megszokta, hogy ott van a gerendán, abból pamacsol.

- Csonka, de annyit kap érte, hogy az árából vehet újat, húszat.

- A csirkét most már miből etetjük, francia úr?

Monsieur-nek az tetszik a kandallón, hogy annyira furcsán idétlen minden darabja, s a cserepek is a hollóval. Mintha egyenesen az őseibertől származna.

Pató-Papék

Van egy kis község, Vámoszinér; hallottál te róla? Két élménnyel gazdagított, van a molnára, aki végtelenül szereti a szépet és a szellemeset. Fiatal molnár, s a könyvtára jobbára mai kiadvány - de a kancsói! Madaras, dátumos! 1777! Olyan szép szebeni tarisznyát, mint nála, nem látni sehol. Hát még a festett öreg bútorok!...

- Csak ide ki nem akar jönni senki feleségnek. Együtt ittunk, együtt keseregtünk.

Másnap kivitt, megmutatta az egyszál görbe utcát, az utca közepén a félig összerontott árkaós udvarházat: egy nagy sárhalmaz ráfolyva a járdára, piszok meg szemét.

Hazamentünk, megint ittunk, megint keseregtünk.

A molnár járt az udvarházban. Bement, csakhát nem tudta, hogy a bánata lett nagyobb, vagy a dühe. Minden tyúkpiszok. Pató-Pap kidugta a fejét, koszos ing volt rajta, orrán bibircsók. Papék elhasználják a szobákat, és amit tönkretettek, abból továbbköltöznek. Papné azt mondta a felháborodott molnárnak, nem látja, hogy az ő ura egy megtört lélek. Ő meg akkor azt válaszolta, hogy inkább talán gonosztevő! Ha megtört lélek, kérje magát kolostorba! Borzalmas: a sárga földig zülleszt a község egyetlen díszét. Pap szidta Vámoszinér lakóit, hogy milyen gyalázatosak és elrugaszkodottak. Nem adják meg neki a respektet. És ő mennyire szerencsétlen. A saját kontójára legyen szerencsétlen, mondta neki a molnár, a saját kárára. Ne a község örökét züllessze. Egymás után teszi tönkre a barokk fennmaradt remekeit. Az orsóskorlát csupa foghíj, és hova lett a bejáratú ajtószemöldökfa ezerhatszázötvenből?

- Te, aki megharcoltad a szegénységnek a harcát - béres voltál itt -, mért bocsátasz meg egy ilyennek? - szállt szembe a molnár a néptanács-küldönccel, aki Papékat védte. Ő rossz lelkiállapotba került - védekezett Pap. Neki nem itt lenne a helye. Ő meghasonlott. Cinikus... neki meg lehet bocsátani. Ő is cinikus, felelte a molnár, de azért ő nem vét senkinek:

- Cinikus vagyok, mégsem vetem meg a világot. És nem vagyok destruktív. Mért bocsássak meg az ilyen utolsó galádnak?

Ez volt az én második vámoszinéri élményem. Keserves volt. Használható épületet bíztak rá; ha nem gondolják, nem tapasztják, nem rakják vissza a lehullott cserepeket, persze, hogy leromlik. A fedélszerkezetet elkótyavetyélte, ami hasznos volt, kihúzgálta, és a többi szemétként csomóban hever. Egyetlen embernek sincs joga, hogy a közösségét tönkretegye, bármilyen lelkiállapotba kerüljön - mondta a molnár.

Tisztelet Mészáros Lőrincnek

(A Dózsa-évfordulóhoz)

A réven kakas kukorékolt, amikor a barát becsukta megfeketedett szemhéjait. A kukorékolás, mint mikor lélek tévelyeg, a Duna szintjén csapongott, és sorban elborogatta az útjában álló párarendeket; a parti olajfa-levelek is borzongtak. Készü, a barát mellé kirendelt fiatal keresztes bocskorával összébb kotorta a töreket, s maga is ledőlt. Virrasztani akart, de elaludt, még mielőtt a töreken bevackolta volna magát.

A barát kipislogott az orrát is elfedő nehéz daróc alól. Fejsebe miatt teste lába kisujjáig lázban volt, tüskés szemöldöke verítéktérítő, s a szeme, ez a két, fantasztikumok felvillantására alkalmas erős sugár, most a kínokban végleg elmerülni tetszett.

- Ha ők tudták volna - suttogta a barát maga elé. - Ha sejtették volna, hogy mit cselekszenek! Azok ellen vetették be őket, akik az ő nyakukról igyekeztek volna az igát leszedni. A baj, hogy a jóhiszemű ember barátságos szóval rászedhető. Elhiszi: né, hát urunk más hangra váltott. Azt is elhiszi: mink bírtuk rá, hogy hangot változtasson. A karom az egeret hogy csípi el? Hason csúszik, színéskedik, körbeszalad - míg az áldozat el nem szédül, és akkor ráveti magát. Bedől neki? Akkor már hamm, akkor már táplálék. A kígyó úgy alszik összetekeredve, és mindenki azt hiszi, hogy sikerült őt jobb belátásra bírni. Milyen szédületes önámítás... Öklöt rázni és simogató kezét mutatni. Egész addig, míg az áldozat könnyelműen lemond az éberségről. A gúzsba kötözöknék ez a mesterkedése a világ teremtése óta mindig megvolt. Ez nem történet, hanem egy folyamat. Ezért kell a prédikáció, felhívni a figyelmet: addig lázadj, amíg élsz. Ha meghalsz, már nem lázadhatsz... Mindenkit lenyakaznak, aki nem vonul az engedetlenek szétrúgására! Egyik anyagot felhasználják a másik ellen. Egyik jobbágyot a másikkal szemben. Ez a szédítés olyan nagy... Ha valaki valami erőt tömörít, az azt fel is használja, másképpen ennek mi értelme lenne. De ha azok, akiket felhasznál, egyszer is visszaütnének, mit tudna az erőszak ellene felhozni?! Mi történne, ha ezek, akiket ellenünk készítettek, egy kicsit is ellenállnának? Nem pusztul el egymást öldökölve annyi talpas. Nem hull el a fél sereg. Hagyják magukat terelni, mert hátha túléljük! Ez az ostoba és haszontalan életöszön, ez pusztítja el az emberiséget...

A barátnak nem volt ereje, hogy hangos legyen. Hogy testét azokhoz a súlyos gondolatokhoz formálja, melyek maradék kis erejét fogyasztották. Feküdt, a veríték teljesen megfüröszttötte.

A kakaskukorékolás átverődött a Dunán, s az akadályokat lebíró gyenge hanggal mindig egy kis enyhet hozó fuvallat pásztázta az olajfa leveleit. Érintette a törekágyakat, s felszárított a barát verítékéből is.

- Senkinek sem lehet megbocsátani - suttogta a barát -, aki ujját nyújtja tirannusoknak. Kegyet kérni, aljasság! Zsarnokoktól egyféleképpen lehet kérni, megvetéssel és néma hallgatással. Csak az ember nem jutott még el oda. Ízlelni tudni, s legyen mivel ízlelni - különben a gyomrod vétőt mond. Az egészséges szervezet visszaadja, ami neki nem felel meg! Mindig azt kívánja, amire szüksége van, így dolgozik. De ha nem alkalmazkods és megromlik a májad, mert becsaptad, akkor már nem segít rajtad...

Az olajfa levelei meg-megborzongtak megint és megint. S ugyanannyiszor ott csapongott a megtépázott kakaskukorékolás.

- Nagy víz szomszédságában kicsi kert - nézte környezetét a barát. - Csak egy csepp; csak egy parányi! Olyané, ki a csendességet szereti! Flancol rajta a virág, a csepp százszorszép. Tobzódik, a fehér komótyu... György az ilyen pázsitokat leheverte. Szekéren mentünk, a szekér egy rúdból állt, ezen a rúdon ültünk sorban, és György leugrott, rohant és meghempergett a pázsitban. Éreztem rajta az embernek az örök gyermekdedtségét. Hogy szeret az ember játszani! Különösen a férfi! György már tekintély volt, adott is a tekintélyre: leugrott, megindult, s a fűben hempergőzött. Küldtek neki ópálosi bort. Ópáloson mindig csinálnak rácürmöst. Küldtek neki egy akó rácürmöst - új ürmös volt, nekem az is nagyon tetszett: hogy kapatos lett. A furulyásokat letérdepeltette, ő maga közéjük térdepelt, és a furulyások fújták a jobbágyvigaszt. György tiszta ember volt.

Keszü, a fiatal keresztes nyugtalan gyanakodással felemelte fejét a töreken. Szeme kereste: a barát vajon lélegzik-e? A mellkas lassú domborodása emelt a daróctakarón. Akkor a keresztes valamennyire megnyugodva elaludt.

A barát szeme részén át nézte, a fiatal test mennyire kiköveteli a magáét.

- A fiatalabb és a gyerek elvisel olyan dolgokat, amelyekbe egy középkorú belehal - suttogta maga elé. - Ami nekem az ítélet éjszakája volt, a vajda rémtette, Keszünek nem jelentett félelmet. A borzalomhoz, úgy látszik, két dolog szükséges: egy, ami a borzalmi tényre utasítást ad, és aki a borzalmat felfogja. - Keszü fiam, félsz? - Mitől? - Rám emelte a tekintetét, s nézett. Nem volt megrendülve, nem esett kétségbe. Ő még nem tudta felmérni a sátán játékát: „Mitől?”

A kakas kukorékolt, és a szél enyhített a barát lázán.

És mintha az álom kicsi időre elvenne a fájdalmából, borús, fekete szemhéja negyedórára lecsukódott.

Benvenuto a Roma

Isten hozta Rómába!

Igen; az IL 18-as leszállt.

És hogy elrepült huszonnégy nap. Hazatérésem után az aligazgatóm megszólított: - Na, voltál te is Olaszországban? - Behívott magához: és azt hiszem, hogy most már több lettem? Az aligazgatóm egy profán alak, aki nem tudom milyen oromról szemlélte a világot. Azt hiszem, mondta, az mindennek a teteje, hogy Koppenhága, Berlin, Róma? (Nem a teteje, csak úgy a közepe!) De nem válaszoltam, az aligazgatómnak fogalma sincs, hogy mi Olaszország: makaróni- meg macska- és békaevők... Mért a Fény ünnepét néztem végig és a Sixtus-kápolnát? (Rondaságokat látni, oda szándék nem kell!) Továbbra sem szóltam azonban. Szerinte én olasz-mániában szenvedek. Rám ragadt ez a mánia, és nem tudok szabadulni tőle. (Bosszúból szerettem volna elvinni, lássam: rá nem ragad rá?) Nézd - mondtam volna az igazam tudtában -, ezt lehet mániának nevezni: de ott szépséggel teltem meg... Akartam neki válaszolni, de azonnal elhárította. Irtózott attól, hogy a nézeteit kétségbe vonom.

Két óra negyven percig tartott az út, és csodálatos szép élmény volt; beültünk az IL 18-ba - Rusu Traian volt a repülőgép parancsnoka -, hétezer méter magasan repültünk. Jöttek a kisasszonykák a cukorkával papírtálon, téglékben behordták a hideg ételt. Fent voltunk hétezer méter magasan és ebéd után dohányoztunk és ittuk a sörünket, s amikor kezdtük magunkat legjobban érezni, jöttek a légikisasszonykák, hogy szüntessük be a dohányzást és kössük be magunkat, mert leszállunk. Ami étel megmaradt, azt egyik gyerekkori társammal óvatosságból, előrelátásból eltettük. (Aztán három nap múlva a szállodában kidobtuk.) Az olasz csizmából semmi sem látszott, a tenger partján felhők voltak. A repülőtéren autocarba ültünk, és be Rómába! (Ettől a perctől kezdve minden lépésünk magyarázva volt.)

Michel, az egykori játszótárs, a háza küszöbén fogadott. Michelnek alapítványa van, külföldi fiataloknak ad tanulmányi ösztöndíjat, és mi az alapítvány vendégei voltunk. Michelnél az autó olyan, mint nálam a papucs, még olyanabb, mert az én papucsomat hordja a feleségem is, de az ő családjának minden tagja külön autón jár. Michel elkísért bennünket az alapítványához.

Asztalhoz ültünk, és ettünk, Olaszországban először. Secco, az se nem muskotály, se nem Sauvignon, egyszerűen borízú bor, és olyan kellemesen szánkázik le, érzik, ahogy siet, és utána örömet okoz. Michelnél mindig kétféle bort szolgáltak fel - valami sajtos ételt, utána Cinzano vörös bort, attól bátorságot kapsz nekiveselkedni a többi fogásnak, és akkor jön a fehér bor. Minden étkezésnél öt pohár bort ittam. Megbeszéltük a programot: Rómában eltöltünk három napot, azután autocaron le Nápolyig. Onnan repülön északra, megnézni a megnéznivalókat. Genovában behajózunk s jachton a Tirrén-tengeren le Ostiába. Michellel való találkozásunk öröme délután a Via Sacra tövében - a Szent Út a katakombákhoz vezet - jót mulattunk.

Este a Tiberisnél mentünk két kilométert, és összesen négy gyalogossal találkoztunk. - Signor, una carozza! - Fiákeresek ajánlkoztak, hogy furikáztatnak; nem járt senki se gyalog, csak a mi kis csoportunk: Rómában a közlekedésben örült nehézségekkel küzdenek, de egy követ el nem mozdítanak. Féltett minden, ami múlt, és roppant örködnek hogy semmi meg ne hibásodjon egész odáig, hogy a régiségek elpazarolásához, a történelmi múlt elpusztításához hozzászokott jobb érzésű idegent ennek láttára előnti a sárga irigység. Egész Róma tele van emlékekkel - csak a Vatikánban sok ezer szobor összegyűjtve: cézár és szenátor kőmása, azé is természetesen, aki tűzzel-vassal, vadállatokkal irtotta a kereszténységet -, azután ilyen létesítmények, olyan létesítmények, pápai alapítványok... Volt egynéhány nagyon rendes pápa: a művészek, ahogy látták, hogy van egy olyan, mint második Gyula, megeresztették a fantáziájukat. Mihelyt látták, hogy nem szigorú Ince, pingálni kezdték a reneszánsz remekeit.

A Vatikánban, ott időtlen időket el lehet tölteni. Csak a Sixtus-kápolna megér egy kerek esztendő. A Sixtus-kápolnához hasonlót Olaszországban sem találni: egy csepp a tengerben, és ez a csepp is milyen hihetetlenül gazdag! Nem is lehet mindent befogadni, állandóan tapasztaltam. És rohanni kellett; loholtam, mint egy hülye a többiek után, s irigyeltem azokat, akik leültek. Itálián nem volna szabad átrohanni.

Ami az ajándékok közt felháborított: a mező a jó pásztorral és az arany juhokkal - egyetlen olyan juhocska megér nem tudom hány alföldi juhnyáját. Úgy felháborodtam... Aztán mánia volt még a pápának vázát küldeni: kék váza arannyal hímezve! Azután asztal mozaikkal kirakva. Nem ritka, hogy egy művésznek az egész életét egy ilyen tárgy elkészítése foglalta le - gombostűfej nagyságú, negyven színű márványberakás, és a művész - igen sokszor - névtelen; mint ahogy Isten dicsőségét ellopják, ezeket a művészeket a halhatatlanságtól fosztották meg.

A rövid huszonnégy nap alatt bejártuk az egész civilizált Itáliát. Elmondhatom, nemcsak a lelki, a reális szememmel is láttam a múlhatatlant. Az örök értékűt. A nyitott szájú, istenképű férfialakokat - a reneszánsz tematikája sekély, a téma: menekülés, utolsó vacsora, szeplőtlen fogantatás, Jézus és a kufárok... Ez megfogott: a templom megtisztítása! Iszonyú kevés a tematika; a menekülést legalább húsz művész megfestette. És ráadásul mennyire nehéz volt jellemet formálni. A szerencsétlen alkotó úgy oldotta meg, hogy titokban utalt az illető foglalkozására, kifeleségére. Azzal, hogy a kezekbe emberi magatartást vitt be. Néztam a vehemens Pétert, azzal a kifordított tenyérben tartott késsel. - Mutasd, hogy ki, hogy döfjem le! Mintha a keze ezt mondaná Jézus szavaira, hogy bizony mondom nektek, van közöttünk valaki, aki engem el fog árulni. Néztam Jánost, akitől távol áll a gyanú. Néztam, a kezek hogy beszélnek. Jézus a jobbak felé fordul, és mintha az összesen némák lennének, csak a kezek beszélnek! És a kilátásba helyezett drámahangulatot ezerszázalékosan adják vissza.

Annyit állottam Tizianonak egy képe előtt. Mindenki otthagyt, és elment, és én még mindig néztam Ippolito Riminaldit. Érzelem és értelem? Megfoghatatlan. De megfejtésre ingerlő! És láttam Raffaellónak Medici pápáját. Ez a férfi se nem örül, se nem búsul. És láttam a lovaglóját. Egyszerűen lovagolt. Vagy egy másik képen valaki egyszerűen kiállítja magát. Vagy szégyelli a mellét. Raffaello Sanzio semmi egyebet nem akart, mint szépet. Ő mindent olyan szépnek lát. Minden, ami a kezéből kikerült, az gyönyörű. Megfürösztö a lelket a szépségben. Csend az övé. Szépséges szépségű, mély csend. Pihenés. Amit fest, annak az a tulajdonsága, hogy: milyen szép! Ez egy féleség. Egy nézet. Leonardo, Tiziano meg-gondolkoztat. Probléma és újra probléma: egy csomó kétely jut az eszedbe, honi probléma, világ probléma, család és nyelv és oktatás és létezés, és mi célból, és mi végre és túlzás nélkül: miért? Miért vagy! Csak hogy erre-arra csellengj? Hogy kiszolgálj? Hogy ezek érdeméül megdicsőülj, hogy egymagad még ezen a földön mennyekbe érh? Raffaello nem gondolkoztat, nála minden olyan együgyűen tündéri és közömbös. Michelangelo folyton küzdött. Vitázott, veszekedett, Cellini gyilkolt, hadakozott - halálra volt ítélve, III Pál elfogatta, és lecsukatta mert a pápa rokonát ölte meg. Kilátásba volt helyezve, hogy meg-semmisítik. Cellini kiugrott az Angyalvárból; elmenekült... Raffaello burokból született, élete örökzöld: pápák kegyeltje, nők kegyeltje, gazdagok kegyeltje, rendek kegyeltje, muftik kegyeltje. Annyi szeretője volt, minden ujjára tíz. Milyen problémátlan ő. Az az érzésem, hogy pénzért csinálta az egészet. De remekül sikerült neki. Ebben nincs is semmi. Nincs abszolút semmi, voltak még ilyesmik. Szánandó akkor, amikor valaki pénzért csinálja, csúsza-másza, és amit csinál, még nem is szép... Nem is jó, de elfogadják tőle. Nem is szép, de gazdagon megjutalmazták érte. Mert hátha sikerül másokat is a csöbe behúzni.

Milyen félve mentem Firenzébe. Embermagasságban a házfalakon vonal van. Legtöbbször szándékosan jelöli: eddig volt ár. A kegyhelyeken olyan magasan állt a víz, a szentek lábat

moshattak volna. Az a gyilkos Arno folyó mennyi kárt okozott. Vízben állt a híres Orta del Paradisso. Mikor az ár a bölcsőket vitte, a firenzeieknek arra is volt gondjuk, hogy a paradicsom kapujáról levált plaketteket is kimentsék. Amikor elmondták, meghatott engemet két plakett sorsa. Hogy az árból mentették ki.

Segor volt köztünk a bukdácsoló - mindig, mindenütt létezik egy csetlő-botló. Segor mint egy rakott számár, úgy jött mindenüvé. Mindenki vitt bőröndöt, az enyém hat kiló lehetett. És Segor, mikor Róma kikötőjében szálltunk, két óriási bőrönddel ballagott. - Mit hoztál? - Azokban a bőröndökben szalámi, konyak, tészta... Őt beugratták, hogy Michel csak az ebéd-költséget fedezi, s hogy Olaszországban nem lesz mit falni. Segor elgondolkozott, és elkomorodott. Aztán konokan megragadta a bőröndök fülét, és hurcolta őket magával az emeletekre és le a földszintre, s mikor vett valamit, hogy helyet szorítson neki, a hazait hálókba kezdte kirakni. Ezeket a hálókat nem bízta senkire. Eltört egy üveget, az italtól olyan szag lett, még a szőnyeget is felszedték a szállodafolyosón utánunk. Na, érthető, ugye, ahol olyan előkelő külföldiek szálltak meg! Segor pufogott, mint mikor a puliszka fő. A második üveg is eltört. - Eltört, hát eltört. - Segor se nem örült, se nem búsult. Nem kellett többé cipekedni.

Utolsó este, a szálló halljában, ahol nagy, kényelmes fotelek voltak, jó kedvünk támadt, és akkor kis fehér ruhában belibbent egy lány. Roppant disztingvált. Beleült egy fotelbe. Megnéztük, ahogy a férfi megnézi a nőt. Spanyol nő és édes pofa. Segor körbehordta a hazuról hozott csokoládéját. Michel mondta neki, ott ül ez a lány a fotelben, kínálja meg. A kisasszony készségesen elfogadta. Attól kezdve olyan barátságosan pislogott. Beszélgetett velünk. Megkérdeztem: - Cio lei lavorate? - Nem, nem dolgozik, mondta. - Siete fidanzata? - Nem menyasszony, válaszolta. Hogyha valaki akarja, felviheti magához, mondta Michel. Húszezer líra. - Te jó Isten! - Segor felkiáltott. Hatvan lírája volt. Akadt, aki indítványozta, adjuk össze a pénzt, és tegyük kalapba a neveket. Húzzunk egy sorsot. De hát már üresek voltak a zsebek. Különben is az ilyen távolléteknek mindig a közepe a legnehezebb. Az a legveszélyesebb. Az eleje még nem veszélyes, és a vége már nem veszélyes. Mert akkor már készülsz haza, és előre veti árnyékát az elszámolás! Én lettem leghamarabb álmos. - Na, szervusztok. Gyerünk, menjünk, feküdjünk le. - Buona notte, signorina. - Jó éjszakát - válaszolta a lány. De a liftajtó még nem csukódott be, és a lány is jött, s beszállt. Harmadik emelet? - megnyomtam a hármast és a hetest, én a hetediken laktam. - Grazie - köszönte, amikor kilépett, de nem a folyosó felé, a földszintre vezető lépcsőhöz indult. Milliomosnak nézett! Azt hitte, mi mind gazdagok vagyunk. Szegény lány, ő nem tudta, melyik köztünk a milliomos. - Buona notte - mondtam neki még egyszer. - Buona notte - felelte és ügyetlenül visszamosolygott. Azt hiszem egyikünknek se volt jó éjszakája.

Albumokat hoztam haza és képeslapokat. Ezt a képeslapot egy kollégámnak vettem, Zeusz készül paráználkodni Olimpia meg akar is, meg nem is, meg nem is tudja, mit akar. A kollégám szereti az ilyen felfelélábú nőket... Ez Rómától harminc kilométerre római nyaraló: itt gyógyíttatta csontjait Néró, és én is: Olaszország a fürdők hazája és az ásványvizek hazája és a műkincsek hazája. Ezt a gondolást utolsónak vettem meg, s nagyon örvendek, hogy megvettem. Millió apró villanykörte, ezer gondola, itt ülünk benne mi a pasagerik. Innen néztük végig a Fény ünnepét. Vidám nép az olasz, rengeteg ünnepélyt rendeznek. Az élni akarás, az élet szeretete az olasz nőkben nagyon megragadott. Olyan az olasz ember is, mint a napsütötte olasz táj. Olyan a lelke. Nem tűr diszharmóniát. Nincs semmi ordító most már bennem se - mint az olasz ég, olyan harmonikus bennem is minden.

- Jó találkozást Palma de Mallorcaban! És jó találkozást egyszer majd Edinburghban is!

Michel a repülőtér betonján állt, és integetett utánunk. Nagyon elkényeztetett bennünket ez a mai gyerekkori pajtásunk.

Bibliográfia

Hornyák József könyvei:

- Nyárfa (novellák, karcolatok, 1956)
Virágos vén berek (elbeszélések, 1956)
A tutajos pohara (elbeszélések, 1963)
Romantika (elbeszélések, 1963)
Három hét duzzogás (novellák, karcolatok, 1966)
Az intelligens kocsmáros (novellák, 1969)
Évek, őrangyalok (novellák, kisregények, 1974)
Fanyereg (novellák, 1976)
Fehér páva (kisregény, novellák, 1980)